

A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETE

**Muzslya és határa az ős-, az ó-, a középi-
és az újkorban**

ŐSKOR

A település és környékének domborzata a legutóbbi jégkorszakot követően alakult ki (i. e. 14 000–5500). A domborzat végleges megformálásában a legnagyobb szerep az eróziós erőknél: a szélnek, a víznek, a jégnek, a hőmérséklet ingadozásának és az itteni löszös lerakódásoknak jutott. Muzslya mint település is egy löszhátra épült. A Tisza, a Bega és a Temes folyók eróziós munkája, valamint a folyók szabályozása is befolyásolta ezt a folyamatot (a XIX. század derekáig a töltésemelési munkálatok nagyobb részét elvégezték), hisz a lerakódásokkal, új medreikkel formálták, alakították a térség domborzatát. A legutóbbi jégkorszakot követő felmelegedéssel a jég és a hó gyors olvadásnak indult, ami megnövelte a folyók vízmenyiségét. A folyók és mellékágaik megáradtak a nagy víztömegtől, és elöntötték a környező területeket, hogy aztán a levonuló víztömeg új utakat keressen.

A településnek a város irányában fekvő homokos-löszös területein (ma több homokos található ebben a térségben), valamint a településhez tartozó határban már az őskorban is kialakultak és éltek emberi közösségek – azokon a területeken, amelyeket a Tisza és a Bega folyók nem árasztottak el a tavaszi, őszi időszakban. Ezek a területek az árterületekhez viszonyítva néhány méterrel magasabban fekszenek a tengerszint felett, ami általános biztonságot, túlélési lehetőséget nyújtott az áradások idején itt települést kialakító embereknek. A település határában lévő Kristićeva humkán (79,5 méter magas domb) a múlt század ötvenes-hatvanas éveiben talált agyagedények és egyéb tárgyak egyértelműen bizonyítják, hogy a kőkorszakban (a neolitikumban) itt a starčevói kultúra fejlettségi szintjén levő emberi közösség élt. Ebben a térségben a korai, csiszoltkő-korszaknak az i. e. V. évezredtől 3400-ig tartó időszakában az agyagtárgyak megmunkálásában mindkét forma elterjedt: nemcsak kezdetleges, hanem finomabban megmunkált agyagedényeket és egyéb tárgyakat is találtak itt. A szürke és sötétbarna-fekete színű,

különböző ornamentumokkal díszített agyagedények a nagybecskereki városi múzeumban vannak kiállítva. A későbbi Muzslya határában élő emberek halászáttal (agyag hálósúlyokat is találtak), vadászattal, állattenyésztéssel, földműveléssel, gölöncsérséggel foglalkoztak, s a kemencékben égetett agyagedényeiket és más tárgyaikat kereskedés útján értékesítették. Hasonló agyag- és csonttárgyakat találtak a régészek a muzslyai homokosok létrejöttkor is (a Csepelinél). Az előbb említett állandó lakhelyeken bukkantak rá a bronzkor idejéből származó fémkorszaki tárgyra is. Ezek főleg fegyverek, szűrő-hasító eszközök, szerszámok és ékszerek voltak. A fémkorszak területeinken kevésbé kutatott történelmi korszak, ezért sok kérdés még megválaszolásra vár.⁷

⁷ Radišić, Radovan:
Iskopavanje
na lokalitetu
Kristićeva humka
kod Mužlje. *Rad
Vojvođanskih
Muzeja*, 1966–68,
15–17, 109–111.

⁸ Borovszky szerk.:
i. m.

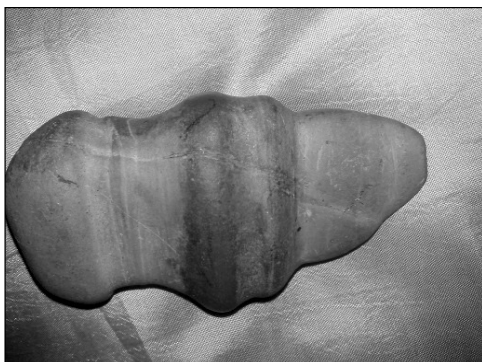
⁹ Krawczuk, Aleksander: *Római császárok*. Budapest, 1988, IMP Könyvkiadó, 178–185.

A muzslyai homokosnál
talált, kőből készült
őskori hasító- és
szűrőeszközök

ÓKOR

Hérodotosz görög író (i. e. V. század) a későbbi Torontál vármegye területéről azt írja, hogy ott agatirszek éltek. Sztrabón, az i. e. I. századi földrajzíró is említést tett ezekről a területekről. Ő a gétákat és a dákokat említi, akik abban az időben terjeszkedtek a Bega és a Temes folyók mentén.⁸ A Római Birodalom a hatalmát a dákok területeire is kiterjesztette i. e. a II. század végén. Traianus római császár (98-tól 117-ig uralkodott) 101-ben indította az első hadjáratát Decebal, Dácia királya ellen, a hadjárat teljes római győzelmet hozott, és 106-ban Traianus meghódította Dácia területét.⁹

A mai Bánság területén a rómaiak több őrállomást, erődöt emeltek, a dákok és más barbár törzsek betörésének megakadályozása végett. Így határ menti védőzónát (limes) építettek ki, amelyen keresztül védték a Római Birodalom határát és területét. A különböző ásatások alkalmával előkerült római pénzermék – Nagybecskerek, Écska, Erzsébetlak, Óécska (Stajićevo), Perlasz

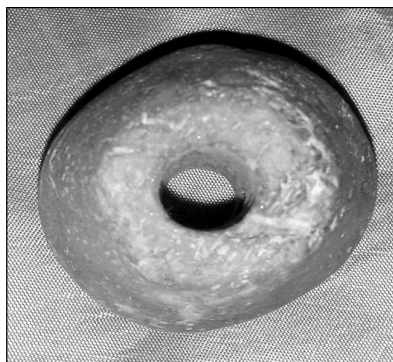

területén – igazolják a rómaiak (katonaság, kereskedők, iparosok, adóbeszedők) több évszázados jelenlétét ebben a térségben. Élénk kereskedelem folyt a római kereskedők és a barbár törzsek között. A rómaiak főleg fegyvert, textilanyagot, edényeket stb. adtak el a barbároknak, azoktól pedig bőrt, állatokat, bort stb. vásároltak. Ebben a térségben a béke törekény volt. A vándorló népek folyamatos betörésével egyre gyengült a Római Birodalom, mígnem az V. században megbukott. A római császárság bukását követően a népvándorlók célba vették a mai Torontál vármegye területét, hogy kifosszák és elűzzék a lakosságát, majd rövidebb-hosszabb időre be is telepítették ezeket a területeket is.

KÖZÉPKOR

A középkor kezdetén (IV. század) a gótok vonták uralmuk alá Torontál vármegye területét (a Tisza, a Duna és a Maros folyók közötti térséget). A század derekán megjelentek a szlávok, akiknek a római császárok az erőviszonyok egyensúlyozása céljából a többi barbár törzsszel szemben engedélyezték a betelepülést mocsaras, lápos, nádas területekre. A hunok megjelenése (V. század) és néhány évtizedes jelenléte lényegében nem befolyásolta és nem is változtatta meg a középkor kezdetén az itt élők életét és megmaradását (alánok, gótok, gepidák), sőt szövetségre ösztönözte őket. A germán törzs (gepidák) egy évszázadon keresztül érvényesítette hatalmát ebben a térségben. A VII. században az avarok a gepidák ellen harcolva húzamosabb időre biztosították jelenlétüket Pannóniában, így Torontál vármegyében is. A IX. században törtek be ezekre a területekre a magyar honfoglaló törzsek (Szoárd és Kadocsa rokonság, Ajtony nemzetség), és vették fennhatóságuk alá a területekkel együtt az itt élő népeket is. A mai Bánság déli területét gyéren lakták, mert ez

A Csepeli-homokosnál
talált, kiégetett
agyagból készített
hálósúly

volt a gyepű – határ menti terület –, az állandó katonai műveletek színhelye. A feudális keresztény magyar állam létrejöttével a helyzet az itt élők számára biztonságossá vált. Beindult egy több évszázadra megalapozott, jól szervezett gazdasági, társadalmi, katonai, politikai, közigazgatási, vallási rendszer, amely előfeltétele volt a gyarapodásra alapozó keresztény értékrendszer megteremtésének.¹⁰

Ez a fokozott fejlődés a XV. század végéig nyomon követhető. Azokban a századokban több város alakult ki ebben a térségben (Nagybecskerek, Óbecse stb.). Az egyházi adófizető polgárok száma a városokban fokozatosan nőtt, erről tanúskodnak a korabeli egyházi okiratok. Az iparosok, kereskedők jelenlétével, számbeli növekedésével magyarázható a városok lakosságának növekedése, gazdasági vonzáskörének kiterjedése is.

E kor keresztény központjainak egyike a bánáti aracsi pusztatemplom (amelynek maradványai – Beodra és Törökbecse határában – ma is bizonyítják nem egész ezeréves jelenlétünket ebben a térségben). A középkori magyar állam töretlen fejlődését a XV. század politikai, katonai hanyatlása követte, ami lehetővé tette a török uralom terjedését.

A török hódoltsággal (XVI. század) e területek felfokozott katonai csatározások színhelyeivé váltak (a Magyar Királyság és a Habsburg-uralom ellen), ezért részben elnéptelenedtek. A lakosság északabbra vándorolt, és összetétele is megváltozott. A délszláv területekről a török elől menekülve fokozatosan betelepültek a szerbek, akik előbb a határ menti területeken telepedtek le, majd északabbra is vándoroltak.

ÚJKOR

A Balkán-félszigetről a XV. századtól a folytonos török betörések elől menekülő szerb lakosság fokozatosan betelepült Bánság – Torontál területére is, amit előbb a magyar királyok, majd a bécsi udvar is támogatott. Ennek tudható be a lakosság nemzeti összetételének a változása. A múlt század nyolcvanas éveiben a muzslyai Lehel sportpálya és a tűzoltólaktanya előtti műút építésekor végzett földmunkák alkalmával az utászok emberi csontmaradványokra bukkantak. A városból érkező régészek megállapították, hogy a leletek török időbeli (XVI. századi) sírokból valók. E sírok kapcsolatba hozhatók azzal, hogy 1552-ben a török elfoglalta Torontál vármegyét és Becskerek várát. Szokoli Mohamed beglerbég seregének diadala után török fennhatóság alá vonta e területeket. Kezdetét vette a 166 éves

¹⁰ Borovszky szerk.:
i. m. 334–340.

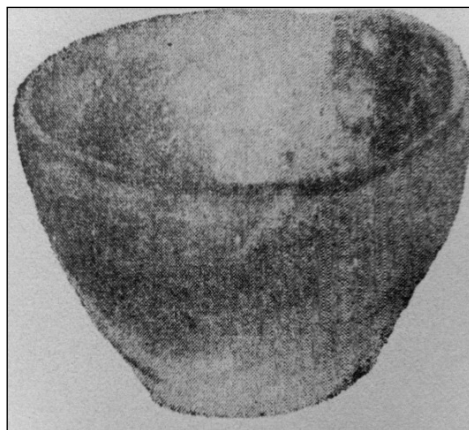
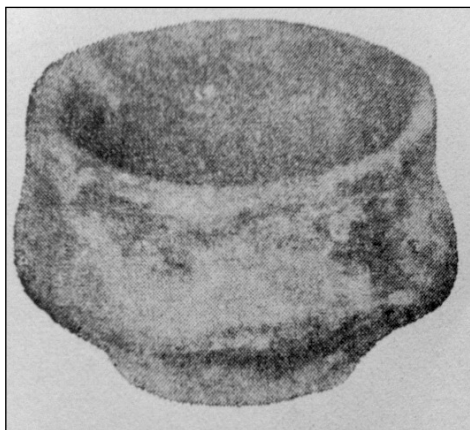
török uralom (az 1718-as pozsareváci békével a Magyar Királyság területei közül utolsóként szabadult fel Torontál vármegye). A török hódoltságot követően e területek a bécsi császári Habsburg-uralom alá kerültek, előbb katonai-közigazgatási meghatározással, majd polgári igazgatás alá vonták őket.¹¹

A polgárosodásra és nemzeti önállóságra törekvő magyar nemzetnek a Bécs önkényuralma elleni politikája katonai konfrontációhoz vezetett a XIX. század derekán. Ez a történelemben az 1848/49-es magyar forradalom és a Kossuth Lajos vezette szabadságharc néven vált nemzetközileg is ismertté. A katonai csatározások ebben a térségben – Nagybecskereken és környékén – is zajlottak (becskereki, perlaszi csaták), megosztva az itt élőket (magyarokat és szerbeket) nemzeti, vallási, politikai és katonai alapon, kialakítva a forradalom és szabadságharc pártolóinak és ellenzőinek táborát. A bécsi reakció győelmét követően, 1849-ben a bécsi udvar, jutalmul a szerbeknek, rövid időre létrehozta és irányításra adta az autonóm Szerb Vajdaságot. 1860-ban Bánságot és Torontál vármegyét is, az autonóm Szerb Vajdasággal együtt, újra Magyarországhoz csatolta. Az 1867-es kiegyezéssel Magyarország elnyerte belső államiségét. A történelmi Magyarország területén megteremtődtek a feltételek a polgári gondolkodás, filozófia gyakorlati megnyilvánulására. A XIX. század második felében a szabad verseny gazdaságkódás teljes kibontakozása lehetővé tette az addig soha nem látott fejlődést az élet minden területén. Nagybecskereken és környékén teljes mértékben beindult a polgárosodás. A gyáripar lendületes fejlődése munkaerőt igényelt, a magyar politikai elit hatalmának fenntarthatóságát remélve biztos szavazóbázisra vágyott. Gazdasági erejét fokozva elindította és megvalósította a muzslyaiak betelepítését.¹²

¹¹ Čuk szerk.: i. m. 28–32.

¹² Hanák Péter: *Magyarország története 1890–1918.* Budapest, 1978, Akadémiai Kiadó, 238–420.

A Kristićeva humkánál talált agyagedények

A telepítés politikai, gazdasági, társadalmi körülményei

A muzslyai betelepítés az elsődleges tervezet szerint már az 1867-es kiegyezést követő időben kezdetét vette (tervek, döntések, engedélyek, banki garanciák előkészítése), de megvalósítására csak a századforduló végén került sor. A Magyar Királyi Földművelésügyi Minisztérium volt az illetékes a telepesek számára az állami tulajdonban lévő földből telkeket, legelőt, kaszálót, földművelésre alkalmas földet biztosítani. A magyarok betelepülésének milleniumára (895–1895) a hatalmi párt végre akarta hajtani ezt a tervet. A telepítéssel kapcsolatban több mozzanatra kell kitérnünk. Mindezenelőtt a politikai előzményeket kell megvizsgálnunk, amelyek előkészítették, megadták az alaphangot a telepítést illetően. Nem jelentéktelen megvilágítani a század társadalmi légkörét mind országos (magyarországi), mind nagybecskereki vonatkozásban.

Magyarországon az 1867-es kiegyezés után, a liberális kapitalizmus korszakában az ország, mindenekelőtt a főváros és a nagyobb gazdasági központok rohamos ipari fejlődésnek indultak – mintha az Ausztriához viszonyított lemaradást szeretnék volna behozni. A tőkés fejlődés a gazdaság minden területére behatolt, és az ország központjából fokozottan a vidékre is kiterjedt. Ennek tudható be, hogy sorra épültek a gyárak, vasútvonalak, üzletek, hivatalok, a bankok fiókhálózatok, új pénztárak nyíltak, nyomdák, nagy- és kiskereskedelmi társaságok alakultak. A közlekedésben, a teher- és személyszállításban egyaránt beindult a forradalmasított gőzmozgáshoz alkalmazása. A hosszú évszázados lassú életet egyre gyorsuló tempó váltotta fel. Ennek szele, majd vihara Torontál vármegyében is éreztette hatását. Itt is sorra alakultak az újabb és újabb vállalati kezdeményezések, amelyek mind több és több kézi munkaerőt igényeltek.¹³

Az országot a századforduló végén a Szabadelvű Párt kormányozta, Tisza Kálmán vezetésével. Ez a párt teljes mértékben kiszolgálta a nagypolgárság érdekeit, megteremtve azt a törvényes légkört, amelyet a tőke megkövetelt a gyarapodás, a haladás, a fejlődés és a profit érdekében.¹⁴

Az 1888-as nagybecskereki választást a kormánypártiak (szabadelvűek) csak nyúlfarknyi különbséggel nyerték meg. Ez igen felbőszítette Hertelendy József főispánt, aki az elkövetkező időszakbeli választásokon úgy akarta biztosítani a kormánypártiak fölényesebb győzelmét, hogy sürgetni kezdte a „muzslyaiak” betelepítését, akik majd biztos szavazóbázist képeznek a hatalmon lévőknek, a kor-

¹³ Uo. 403–426.

¹⁴ Uo. 53.

mánypártiaknak, s nem kell aggódnia többé a választások kimenetele miatt. A muzslyaiak hívek maradtak a mindenkori hatalomhoz, és a Monarchia bukásáig támogatták szavazatukkal. Elődeink szavazata mindentől függetlenül mindig biztos, kiszámítható alapot jelentett a hatalmon levőknek. Hertelendyék számára a muzslyaiakkal kötött örökváltásági szerződés volt a biztosítéka annak, hogy a telepesek szórahajlók lesznek, mert a kincstárnak több esetben joga volt a telkeket kártérítés nélkül visszavenni, amennyiben a telek tulajdonosa az adásvételi szerződés eseteiben nem tett eleget szerződésbeli kötelezettségének. (Hertelendyék mindig megtalálták volna a módját, hogy ha valaki „hűtlenné válik”, attól visszavegyék a telket. Erre a muzslyaiak nem adtak okot.)

Ekkoriban Nagybecskerek városának húszezer lakosa volt. A szavazásról szóló törvény egyik tétele, a szavazati jog vagy census szerint szavazati joggal csak kétezer polgár rendelkezett (azok, akiknek a jövedelme erre alapot nyújtott: a tulajdonukban lévő 10 hold föld, valamint ház portával, vagy annak megfelelő egyéb bevétel). Nem véletlenül kaptak a muzslyai telepesek 10 holdnál több földet, házat telekkel, hisz ez biztosította a censzust, illetve a 400 muzslyai szavazatot évtizedeken át a hatalmi pártnak.

Ha tudjuk, hogy az akkori választások nyíltak és szóbeliek voltak, világos, hogy így könnyen látni lehetett, ha valaki esetleg másképp szavazott volna, mint azt az adott személyek, körülmények elvárták. Emellett Nagybecskerek városának nemzeti összetétele sem volt a magyarság szempontjából kedvező a muzslyaiak telepítése korszakában, hisz a szlávok (szerbek) többséget képeztek (38,5%) a magyarokhoz viszonyítva (23,9%). Ezen a helyzeten is változtatni szerettek volna. Érdekes módon a muzslyaiak betelepítését követően ebben a tekintetben is megváltozott a százalékarány.¹⁵

Gazdasági helyzetkép

Nagybecskerek gazdasági életének alapját továbbra is a mezőgazdaság képezte. Az itt élő lakosság (1890-ben 21 943 lakos) 33 689 hold földön gazdálkodott. A nagybirtokosok 5618 holdjával szemben a kisbirtokosok, a telkesek és a város tulajdonában volt a földek nagyobbik része: 28 071 hold. Az ipar forradalma – a szabad versenyes kapitalizmus korában – a mezőgazdaságban is éreztette hatását. Különösen a századforduló végén kezdtek itt egész sor mezőgazdasági gépet (gőzekét, gőzcsepplőt, aratógépet) alkalmazni, ami megkönnyítette a munkát a gazdaságban, emellett

¹⁵ Borovszky szerk.:
i. m. 469–481.

az új agrotechnikai vívmányok, nemesített magok, fajok növelték a termelést és a minőséget is. Az őszi és tavaszi gabonaféléken kívül tengerit, cukorrépát, dohányt, kendert stb. termesztettek. A mezőgazdasághoz szorosan kötődött a feldolgozóipar, ami a század végén ugyancsak fellendült, különösen azon ágak, amelyek számára volt elegendő nyersanyag és részbeni piac is. 1868-ban megépült az első gőzmalom, majd 1882-ben az első gőzpékség, ahol napi hat tonna kenyeret sütöttek. 1888-ban felépült a spiritusz-, szeszfőzde, ahol konyakot is előállítottak. Időközben, 1884-ben megnyitották a szappan- és gyertyagyárat, 1894-ben pedig a szőnyeggyárat. A század végén Nagybecskerek ipari leltára a következő volt: egy sörgyár, négy gőzmalom, három téglagyár, két cserépgyár, egy gőzpékség, három ecetgyár. 1896-ban (a millenniumra, a magyarok betelepülésének első évezredére, 896–1896) megépült az első villanytelep. A gépipar mellett a kézművesség is igen jelentős tényezője volt az ipar fejlődésének. 60 féle mesterség közül megközelítőleg 589 bejegyzett iparosműhelyt tartottak nyilván, ebből 62 cipésműhelyt, 48 kőművesműhelyt, 41 csizmadiaműhelyt, 33 asztalosműhelyt stb. A kereskedelem is igen fejlett volt Nagybecskerek területén és környékén, ezt igazolja a kereskedelemmel foglalkozók száma (260). A gabonakereskedelemnek volt a legnagyobb tradíciója: 28-an foglalkoztak ezzel. Nagy magtárházakban tárolták a gabonát, megfelelő ár esetén szállították, közutakon, vasúton vagy a Begán, vízi úton. Az ezredfordulón Magyarország után Vajdaság, a Délvidék mondható a legnagyobb búzaexportőrnek Európában. A jó minőségű gabonának nagy keletje volt az egész európai kontinensen.¹⁶

Kereskedelemmel főleg helybeli zsidó kereskedők foglalkoztak, akik igen szorosan együttműködtek egymással, nemcsak az árak megszabásakor, hanem az üzletek fenntarthatóságát, a munkaerőt illetően is szinte érdekvédelmi szervezatként működtek. Nagybecskerekéről és környékéről a kereskedők főleg gabonaféléket, építőipari termékeket és kézművesipari termékeket szállítottak, míg a behozatal fára, különböző fémekre, késztermékekre, gépekre, vegyi termékekre, fűszerekre irányult, amelyeket a viszonteladók által vagy a saját üzleteiken keresztül értékesítettek a kereskedők.

Nagybecskereket a környező településekkel szárazföldi (nyári) és vízi utak kötötték össze. A nyári utakat csak a késő tavaszi, nyári és kora őszi időszakban lehetett állandó jelleggel használni, ekkor is hepehupások voltak. Igen lassan haladhattak rajtuk a fogatos járművek, nem beszélve a teherszállítókról. A vízi kereskedelmi utak közül a Bega folyón a Temesvárral fenntartott kereskedelmi

¹⁶ Uo. 469–481.

kapcsolat volt a legfontosabb mindkét irányban. A nagybecskerei kikötőben több mint 3000 dereglye kötött ki évente, amelyek főleg gabonát, illetve más árut is szállítottak állati és emberi erővel vontatva a folyópartról.

A szárazföldi szállítás forradalmasítása a XIX. sz. 80-as, 90-es éveiben vette kezdetét, amikor megépültek az első vasutak. A legelső Nagybecskerek és Nagyikinda között épült meg 1883-ban, részben az állam, részben az érintett helységek anyagi támogatásával. Miután beváltotta a hozzá fűzött reményeket, az áruszállítás mellett beindult a személyszállítás és a postaforgalom is. Új, gazdaságilag megalapozott vasutak épültek ki a szélrózsa minden irányában: 1889-ben Módosnál, innen Margitán keresztül Versecig 1891-ben, majd Temesvárig 1893-ban. Dél irányában a másik vonal Pancsova felé épült, és 1894-ben adták át a forgalomnak. Torontál vármegye gazdasági, közigazgatási, kulturális központja Nagybecskerek volt. Mondani sem kell, mennyiben megváltozott azon települések élete is, amelyeken keresztülhaladt a vasút. Egy új időszámítás vette kezdetét.

A város gazdaságában mind több és több munkásnak adódott lehetőség a kenyérkeresésre, emiatt tömegesen vándoroltak a falvakból a városokba. Ennek hatására a városok lakosságának száma, szerkezete, szociális-társadalmi, nemzeti színezete is fokozatosan változott.¹⁷

Nagybecskerek lakosságának száma a századforduló végén százalékban is:

1. táblázat

Év	Létszám	Szlávok ¹⁸	Németek	Magyarok	Egyéb
1880	19 529	43,2%	33,8%	19,3%	3,7%
1890	21 934	38,5%	34,9%	23,9%	2,3%
1900	26 407	32,5%	30,5%	35,5%	1,5%

A számadatok tükrében is jól látható, hogy a századforduló végén milyen mértékben, milyen százalékarányban növekedett a lakosság száma. Vessünk egy pillantást a lakosság nemzeti összetételére (1. táblázat). Ebben a kimutatásban a muzslyai magyarok nem szerepelnek (ha beleszámítjuk: plusz 3258 lakos). Ezek a számok megközelítőleg pontosak.

Nagybecskerek lakosságának nemzeti összetétele a muzslyai magyar telepésekkel – 1900:

¹⁷ Čuk szerk.: i. m. 66–68.

¹⁸ A szlávokhoz tartoztak a szerbek, a horvátok, a szlovákok, a rutének. Uo. 72.

2. táblázat

Magyar	Szerb	Német	Szlovák	Román	Horvát	Rutén	Egyéb
12 868	8090	8055	423	281	70	2	197

A magyarság szempontjából a századforduló végén igen kedvezően alakultak a számadatok; a muzslyai magyarok betelepülésével, ami 3258 lelket jelentett, valóban megnövekedett a lakosság száma, és lényegében számbeli többséget képeztek a szerbekhez és a németekhez viszonyítva. Ha ezt a számot hozzáadjuk Nagybecskerek akkori lakosainak a számához, akkor a századforduló végén nem 26 407, hanem 29 665 lakost kell számolnunk. A muzslyaiak akkori összlétszáma a magyarság százalékarányát majdnem 10%-kal növelte meg, és így az összpopulációnak a 40%-át magyarok képezték – vagyis ők alkották a többségi nemzetet (2. táblázat).

A magyarság számbeli növekedése az ezredforduló végén több tényezővel támasztható alá: a természetes szaporodás mellett mindenekelőtt a magyar kincstár telepítési politikája járult hozzá, valamint az ipari forradalom. A liberális gazdasági fellendüléssel folyamatosan nőtt a város felszívóereje, különösen a közeli falvak nincstelen szegényei próbálták így vágyukat megvalósítani – hogy fizetéshez mint állandó pénzforráshoz jussanak. A munkaadók is serkentették a városba költözést, hisz a mindjobban fokozódó termelés nagymértékben igényelte az olcsó, alulképzett munkaerőt, nemtől, nyelvtől, vallástól, lakóhelytől függetlenül.¹⁹

A telepések első évei (1890–1895)

Az 1872-től megjelenő vegyes tartalmú *Torontál* hetilap 1892-től politikai napilappá alakult át. Az 1890. március 30-ai számában, *A nagybecskereki telepítés* címmel, a következőket írta:

„A nagybecskereki rétben lévő Felső-Muzslya nevű kincstári területen a magyar királyi kincstár körülbelül 420 családból telepes községet létesít. A telepítési terv szerint mindegyikük kap 600 szögöl belsőséget, 8 hold szántóföldet, kihalásztatik továbbá 1200 hold legelő, mely a telepések közös vagyona, s esetleg a község, mint erkölcsi terület törzsvagyonát fogja képezni; megfelelő belsőségek lesznek továbbá átengedve az iskola, egyház és községháza céljaira, s ezen kívül kulturális célokra 50

¹⁹ Uo. 72.

hold szántó hasíttatik. A telepítendő s körülbelül 420 család névjegyzéke már összeállítatott, a névjegyzék a kincstár részéről el is fogadtatott, s ezen idő szerint még csak az a kérdés nincs megoldva, hogy e telepítést, mint önálló községet létesítsék-e vagy Nagybecskerek városának kiegészítő részét képezze.

Városunk érdekeit nagyon közelről érinti a kérdés, mert ha a kincstár mintegy 10 ezer holdnyi területével kilép Becskerekből és a telepés községhez csatoltatik, akkor Nagybecskerek elveszíti azon összeget, melyet a kincstár pótlódó fejében városunknak fizet s ez által a máris nagy 53 százaléknyi pótlódó 60-70 százalékra emelkednék, ami súlyos megterhelés volna lakosságunknak. Megyénk főispánja Hertelendy József, kinek kezdeményezésére e nagy fontosságú mozgalom megindult, sürgős felhívást intézett ez ügyben városunk polgármesteréhez, hogy mielőbb tartandó rendkívüli városi képviselő-testület közgyűlésén tárgyalva, határozatot hozzon az iránt: vajon Nagybecskerek város a telepéseket a már összeállított, s maga a kincstár által is elfogadott névjegyzék alapján, az 1886. évi XXII. t. cz. 9. paragrafusa értelmében itteni illetőségűeknek, minden további alakszerűségének mellőzésével elismeri, illetve elfogadja-e vagy sem. Semmi kétségünk az iránt, hogy a város a telepéseket örömmel fogadja kebelébe. Mintegy 420 tiszta magyar ajkú családdal szaporodik ezzel lakosságának száma, melyek annak idején egyes uradalmak által telepítettván megyénk területére, a megyénk területét már-már elhagyni kényszerültek. A telepítés folytán városunk mellett alakuló telep mintegy védbástyája lesz megyénk színhelyén is a magyarságnak. A kincstár épület helységeiben április hó 3-án tarttatik meg a sorsolás, báró Malcomes Jeromos miniszteri felügyelete alatt, melyre a Monostor, Akács, Lőrincfalva, Kis- és Nagy-Bikács és Szaján községekből települő magyarok berendeltetnek, hogy új otthon nyerve, békés munkálkodásban törekedjenek a boldogulás felé, melyhez csak szorgalom s becsületes munkásság vezet.²⁰

A sorsolást a jelzett napon meg is tartották, a szabály szerint 50 koronát letétbe helyeztek, s ezt csak akkor kapták vissza a telepések, ha az új telepen döngölt földből felemelték a ház falait. A sorsoláson csak 22-en nem jelentek meg, akiknek a telkeit utólag, 1891-ben

²⁰ *Torontál*, 1890. március 30.

sorsolták ki. Nagybecskerek számára több oknál fogva nem volt jelentéktelen az új telep hovatartozása. Ezért már áprilisban összeült a városi közgyűlés. Igen sok érv és ellenérv hangzott el. Érdekes módon nemzeti alapon oszlottak meg az érvelések. Végül is szavazattöbbséggel a közgyűlés úgy döntött, hogy az új telep, Muzslya, a városhoz fog tartozni, mint annak X. kerülete.

Honnan jöttek a telepések?

3. táblázat

Szaján	155 család
Lőrincfalva	73 család
Nagybikács	51 család
Monostor (Kanizsamonostor)	41 család
Akács	24 család
Kisbikács	23 család
Lukácsfalva	15 család
Kisorosz	7 család
Istvánföld	7 család
Nagybecskerek	6 család
Gyulafalva (Telecska)	4 család
Torda	4 család
Udvarnok (Ittvarnok)	3 család
Firigyháza	2 család
Magyarcsernye	2 család
Nagykikinda	1 család
Magyarpadé	1 család
Egyházaskér (Verbica)	1 család
ÖSSZESEN	420 család

Miután végigpásztázzuk a telepések származásának helyét, látható, hogy háromnegyed részük Szajánból, Lőrincfalváról, Nagybikácsról és Monostorról érkezett. A névjegyzékből jól kivehető, hogy családok és rokon családok érkeztek egyes településekről, s az új telepen a vert falú házak sok kézi erővel, összefogással gyorsabban, könnyebben, idejében épülhettek meg (a tél beállta előtt). Faldöngetéskor a férfimunkaerő volt a döntő, bár a népes szegény családok a gyerekek munkaerejét is igénybe vették a ház építésekor, és nem csak akkor. Ez a 420 telepés család képezi az őshonos muzslyaiakat, akik ma is a falu szívét, gerincét jelentik.²¹

²¹ Karl: i. m. 40.

Nagybecskereki Felső Muzslya, illetve a réti telepések névjegyzéke

Az alábbi névjegyzék az 1890. április 3-ai teleksorsoláson jött létre. Mivel a telkek számozva voltak, a telepések húztak egy számot, amellyel meghatározták azt a telket, amelyre majd a házukat építik. Ennek alapján állt össze az utcák lakóinak sorrendje. Az akkori utcanévek meghatározásakor azon személyek lettek a névadók, akik legtöbbet tettek az új telep kialakulásáért. Az sem jelentéktelen, hogy mely utcákat is nevezték el ezekről a személyekről. Muzslya főutcája Hertelendy Józsefről kapta a nevét, aki Torontál vármegye főispánja volt. A település másik két leghosszabb utcájának egyikét Rónay Jenőről nevezték el, aki előbb alispán, majd a megye főispánja volt, a másikat pedig, amelynek a végére a temetőt tervezték, báró Malcomes Jeromosról.²²

4. táblázat

Az eredeti házszám és a telepések neve	A helység, ahonnan ideköltöztek	A mostani utcanév és házszám
1. Bálint Antal	Monostor	Felszabadulás u. 3.
2. Túri Lázár	Szaján	Felszabadulás u. 5.
3. Bakos János	Szaján	Felszabadulás u. 7.
4. Vidács János	Nagybikács	Felszabadulás u. 9.
5. Üres porta		Kivezető út Écska felé
6. Zombori András	Szaján	Felszabadulás u. 13.
7. Borbély Illés	Monostor	Felszabadulás u. 15.
8. Masa Imre	Monostor	Felszabadulás u. 17.
9. Sziveri Ferenc	Monostor	Felszabadulás u. 19.
10. Id. Szabó Ferenc	Szaján	Felszabadulás u. 21.
11. Ifj. Palatinus János	Nagybikács	Felszabadulás u. 23.
12. Rácz Péter	Lőrincfalva	Felszabadulás u. 25.
13. Sári Mihály	Monostor	Felszabadulás u. 27.
14. Gerdov György	Lukácsfalva	Felszabadulás u. 29.
15. Sziver Mihály	Monostor	Felszabadulás u. 31.
16. Özv. Zakar Györgyné	Szaján	Felszabadulás u. 33.
17. Kapás József	Nagybikács	Felszabadulás u. 35.
18. Sári Pál	Lőrincfalva	Felszabadulás u. 37.
19. Visi András	Lőrincfalva	Felszabadulás u. 39.

²² Uo. 28–39.

20. Aranyos József	Szaján	Felszabadulás u. 41.
21. Legid. Móra Antal	Szaján	Felszabadulás u. 43.
22. Özv. Pakai Mihály	Lőrincfalva	Kis Ernő u. 10.
23. Pap Péter (1891)	Nagybecskerek	Kis Ernő u. 8.
24. Deák János	Lukácsfalva	Kis Ernő u. 6.
25. Tezsla Mihály	Gyulafalva (Telecska)	Kis Ernő u. 4.
26. Kuppis Károly	Monostor	Győzelem u. 5.
27. Lackó András	Monostor	Győzelem u. 7.
28. Simony István	Lőrincfalva	Győzelem u. 9.
29. Égető Ferenc	Szaján	Győzelem u. 11.
30. Sári József	Monostor	Győzelem u. 13.
31. Kazi Mátyás	Kisorosz	Győzelem u. 15.
32. Fekete Péter	Szaján	Győzelem u. 17.
33. Tápai István	Szaján	Győzelem u. 28.
34. Özv. Makai Albertné	Lőrincfalva	Győzelem u. 26.
35. Tápai Antal	Lőrincfalva	Győzelem u. 24.
36. Varga Ferenc (1891)	Szaján	Győzelem u. 22.
37. Pakai József és özvegy Palatinus Jánosné	Kisbikács	Győzelem u. 20.
38. Liptai Antal	Szaján	Győzelem u. 18.
39. Varga Sándor	Szaján	Győzelem u. 16.
40. Kéri Boldizsár	Kisorosz	Győzelem u. 14.
41. Bálint András	Monostor	Győzelem u. 12.
42. Tajti János	Kisbikács	Kis Ernő u. 3.
43. Borsos Antal	Szaján	Kis Ernő u. 3.
44. Rác József	Szaján	Kis Ernő u. 7.
45. Saller Ignác	Monostor	Kis Ernő u. 9.
46. Bognár Mihály	Lőrincfalva	Kis Ernő u. 11.
47. Vastag András	Szaján	Kis Ernő u. 13.
48. Hajnal Imre	Szaján	Felszabadulás u. 50.
49. Konter Gergely	Lőrincfalva	Felszabadulás u. 48.
50. Fejes János	Szaján	Felszabadulás u. 46.
51. Bodor András	Istvánföld	Felszabadulás u. 44.
52. Parigrosz Pál	Lukácsfalva	Felszabadulás u. 42.
53. Juhász Mihály	Kisbikács	Felszabadulás u. 40.
54. Bobojcsó Lőrinc	Monostor	Felszabadulás u. 38.
55. Csábi Józsefné	Szaján	Felszabadulás u. 36.
56. Kovács Mihály	Akács	Kun Béla u. 100.
57. Özv. Lábadi Antalné	Kisorosz	Kun Béla u. 98.
58. Bécsi József	Szaján	Kun Béla u. 96.

59. Karl Miklós	Nagybikács	Kun Béla u. 94.
60. Miklós Ferenc	Kisbikács	Kun Béla u. 92.
61. Tóth Antal	Nagybikács	Kun Béla u. 90.
62. Lovas János	Nagybikács	Győzelem zsákutca 10.
63. Közép Masa Mihály	Monostor	Győzelem zsákutca 8.
64. Facél József	Kisbikács	Győzelem zsákutca 6.
65. Masa Vendel	Monostor	Győzelem zsákutca 4.
66. Id. Szarvák István	Szaján	Győzelem zsákutca 2.
67. Szabó Ferenc	Kisbikács	Kossuth Lajos u. 39.
68. Jankó Illés	Lőrincfalva	Kossuth Lajos u. 37.
69. Budai Mátyás	Akács	Kossuth Lajos u. 35.
70. Rácz Frigyes	Lőrincfalva	Kossuth Lajos u. 33.
71. Pozsár Szilveszter	Szaján	Kossuth Lajos u. 31.
72. Kéri László	Kisbikács	Kossuth Lajos u. 29.
73. Kószó János (1891)	Ittvarnok (Udvarnok)	Kossuth Lajos u. 27.
74.		
75. Üresen hagyva iskolaépítésre		Kossuth Lajos u. 101.
76. (A későbbi ún. parti iskola – K. M.)		Kossuth Lajos u. 103.
77.		
78. Nagyiván József	Szaján	Kossuth Lajos u. 107.
79. Bakás András	Lőrincfalva	Kossuth Lajos. u. 111.
80. Rácz István	Kisbikács	Felszabadulás u. 32.
81. Zombori István	Akács	Felszabadulás u. 28.
82. Teleki István	Kisbikács	Felszabadulás u. 26.
83. Bene Illés	Szaján	Felszabadulás u. 24.
84. Fekete Takács János	Szaján	Felszabadulás u. 22.
85. Tápai Gergely	Szaján	Felszabadulás u. 20.
86. Marus István	Lőrincfalva	Felszabadulás u. 18.
87. Ifj. Kormányos András	Szaján	Felszabadulás u. 16.
88. Tamasi András (majd Szöböllődi család – K. M.)	Kisbikács	Magyar kömmün u. 114.
89. Bakos István	Lőrincfalva	Magyar kömmün u. 110.
90. Kósa Ágoston	Szaján (Bika-tanya)	Magyar kömmün u. 108.
91. Borbély József	Monostor	Magyar kömmün u. 104.
92. Csordás János	Szaján	Magyar kömmün u. 102.
93. Szegi Ferenc	Lukácsfalva	Magyar kömmün u. 100.
94. Makai György	Lőrincfalva	Kossuth Lajos u. 25.
95. Tamás Rózsa, férjezett Varga Pálné	Szaján	Kossuth Lajos u. 23.
96. Hallai János	Szaján	Kossuth Lajos u. 21.

97. Szalma Ferenc (1891)	Torda	Kossuth Lajos u. 19.
98. Kovács József	Szaján	Magyar kömmün u. 105.
99. Micsik István	Lőrincfalva	
100. Bognár József	Kisbikács	
101. Rózsa József	Lőrincfalva	

(A 99-es, 100-as, 101-es telkek az eredeti térképen is ki vannak hagyva, mert itt nádas, vizenyős volt a talaj, lakóház építésére alkalmatlan. Még napjainkban is él a „bánomkert” elnevezés a telkekre vonatkozóan. Állítólag ezek a telepesek megbánták, hogy idejöttek, s el is hagyták Muzslyát. – K. M.)

102. Id. Tóth Mátyás	Szaján	Magyar kömmün u. 111.
103. Kismárton József	Szaján	Magyar kömmün u. 113.
104. Hallai Imre	Szaján	Magyar kömmün u. 115.
105. Id. Horváth János	Szaján	Magyar kömmün u. 121.
106. Urbán Pál	Szaján	Magyar kömmün u. 123.
107. Pakai György	Lőrincfalva	Felszabadulás u. 14.
108. Kószó Mátyás (1891)	Szaján	Felszabadulás u. 12.
109. Fiser István	Akács	Felszabadulás u. 10.
110. Dobó Mihály	Szaján	Felszabadulás u. 8.
111. Horváth András	Szaján	Felszabadulás u. 6.
112/1. Sipos József (1891)	Nagybikács	Felszabadulás u. 4.
112/2. Csanádi András	Lőrincfalva	Felszabadulás u. 2.
113. Ifj. Farkas József	Szaján	Arany János u. 114.
114. Hódi Jeremiás	Szaján	Arany János u. 110.
115. Duga György	Lukácsfalva	Arany János u. 108.
116. Szűcs Pál (Kéri)	Szaján	Arany János u. 106.
117. Márki József (állítólag visszaköltözött)	Lőrincfalva	A „bánomkert” másik vége
118. Csincsák Zsigmond utólag megkapta a 438-as telket – K. M.	Lőrincfalva	Nem engedélyezték az építkezést
119. Gyarmati József	Szaján	Arany János u. 100.
120. Labanc György	Szaján	Arany János u. 98.
121/1. Bakos József	Lőrincfalva	Kossuth Lajos u. 1.
121/2. Csapó János	Szaján	Kossuth Lajos u. 3.
122. Gyarmati Péter	Szaján	Kossuth Lajos u. 5.
123. Petrik Péter	Lőrincfalva	Kossuth Lajos u. 7.
124. Zónai József	Nagybikács	Kossuth Lajos u. 9.
125. Tóth Mátyás	Firigyháza	Kossuth Lajos u. 11.

126. Lakatos Istvánné	Akács	Kossuth Lajos u. 15.
127. Török József	Monostor	Magyar kömmün u. 101/A
128. Kormányos Antal	Nagybikács	Magyar kömmün u. 101.
129. Lénárt József	Szaján	Kossuth Lajos u. 14.
130. Mészáros János	Szaján	Kossuth Lajos u. 12.
131. Varga György	Szaján	Kossuth Lajos u. 10.
132. Özv. Sipos Istvánné	Szaján	Kossuth Lajos u. 8.
133. Báló Farkas	Szaján	Kossuth Lajos u. 6.
134. Kónya Antal	Monostor	Kossuth Lajos u. 4.
135. Pópity Péter	Lőrincfalva	Kossuth Lajos u. 2.
136. Sziveri Mihály	Lőrincfalva	Arany János u. 90.
137. Nagy Pál	Lőrincfalva	Arany János u. 88.
138. Tápai Ferenc	Lőrincfalva	Arany János u. 86.
139. Márton István (1891)	Magyar Czerna	Arany János u. 84.
140. Váci István	Szaján	Arany János u. 82.
141. Bacsó István	Szaján	Arany János u. 80.
142. Kipper Péter	Nagybikács	Arany János u. 78.
143. Horváth József	Akács	Arany János u. 76.
144. Kószó Mártonné	Akács	Arany János u. 74.
145. Kálmán Antal	Lőrincfalva	Arany János u. 72.
146. Tapasztó Juhász Antal	Szaján	Arany János u. 70.
147. Jójárt István	Akács	Arany János u. 68.
148. Dohar József	Lőrincfalva	Petőfi brigád u. 3.
149. Sörös Györgyné Kántor Roza	Lőrincfalva	Petőfi brigád u. 5.
150. Androvics Péter	Szaján	Petőfi brigád u. 7.
151. Kurkó József	Lőrincfalva	Petőfi brigád u. 9.
152. Urbán István (1891)	Nagybecskerek	Petőfi brigád u. 11.
153. Törköly Albert	Szaján	Petőfi brigád u. 13.
154. Gaál Pál (1891)	Nagybecskerek	Petőfi brigád u. 15.
155. Borbély János (1891)	Nagykikinda	Magyar kömmün u. 61.
156. Rác Mihály	Szaján	Magyar kömmün u. 67.
157. Tavaszi Károly	Nagybikács	Magyar kömmün u. 69.
158. Sörös Péter	Szaján	Magyar kömmün u. 71.
159. Révész Ernő	Lőrincfalva	Magyar kömmün u. 75.
160. Miklós Benedek	Lőrincfalva	Magyar kömmün u. 77.
161. Babuskov János	Lukácsfalva	Magyar kömmün u. 79.
162. Ifj. Micsik Antal	Monostor	Magyar kömmün u. 81.
163. Viola András	Gyulafalva	Magyar kömmün u. 83.

164. Csonka György	Nagybikács	Magyar kömmün u. 85.
165. Özv. Tóth Mátyásné	Lőrincfalva	Magyar kömmün u. 87.
166. Mezei János József	Nagybikács	Magyar kömmün u. 91.
167. Kresón Mátyásné	Kisbikács	Magyar kömmün u. 95.
168. Erdei Lukácsné szül. Barta Ágnes	Szaján	Kossuth Lajos u. 16.
169. Ifj. Szarvák István	Szaján	Kossuth Lajos u. 18.
170. Vencel István (1891)	Torda	Kossuth Lajos u. 20.
171. Molnár István	Istvánföld	Kossuth Lajos u. 22.
172. Id. Szabó Pál	Szaján	Kossuth Lajos u. 92.
173. Szabó Ferenc	Nagybikács	Magyar kömmün u. 88.
174. Turányi Ádám	Szaján	Magyar kömmün u. 84.
175. Martin Sebő	Nagybikács	Magyar kömmün u. 82.
176. Táborosi János és György	Szaján	Magyar kömmün u. 78.
177. Özv. Kovács Józsefné	Monostor	Magyar kömmün u. 76.
178. Kiss Péter	Lőrincfalva	Magyar kömmün u. 72.
179. Gyömbér Márton	Szaján	Magyar kömmün u. 70.
180. Süli György	Szaján	Magyar kömmün u. 68.
181. Baranyi János	Nagybikács	Magyar kömmün u. 66.
182. Zakar Jánosné	Szaján	Magyar kömmün u. 64.
183. Fekete Márton	Szaján	Magyar kömmün u. 62.
184. Kurkó János	Lőrincfalva	Petőfi brigád u. 17.
185. Ágoston György	Istvánföld	Petőfi brigád u. 19.
186. Túrús András	Nagybikács	Petőfi brigád u. 21.
187. Csipak János	Nagybikács	Petőfi brigád u. 23.
188. Bene Ferenc	Szaján	Petőfi brigád u. 29.
189. Takács János	Szaján	Petőfi brigád u. 33.
190. Lukács György	Szaján	Petőfi brigád u. 35.
191. Kovács István (Nagy)	Szaján	Kun Béla u. 65.
192. Kovács Imre (Szirula)	Szaján	Kun Béla u. 69.
193. Borbély György	Monostor	Kun Béla u. 71.
194. Özv. Masa Mihályné	Monostor	Kun Béla u. 73.
195. Kistóth János	Szaján	Kun Béla u. 75.
196. Somorai István	Nagybikács	Kun Béla u. 77.
197. Id. Vastag Mihály	Szaján	Kun Béla u. 79.
198. Martin Péter	Nagybikács	Kun Béla u. 81.
199. Pakai József	Nagybikács	Kun Béla u. 83.
200. Termanov Andrija	Lukácsfalva	Kun Béla u. 85.
201. Molnár József	Szaján	Kun Béla u. 87.
202. Szekeres Pál	Akács	Kun Béla u. 89.
203. Legid. Gyömbér István	Szaján	Kun Béla u. 91.

204. Özv. Varga Pálné és fia, Pál	Szaján	Kossuth Lajos u. 26.
205. Pál István	Lőrincfalva	Kossuth Lajos u. 28.
206. Szabó Pál	Szaján	Kossuth Lajos u. 32.
207. Juhász Imre	Torda	Kossuth Lajos u. 34.
208. Kanász István	Nagybikács	Kossuth Lajos u. 36.
209. Égető Sándor	Szaján	Kossuth Lajos u. 38.
210. Vízi Flórián	Lőrincfalva	Kossuth Lajos u. 40.
211. Kazi Mihály	Kisorosz	Kossuth Lajos u. 42.
212. Budai Antal	Szaján	Kossuth Lajos u. 44.
213. Nagy Pál	Ittvarnok	Kossuth Lajos u. 46.
214. Báló Gergely	Szaján	Kossuth Lajos u. 48.
215. Kósa József	Szaján	Kossuth Lajos u. 50.
216. Bodor Pál	Istvánföld	Kossuth Lajos u. 52.
217. Séra Pál	Lőrincfalva	Kun Béla u. 84.
218. Kósa Mátyásné és Péter	Szaján	Kun Béla u. 82.
219. Budai Andrásné	Akács	Kun Béla u. 78.
220. Baranyi Mátyás	Nagybikács	Kun Béla u. 76.
221. Baranyi András	Nagybikács	Kun Béla u. 72.
222. Baráth János	Magyar Czerna	Kun Béla u. 70.
223. Közép Kis András	Monostor	Kun Béla u. 68.
224. Rúzsza János	Lukácsfalva	Kun Béla u. 66.
225. Kántor József	Nagybikács	Kun Béla u. 64.
226. Id. Kovács István	Szaján	Kun Béla u. 62.
227. Törköly Flórián	Szaján	Kun Béla u. 60.
228. Özv. Márki József	Lőrincfalva	Petőfi brigád u. 36.
229. Papp János	Akács	Petőfi brigád u. 32.
230. Smidt József	Szaján	Petőfi brigád u. 30.
231. Lévai István	Szaján	Petőfi brigád u. 28.
232. Biacsi Ferenc	Lőrincfalva	Kun Béla u. 53.
233. Nagy Gergely	Akács	Kun Béla u. 51.
234. Ifj. Séra István	Lőrincfalva	Kun Béla u. 49.
235. Vastag Antal	Lőrincfalva	Kun Béla u. 47.
236. Bezdán Márton	Gyulafalva	Kun Béla u. 45.
237. Miklós András	Kisbikács	Kun Béla u. 43.
238. Szabó Mihály	Gyulafalva	Kun Béla u. 41.
239. Kónya Péter	Monostor	Kun Béla u. 39.
240. Ifj. Borbély János	Monostor	Kun Béla u. 37.
241. Gera Márton	Lőrincfalva	Kun Béla u. 35.
242. Szöllősi Antal	Szaján	Kun Béla u. 33.
243. Takács József	Akács	Kun Béla u. 31.
244. Csordás Illés	Szaján	Kun Béla u. 23.

245. Pap István	Lőrincfalva	Dózsa György u. 31.
246. Sövényházi István	Lőrincfalva	Dózsa György u. 29.
247. Zsarkó Berta Mihály (1891)	Kisorosz	Dózsa György u. 27.
248. Csordás István	Nagybikács	Dózsa György u. 25.
249. Juhász János	Monostor	Dózsa György u. 21.
250. Masa József	Monostor	Dózsa György u. 19.
251. Kurunczi Mihály	Szaján	Magyar kömmün u. 32.
252. Nagy György	Szaján	Magyar kömmün u. 36.
253. Váczi Jánosné	Lőrincfalva	Magyar kömmün u. 40.
254. Bodri Gergely	Szaján	Magyar kömmün u. 42.
255. Krecson András	Nagybikács	Magyar kömmün u. 44.
256. Jójárt Imre	Akács	Magyar kömmün u. 46.
257. Ifj. Palatinus István	Szaján	Magyar kömmün u. 48.
258. Kihagyva a községházának		Magyar kömmün u. 50.
259. Kihagyva a községházának		Magyar kömmün u. 52.
260. Kihagyva a községházának		Magyar kömmün u. 54.
261. Kihagyva templomnak		Magyar kömmün u. 54.
262. Kihagyva paplaknak		Magyar kömmün u. 56.
263. Kihagyva paplaknak		Magyar kömmün u. 56.
264. Joó Lajos	Monostor	Petőfi brigád u. 26.
265. Id. Varga József	Szaján	Petőfi brigád u. 24.
266. Bezdán József	Szaján	Petőfi brigád u. 22.
267. Gera József	Lőrincfalva	Petőfi brigád u. 20.
268. Zsarkó Berta Ferenc	Kisorosz	Magyar kömmün u. 59.
269. Tavaszi Pál	Nagybikács	Petőfi brigád u. 16.
270. Palatinus György	Kisbikács	Petőfi brigád u. 14.
271. Özv. Kiss András	Monostor	Petőfi brigád u. 12.
272. Tasi János	Szaján	Petőfi brigád u. 10.
273. Kószó Illés	Szaján	Petőfi brigád u. 8.
274. Kabók György	Szaján	Petőfi brigád u. 6.
275. Penyov Antal	Lukácsfalva	Petőfi brigád u. 4.
276. Gyömbér Mihály	Szaján	Arany János u. 62.
277. Törköly József	Lőrincfalva	Arany János u. 60.
278. Bakos János	Lőrincfalva	Arany János u. 56.
279. Rúza Mihály	Lőrincfalva	Arany János u. 54.
280. Ispánovics András	Szaján	Arany János u. 50.
281. Tápai György	Szaján	Arany János u. 48.
282. Erdei György	Szaján	Arany János u. 46.
283. Lábadi András	Kisbikács	Arany János u. 42.
284. Gerdó Antal	Istvánföld	Arany János u. 40.
285. Zachari János	Nagybikács	Arany János u. 38.

286. Bálint János	Monostor	Arany János u. 36.
287. Barta András	Szaján	Arany János u. 34.
288. Kormányos Pál	Nagybikács	Dózsa György u. 1.
289. Borbély Antal (1891)	Monostor	Dózsa György u. 3.
290. Kipper József	Nagybikács	Dózsa György u. 5.
291. Plesz Péter (1891)	Nagybecskerek	Dózsa György u. 7.
292.		
293.		
294. Kihagyva iskolának		Magyar kömmün u. 57. 55., 53.
295.		
296.		
297. Micsik Mátyás	Monostor	Magyar kömmün u. 51.
298. Özv. Aranyos Simonné	Szaján	Magyar kömmün u. 49.
299. Kapás János	Nagybikács	Magyar kömmün u. 47.
300. Prágai Istvánné	Akács	Magyar kömmün u. 43.
301. Tóth János	Monostor	Magyar kömmün u. 41.
302. Dohar Antal	Szaján	Magyar kömmün u. 39.
303. Micske Pál	Lőrincfalva	Magyar kömmün u. 37.
304. Borbély István	Monostor	Dózsa György u. 9.
305. Ifj. Kovács József	Monostor	Dózsa György u. 11.
306. Krajcsik István	Szaján	Dózsa György u. 13.
307. Mezei György	Nagybikács	Magyar kömmün u. 31.
308. Kertész János	Akács	Dózsa György u. 16.
309. Palatinus Imre	Kisbikács	Dózsa György u. 18.
310. Kószó István	Akács	Dózsa György u. 20.
311. Kabók Boldizsár	Kisorosz	Dózsa György u. 24.
312. Martin Péter István	Nagybikács	Dózsa György u. 28.
313. Baranyi István	Nagybikács	Dózsa György u. 30.
314. Visnyei Márton	Szaján	Dózsa György u. 32.
315. Babuskov István	Lukácsfalva	Dózsa György u. 34.
316. Joó Pál (1891)	Nagybecskerek	Kun Béla u. 17.
317. Horvát Mátyás (1891)	Szaján	Kun Béla u. 15.
318. Horváth Antal	Akács	Kun Béla u. 13.
319. Gera Sándor	Lőrincfalva	Kun Béla u. 11.
320. Setét András (1891)	Szaján	Kun Béla u. 9.
321. Tóth Ferenc	Nagybikács	Kun Béla u. 7.
322. Bera György	Szaján	Kun Béla u. 5.
323. Kökény István	Lukácsfalva	Kun Béla u. 1.
324. Özv. Csipak Teréz és fia, Tápai Mihály	Szaján	Testvériség-egység u. 33.

325. Sztojko József	Lukácsfalva	Testvériség-egység u. 29.
326. Joó Ferenc	Monostor	Testvériség-egység u. 27.
327. Id. Keszég József	Szaján	Testvériség-egység u. 25.
328. Lendvai András	Szaján	Testvériség-egység u. 21.
329. Onozó István	Szaján	Testvériség-egység u. 19.
330. Kabók Albert (1891)	Szaján	Magyar kömmün u. 4.
331. Ifj. Márki József	Lőrincfalva	Magyar kömmün u. 10.
332. Kovács János	Lőrincfalva	Magyar kömmün u. 12.
333. Halász Mihály	Egyházaskér	Magyar kömmün u. 14.
334. Facél Istvánné	Kisbikács	Magyar kömmün u. 16.
335. Báló András	Szaján	Magyar kömmün u. 18.
336. Márki Antal	Lőrincfalva	Magyar kömmün u. 22.
337. Tasi István	Szaján	Magyar kömmün u. 26.
338. Aranyos János	Szaján	Magyar kömmün u. 29.
339. Kálmán József	Lőrincfalva	Dózsa György u. 14.
340. Csordás Antal	Nagybikács	Dózsa György u. 12.
341. Palatinus István	Kisbikács	Dózsa György u. 10.
342. Borbély Gergely	Monostor	Magyar kömmün u. 25.
343. Özv. Borbély János	Monostor	Magyar kömmün u. 23.
344. Fodor János	Lőrincfalva	Magyar kömmün u. 19.
345. Farkas Márton	Szaján	Magyar kömmün u. 17.
346. Özv. Hegedős Imréné	Lukácsfalva	Magyar kömmün u. 15.
347. Tápai Mátyás	Szaján	Magyar kömmün u. 13.
348. Budai Péter	Akács	Magyar kömmün u. 11.
349. Varga Ferenc József	Szaján	Magyar kömmün u. 5.
350. Kurkov Sima	Lukácsfalva	Testvériség-egység u. 17.
351. Tapasztó Péter	Szaján	Testvériség-egység u. 15.
352. Varga István	Szaján	Testvériség-egység u. 13.
353. Budai Pál	Szaján	Testvériség-egység u. 9.
354. Kormányos Józsefné	Nagybikács	Testvériség-egység u. 7.
355. Kószó Györgyné	Akács	Testvériség-egység u. 3.
356. Liptai István	Szaján	Testvériség-egység u. 1.
357. Ifj. Bezdán József	Szaján	Arany János u. 6.
358. Varga Imre és neje, Sárközi Teréz	Lőrincfalva	Arany János u. 10.
359. Mák József	Lőrincfalva	Arany János u. 12.
360. Masa Mihály	Lőrincfalva	Arany János u. 16.
361. Ifj. Szabó József	Szaján	Arany János u. 20.
362. Jung Miklós	Nagybikács	Arany János u. 22.
363. Lénárd György	Akács	Arany János u. 24.
364. Ágoston Mátyás	Lőrincfalva	Dózsa György u. 8.

365. Katarov Péter	Lukácsfalva	Dózsa György u. 6.
366. Ifj. Palatinus Pál	Nagybikács	Dózsa György u. 4.
367. Ifj. Barta Mihály	Lőrincfalva	Dózsa György u. 2.
368. Aranyos Ferenc	Szaján	Arany János u. 97.
369. Opelc Antal	Nagybikács	Arany János u. 95.
370. Bera István	Szaján	Arany János u. 93.
371. Kapás Antal	Nagybikács	Arany János u. 91.
372. Sütő András	Szaján	Arany János u. 89.
373. Sziveri József	Lőrincfalva	Arany János u. 87.
374. Varga Istvánné szül. Zombori Anna	Szaján	Arany János u. 85.
375. Balázs István	Nagybikács	Arany János u. 83.
376. Id. Zombori János	Szaján	Arany János u. 81.
377. Kocsis József	Nagybikács	Arany János u. 79.
378. Karl Mátvás	Nagybikács	Arany János u. 77.
379. Tóth Lábadi András	Szaján	Arany János u. 75.
380. Árpás Józsefné	Szaján	Arany János u. 73.
381. Süveg Ferenc	Lőrincfalva	Arany János u. 71.
382. Kószó János	Akács	Arany János u. 69.
383. Zónai György	Nagybikács	Arany János u. 65.
384. Tajti Gergely	Szaján	Arany János u. 63.
385. Kuppis Lajos	Monostor	Arany János u. 61.
386. Fekete Sándor	Szaján	Arany János u. 57.
387. Magósi Ferenc	Akács	Arany János u. 55.
388. Hallai István	Nagybikács	Arany János u. 53.
389. Juhász János	Szaján	Arany János u. 51.
390. Hallai Péter	Szaján	Arany János u. 49.
391. Sándor József	Lőrincfalva	Arany János u. 47.
392. Miklós Ágoston	Kisbikács	Arany János u. 45.
393. Kátai József	Kisbikács	Arany János u. 43.
394. Tapasztó Márton	Szaján	Arany János u. 41.
395. Gyulai András	Nagybikács	Arany János u. 39.
396. Gombos István	Szaján	Arany János u. 37.
397. Viola István	Szaján	Arany János u. 35.
398. Aranyos Antal	Szaján	Arany János u. 33.
399. Tóth Tanács Illés és neje, Zsuzsanna	Szaján	Arany János u. 31.
400. Palatinus Márton	Kisbikács	Arany János u. 29.
401. Kiss András (Káposztás)	Monostor	Arany János u. 27.
402. Fekete Ferenc	Szaján	Arany János u. 25.
403. Özv. Rác Mihályné	Kisbikács	Arany János u. 23.

404. Szalma Pál (1891)	Nagybecskerek	Arany János u. 21.
405. Sípos Mátyás	Lőrincfalva	Arany János u. 19.
406. Micsik Antal	Monostor	Arany János u. 17.
407. Börcsök András (1891)	Ittvarnok	Arany János u. 15.
408. Bíró János	Firigyháza	Arany János u. 13.
409. Szőke Bálint	Lőrincfalva	Arany János u. 11.
410. Sziveri János	Lőrincfalva	Arany János u. 9.
411. Horváth Péter	Akács	Arany János u. 7.
412. Horváth István (Sörke)	Szaján	Arany János u. 5.
413. Rúzsza András	Lőrincfalva	Arany János u. 1.
414. Palatinus Pál	Kisbikács	Testvériség-egység u. 2.
415. Kátai Ferenc	Nagybikács	Testvériség-egység u. 4.
416. Bödő György	Szaján	Testvériség-egység u. 6.
417. Oláh János	Szaján	Testvériség-egység u. 8.
418. Keszég Dávid	Szaján	Testvériség-egység u. 10.
419. Kálmány István	Lőrincfalva	Magyar kömmün u. 3/B
420. Bogdán János	Lőrincfalva	Kun Béla u. 58.
421. Pósa József	Szaján	Kun Béla u. 56.
422. Bodor József	Istvánföld	Kun Béla u. 54.
423. Farkas György	Szaján	Kun Béla u. 46.
424. Tóth Antal	Torda	Kun Béla u. 40.
425. Hunka János (1891)	Magyarpadé	Kun Béla u. 36.
426. Takács Ferenc	Szaján	Kun Béla u. 32.
427. Id. Varga András	Szaján	Kun Béla u. 30.
428. Bodó Márton	Monostor	Kun Béla u. 28.
429. Csipak Ferenc	Nagybikács	Kun Béla u. 26.
430. Barta Mátyás	Szaján	Kun Béla u. 22.
431. Bodor Márton	Istvánföld	Kun Béla u. 20.
432. Ifj. Pakai Mihály	Lőrincfalva	Kun Béla u. 16.
433. Kátai István	Nagybikács	Kun Béla u. 12.
434. Tasi Tamás	Szaján	Kun Béla u. 10.

A telepések névjegyzékét megfigyelve látható, hogy 22 özvegy, főleg pedig özvegyasszony (17) kelt útra gyerekeivel erre a vidékre abban a reményben, hogy az új otthonban rájuk mosolyog a szerencse, és véget ér nehéz, viszontagságos korszakuk. Sajnos a muzslyai természeti adottságok nem sokban különböztek Szaján, Bikács vagy más települések természet adta lehetőségeitől. A férfimunkaerő (családapa) hiányát a család nagyon is megérezte, különösen a házépítés időszakában és a föld megmunkálásakor. Ezek a családok a testvérek, rokonok, ismerősök segítségével nehezen tudtak

volna boldogulni. A gyerekek munkaerejét is igénybe vették – ezt bizonyítja az iskolából való sok távolmaradás, különösen a mezőgazdasági munkák ideje alatt.

A telepítés véglegesen csak a XX. század húszas éveiben fejeződött be, mert addig még érkeztek betelepülők Hódegyházáról (Jázova), Tizsaszentmiklósról (Ostojicevo), Magyarszentmihályról (Szentmihály, Mihajlovo), Écskáról. Muzslya betelepítésének intenzitása az első, majd a második világháború utáni időszakokban világosan kimutatható (különösen a múlt század ötvenes éveitől), hisz ekkor láthatóan növekedett a lakosság száma, új utcák, iskola, templom épültek a településen. A nagybecskereki magyar királyi uradalommal a telepesek adásvételi szerződést kötöttek, amelynek lényege, hogy 50 év alatt kellett visszafizetniük a vételárat, amely a telek (600 szögöl – 2400 m²), a szántó (8 katasztrális hold), a legelő (3 holdnyi), valamint a vert falú ház tetőszerkezete árának összegét képezte. A visszafizetendő összeg 4201 korona 94 fillért tett ki. Mai szemmel nézve számunkra az előbb említett összeg keveset mond. Ha figyelembe vesszük az idetelepültek gazdasági erejét, akkor az arányok tükrében másképpen értékelnék az évente visszafizetendő 200 forintot. Mivel a telepesek zöme elsősorban a földművelésben foglalkoztatott bér munkás, cseléd, napszámos volt, havi 20–25 forint jövedelemmel, évente 240–300 forint jövedelmük-bevételük lehetett. Ez azt jelenti, hogy tíz hónap fizetése fedezte volna a visszafizetendő kölcsönt, s a maradék két hónapit kellett volna úgy beosztani, hogy fedezzen minden kiadást egész éven át. Azoknak sem volt sokkal rózsásabb a helyzetük, akik mezőgazdasággal foglalkoztak, mert a gyenge minőségű muzslyai földek csak optimális években teremtek jól. Egy hattagú család évi kiadása statisztikai adatok szerint 273 forintot tett ki. Ezen számadatok tükrében tudjuk csak értékelni, milyen óriási terhet jelentett az adósság törlesztése a telepeseknek. Sajnos sok esetben sem az év, sem a termés nem volt optimális (a muzslyai földek minőségét tekintve általában hétévente van elfogadható termés hozam a nehezen megmunkálható és aránylag távol eső réti földeken). Ekkora terhek elviselhetetlenek voltak a telepesek számára. A szegényebbek a szó legszorosabb értelmében nyögve sem tudták kifizetni az évi törleszténivalójukat.

Sokszor a halasztás sem volt hatékony, s ezt belátták a város illetékesei. Sok próbálkozást foganatosítottak annak érdekében, hogy enyhítsék a telepesek hatalmas gondjait, a kölcsön visszafizetését.²³

²³ Uo. 45–50.

A telepesház a képen már módosított formában látható. A módosításokra a XX. század harmincas éveiben került sor, amikor a gyakorlat azt mutatta, hogy több szempontból szükséges a ház átalakítása, s akinek a telepések közül volt erre anyagi lehetősége, az meg is tette azt. Eredetileg sem bekerített padlásfölsjáró, sem éléskamra nem létezett a házakban. A telepések a gangból (folyosóból) lekerítették a padlásfölsjárót, annak elejét vályoggal fölfalazták, amit kilincs nélküli ajtóval lehetett becsukni. A gangból levágtak egy részt, azt a kisházhoz adták, mivel a kisházból egy részt már az éléskamrához adtak. A családok gazdasági erejének növekedése követelte meg az éléskamra létrehozását, hogy a felesleges, bekészített-elkészített élelmeket, edényeket, tárgyakat legyen hol tárolni. Az éléskamrában stelázsikra rakták az élelmiszert (befőtteket, savanyúságot, sót, ecetet, cukrot stb.), itt állt a zsírosbödön, a krumpliszákok, a lisztesládák (barna liszt, fehér liszt, gríz), a falon szögön lógtak a nagyobb edények (vajling, tál, lábas, fazék, nyújtódeszka és nyújtófa), a sarokban pedig a petróleumosüvegeket tartották.

Eredetileg az udvar sem volt felosztva első és hátsó részre – ezt is a módosabb telepések osztották két részre fakerítéssel és kis- és nagykapuval. Az első részben virágoskertet létesítettek, amelybe estikét, májusi szegfűt, pistikét, tátogatócskát stb. ültettek. A kiskert mögött volt a nyári konyha. Amint a neve is mondja, itt főztek, sütöttek a késő tavaszi és nyári időszakokban, hogy a nagyházban a nyári kánikulák idején jó hűvös legyen. A nyári konyhában volt a rakott tűzhely (vályogból készült, amit belülről kitapasztottak, a teteje fémből volt – a „platni” a „ringlikkel”). A rakott tűzhelynek sütője is volt, amelyben alkalmakkor főleg kelt kalácsokat sütöttek

Telepesház az Arany János utca
89. szám alatt, eredetileg a 372-es
kincstári házszaám alatt szerepelt
(Sütő András háza)

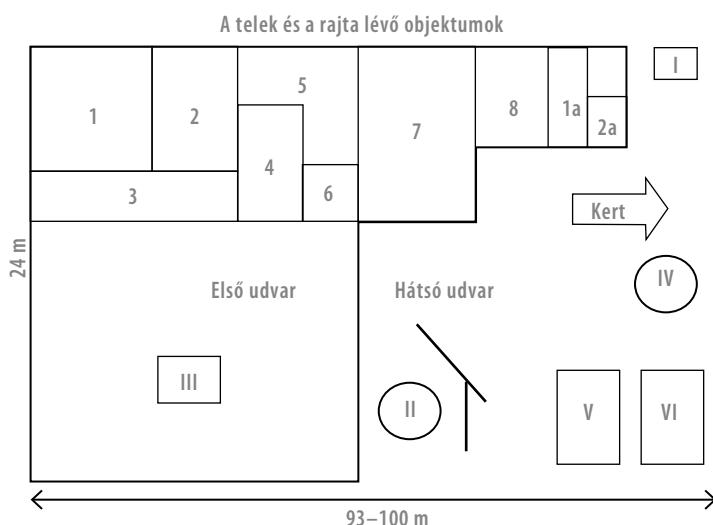
(de a kemence is szolgált kalácssütésre): kiflit, fonottast, túrós-meggyes lepényt, tökös bélest, mákos veknit, guráblit, csőregét (csörögét). A nyári konyhában ezenkívül volt egy priccs (ágy), asztal székekkel, mosdóállvány, egy kis stelázi és egy kenyereskosár. A család a nyári időszakban itt élte a napi életét, itt is étkezett. A kiskonyha mellett építették a nyári kemencét, ahol hetente egyszer kenyeret és cipót sütöttek, attól függően, hány tagú volt a család: egy-két darab 5 kilós vagy 2-3 kilós kenyeret, valamint néhány cipót, lepényt a gyerekeknek.

A szomszéd irányában az udvart vert falú (1,5 m magas) „kerítéssel”, fallal határolták el. A vert fal tetejére a gazdagabbak cserepet, a szegényebbek istállótrágyát tettek, hogy megvédjék az időjárás viszontagságaitól. A hátsó udvart a veteményeskert irányában léckerítéssel kerítették el, nehogy a baromfi kárt tegyen a veteményben. A parasztcsalád számára létfontosságú volt a gémeskút, amelyet minden család saját kezűleg ásott ki, és falazott körül téglával. A család ivóvízként is használta a 4–6 méter mély és 1–1,2 méter átmérőjű ásott kút vizét. Ezek a kutak csak a nagy szárazságok alkalmával „merültek ki” – ekkor nem adtak elegendő vízmennyiséget a család, az állatállomány, a virágoskert és a veteményeskert számára. Nyáron a kútban hűtötték le a húst és más élelmet, amit rövidebb időre tárolni szerettek volna.

A hátsó udvarban álló széna- és szalmakazlak, a polyva mennyisége, valamint a szárkúpok nagysága és száma tükrözte a család gazdasági erejét. A gazdák ügyeltek a kazlak közötti távolságra, hogy egy esetleges tüzeset során a tűz ne terjedjen tovább, különösen az épületekre ne. Muzslya fennállása alatt több tüzesetet épp a kazlak

Ház mellék- helyiségekkel

1. nagyház
2. konyha
3. gang
4. kisház
5. éléskamra
6. padlásfeljáró és takarmánytároló
7. istálló
8. fészter
9. ólak (1.a – tyúkól, 2.a – disznóól)
- I. WC
- II. gémeskút
- III. nyári konyha
- IV. szárkúp
- V. szénakazal
- VI. szalmakazal

mellett tűzzel, gyufával játszadozó gyerekek okoztak (ez édesapámmal is megesett gyerekkorában – s le is égett a házuk).

Amennyiben a telepes valami oknál fogva nem tudta fizetni a szerződésbeli kötelezettségét a magyar királyi kincstárnak, annak jogában állt bármilyen kártalanítás nélkül visszaszármaztatni a telepestől mindazt, ami a szerződésben foglaltatott, emellett a telepes minden addig visszafizetett pénzét elvesztette. Ez ugyanakkor maga után vonta a telepes kilakoltatását is a kincstári házból. A telepések kötelezettséget vállaltak, hogy a kincstár beleegyezése nélkül a telephelyet se nem oszthatják fel, se nem egyesíthetik. A census a földterület nagyságától függött, a kincstár tehát így szerezte be a „biztos” 400 muzslyai magyar szavazatot a Monarchia összeomlásáig (1918).

A telepések első évei rendkívül nehéznek mondhatók. Erről maga Rónay Jenő ispán is több alkalommal meggyőződhetett, és alkalomadtán szóvá is tette a város ülésein. Különösen 1890/91 tele volt embertelenül nehéz, amikor a telepéseknek még elegendő élelmük sem volt, amit a főispán úgy igyekezett enyhíteni, hogy élelmet, takarót, tüzelőt osztott a nyomorúságos körülmények között sínylódó muzslyai telepések között.

A tél beállta előtt a tervezett házaknak még a fele sem épült fel: körülbelül 180 készült el. A házak építésére a földet az arra meghatározott helyekről, az ún. homokosokból lehetett hordani. A környéken hét homokos volt használatban, amelyek később homokbányaként működtek a város javára, mivel a város ezt a homokot eladta. Majd több évtizeden át ezek voltak a falu felszínivíz-befogadó gödrei. Többségüket a múlt század hetvenes éveiben betöltötték az utcák aszfaltozásakor megmaradt kikapált és elhordott földdel, és ott parkot, játszóteret, piacot, telefonközpontot létesítettek. 1890 telére a 180 ház közül is csak 50-re került fedél, mert a kivitelezők nem tudták idejében leszállítani a tetőszerkezetet. Így nem is csoda, hogy a tél folyamán hat ház falai összedőltek a csapadék és a fagy romboló hatásának következtében.

A téli viszonyok különösen azon telepések helyzetét nehezítették meg, akiknek a házai nem készültek el idejében, ezért sok telepes család föld alatti, ún. veremházakban húzódott meg. Ma csak tűnődünk és csodálkozunk, hogy milyen életkörülmények is lehettek ezekben a föld alatti „épületekben”, veremházakban. Nem is csoda, hogy a telepések között fertőző betegségek terjedtek el. A város orvosai, dr. Haidegger Lajos és dr. Weiterschan József három muzslyai telepes családnál (16 egyénnél) trachomát, ragályos

szembetegséget konstatáltak. A telepesek több beadvánnyal is fordultak az illetékes földművelési miniszter úrhoz, gróf Bethlen Andrásához, orvoslást kérve gondjaikra-bajaikra, ám kérelmeikre nem érkezett érdemleges válasz. Rónay főispán többször fordult a város polgármesteréhez, Jovan Kristicshez, hogy pénzsegéllyel, élelmiszer-adománnyal enyhítsen a telepesek nyomorúságos életén. A tél folyamán a telepesek megválasztották elöljáróikat, akik a város és a minisztérium irányában képviselték a muzslyaiakat kérelmeikkel. A település első bírása Kuppis Lajos volt (aki később családjával elhagyta a telepet), az albíró pedig Kormányos Pál (aki szintén kivándorolt Argentínába, majd visszavándorolt).

1891 nyarán elkezdődtek az előkészületek az óvoda felépítéséhez, amelynek anyagi hátterét a minisztériumnak és az önkormányzatnak kellett volna fedeznie. A városvezetés úgy látta, szükség van óvodára, hisz a telepen sok a gyerek (családonként 4-5 gyereket számíthatunk, de voltak családok, ahol 8–10 is született, bár ebből általában csak 4–6, az életrevalóbbak nőttek fel). A cél az volt, hogy a telepesek gyerekeit ne az utca, hanem az arra képzett óvónők neveljék, tanítsák a kor szellemének megfelelően. Még ugyanebben az évben 1000 forintot szavazott meg a városi tanács a leendő muzslyai óvoda megépítésére, és az 1892-ben meg is nyílt. A családok anyagi helyzete, az akkori világnézet, felfogás, családi hozzáállás miatt az óvodáskorú gyerekeknek több mint fele kimaradt az óvodai programból. Az idősebb gyerekek vigyáztak a kisebbekre, mert a családanyáknak megvolt a maguk családi, kerti és jószág körüli, mindennapos munkájuk, emellett a réti munkából is kivették a részüket. Vajmi kevés idejük maradt a gyerekek nevelésére – hacsak nem éppen munkájuk közben, mert főleg a különböző munkákra tanították a gyerekeket.

A telep tervének készítésekor az iskola, óvoda, községháza, templom részére kihagyták a helyeket, telkeket a telep központjában, ahol az ezredfordulóig meg is épültek ezek a fontos középületek a telepesek számára. Az építkezés sorrendjét az épület fontossága határozta meg. Ennek értelmében időrendi sorrendben az óvodát az iskola követte, majd a templom és a községháza.

Az 1890-es népszámlálás adatai ékesen igazolják az óvoda és iskola megépítésének létjogosultságát, hisz a 6 évesnél fiatalabbak képezték a lakosság 17,4%-át, a 6–11 éves korosztályú gyerekek a lakosság 15,7%-át. A város vezetősége és a minisztérium is tudta jól, hogy a gyerekek mielőbbi beiskoláztatása milyen fontos: a hatalom szempontjából nem mellékes dolog, hogy a telepes gyerekek milyen

nevelésben részesülnek, de célul tűzték ki a felnőtt telepeseknek a társadalmi folyamatokba való integrálódását is.

1892. december 28-án beindult az óvoda működése. Az első óvónő Hochwarter Károlyné, született Kerner Mária okleveles állami kisdédóvónő volt, aki ezt a feladatot az első világháború végéig, 1918-ig felelősségteljesen végezte.

Az idetelepültek egytől egyig római katolikus keresztény vallásúak voltak, ám kezdetben lelki gondozásban senki sem részesítette őket. A telep 1892-es átadása után a vallási és közoktatási miniszter engedélyezte a templom felépítését azon a helyen, ahol eredetileg is tervezték.

Míg a templom fel nem épült, addig az 1893-ban megépült alapfokú iskola egyik tantermében tartották az istentiszteleteket. A telep első egyházi vezetője Sóka Ignác lelkész, majd plébános volt, és maradt egészen élete végéig. A telepesek nagyon tisztelték.

A telepet 1892-ben adták át hivatalosan. Ekkor a házak 90%-a már felépült. Ezek az évek voltak a legnehezebbek a telepesek számára. Rossz időjárási viszonyok uralkodtak, rengeteg eső esett, a megművelhető földek egy részét nem lehetett megmunkálni, csatornát kellett volna kiásni a határban a felszíni vizek elvezetése céljából, de arra sem pénz, sem munkaeszköz nem volt. Emiatt a helybeliek az adásvételi szerződésből fakadó adósságaikat nem tudták idejében törleszteni. A halasztás kieszközölésében maga a megye ispánja, Rónay Jenő úr is közvetített, neki köszönhetően időnként sikerült a telepesek adósságait átütemezni. Rónayt iste-

Kincstári ház
módosítással az 1930-
as évekből a Kossuth
Lajos utca 50. házszám
alatt (Kósa Gergely)

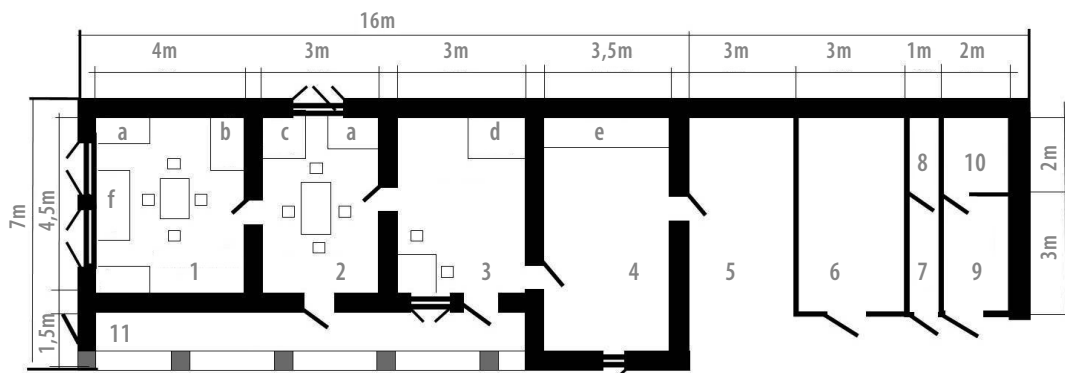
nítették a muzslyaiak, hisz számtalan esetben kiállt mellettük, amit ők sohasem felejtettek el.

Az idetelepültek több helyről érkeztek. Ebből fakadt a különbözőségük mentalitásában, szokásaikban, hagyományaikban. A kulturális különbségek különösen a fiataloknál jutottak kifejezésre, amikor egy-egy multság alkalmával összeverekedtek. A telepen kezdetben a multságokat, bálakat a két kocsmában lehetett megrendezni, az ún. Tavaszi- és a Karl-kocsmában. A délutáni órákban táncmultságokat szerveztek a gyerekek részére (gyerekbál), az esti órákban bált az ifjak részére. Ezek a multságok sokat jelentettek a telepes fiataloknak. Itt adódott lehetőség az ismerkedésre, ami később esetleg házassághoz vezetett. A bál ugyanakkor a mássággal való ismerkedés helye is volt. A másság elfogadásáig rögs út vezetett: sok verekedés és bicskázás zajlott le a kocsmákban, és mindig az erősebb törvénye érvényesült. (Muzslyai bicskásoknak nevezték őket a környékbeliek. Borbély öregapámat is megbicskázták, mert azzal a lánnyal táncolt, akire az egyik helybéli szemet vetett, és úgy tartotta, hogy az az ő nagylánya.) A negatív erők levezetésével, fokozatosan alakult ki (fél évszázad múltával) a muzslyai mentalitás, szellemiség.

A kocsmákban cserélődtek az információk, itt lehetett megtudni a fontosat és a kevésbé fontosat, itt lehetett munkást és munkát is keresni, találni. Egyszóval, ez volt a telep gócpontja, ahol a férfinépség sűrűn megfordult. Több olyan esetről van tudomásunk, amikor az apa havi fizetésének nagyobbik részét a kocsmában hagyta, a család pedig odahaza éhezett, fagyoskodott, nélkülözött. Messze földön ismertek és híresek voltak a muzslai bicskások. A *Torontál* hetilap 1892. február 18-ai száma a következőket írta a muzslyai bicskázókról:

Az előző képen látható telepesház alaprajza

1. nagyszoba
2. konyha
3. kisház
4. istálló (lovak)
5. fészér
6. istálló (tehének)
7. akol
8. csirkeöl
9. akol
10. disznóól
11. gang
- a) ágy
- b) kemence
- c) rakott tűzhely
- d) nyitott tűzhely
- e) jászol
- f) almárium

„Megbicskázott gyerek. Két fejletlen, borzas fiú került tegnap a kapitány elé, akik alig látszanak ki a földből, s máris a nagyemberek módjára mulatoznak, verekszenek, sőt bicskáznak is. Az egyik Liptai Ferenc, 14 éves suhanc, a másik meg Makai András. Tánc és zeneszó közben szó-lalkoztak össze, s a vita vége az lett, hogy a 14 éves Liptai alaposan megbicskázta a nálánál egy évvel idősebb Makait. A fején és karján súlyosan megsebesítette. A bicskázó gyerek most a rendőrség börtönében ül, ahol alighanem elveszik majd kedvét a bicskázástól.”

Egy másik számában ennek az újságnak azt olvashatjuk, hogy a duhajkodó muzslyaiakra nagy hatással volt a zene, mert annak hatására felforr a vérük, és ez rendre verekedéssé fajul. Ezért a rendőrség egy időre betiltotta a zeneszót, hogy legalább ideiglenesen megfékezze a csendháborítókat.

Az idő múlásával csendesebbeké váltak a muzslyai mulatóhelyek, a bicskázás is csak elvétve fordult elő. Ma már csak emlékekben és a krónikákban léteznek a muzslyai bicskások.

1893-ban adták át rendeltetésének a telep számára, de minde-nkelőtt az iskoláskorú gyerekek és szüleik számára létfontosságú épületet: az iskolát. Az épület az említett év novemberének végén nyitotta meg kapuit a gyerekek előtt. A tantestület háromtagú volt: Gruisz Sándor igazgató-tanító, Gruisz Sándorné tanítónő és Szegfű Lajos tanító. Az iskola, a tanítói lakásokkal együtt, a telep központ-jában, a Hertelendy József utcában (a mai Magyar kömmün) épült fel. A telepen 495 iskolaköteles gyereket tartottak nyilván, de csak a fele járt rendszeresen iskolába (220-an). A szegény családok a nagy pénzbeli büntetések ellenére is kénytelenek voltak igénybe venni a gyerekek munkaerejét. A ki-kimaradozók főleg a mezőgazdasági munkák idején maradtak távol az iskolától. Az ún. központi iskola épületét 1972-ben lebontották, hogy helyet adjanak a korszerűen felszerelt új iskolának. Az iskola története is megérdemelné, hogy egy napon monográfia szülessen róla, hisz az elmúlt százhusz év alatt ebben az intézményben több ezren kaptak alapfokú képzést, és váltak közismert, megbecsült személyekké, életük folyamán öregbítve az intézmény jó hírnevét.

Nincs új a politikai marketingben. Ezt ékesen bizonyítja a városi képviselő-testületben történt 1893-as választás is. A városi hatalmat gyakorló Szabadelvű Párt kieszközölte, hogy a muzslyaiak pótagóját a nehéz anyagi helyzetükre hivatkozva leírják. Függetlenül attól,

hogy a választás nyílt és szóbeli volt, nem akartak semmit a véletlenre bízni még Muzslyán sem – hát vetőmagot adományoztak a muzslyai családoknak a választást megelőző napon.

Muzslya a szavazópolgárainak számát illetően (424) a tíz kerület között a harmadik helyen állt. Hat képviselőt volt joga bejuttatni a városi képviselő-testületbe. Nem véletlenül aggódtak annyira a muzslyaiakért a város illetékesei. Itt és ekkor érett be először ténykedésüknek a gyümölcse az időközben megboldogult megyeispán, Hertelendy József által idetelepített 400 család négyszáz biztos szavazatával. Az Osztrák–Magyar Monarchia széthullásáig a muzslyaiak megbízható és biztos szavazói voltak a városi hatalomnak – ily módon hálálták meg a város segítőkészségét a telepések nehéz napjaiban.

A hírek és egyéb információk lehető leggyorsabb terjesztése már akkoriban is perdöntően fontos volt. A technikai vívmányok fejlődésének eredményeként már a millennium évében (1896-ban) megérkezett a telefon Muzslyára. Igaz, csak egy vonallal és egy telefonszámmal, de Muzslya is bekerült a telefonvonallal rendelkezők lajstromába. A városatyák így mindennap hallhatták a Muzslyára vonatkozó, számukra jelentős információkat a községházán működtetett telefonon keresztül. Ezt a telefont használta az iskola, a plébánia és az egész falu is. Érdekességgé megemlíthető, hogy ez a vezetékes telefonvonal a múlt század 80-as éveikig működő állapotban volt Muzslyán, ekkor már muzeális jelleggel.

A Magyar Királyság területén 1895-ben vezették be az anyakönyvezést: anyakönyvi hivatalokat állítottak, anyakönyvvezetőkkel, és ettől az évtől kezdve mindenkit írásos nyilvántartásba vettek, vagyoni, nemzeti, nemi, vallási hovatartozásától függetlenül.²⁴

Muzslyán 1895-ben vezették be a polgári esketést (amely megelőzte az egyházit). Ez egy több száz éves hagyomány megváltoztatását jelentette, s mint minden újdonság, a lakosság ellenállásába ütközött. Sokan különböző módon próbáltak elégedetlenségüknek hangot adni. A kezdeti ellenségeskedést fokozatosan felváltotta a megértés, az újítás elfogadása. A polgári esketést a községháza épületében kellett volna megtartani. Muzslyán ebben az időben egy fabarakban végezte a város hivatalnok a telep lakóinak hivatalos ügyeit.

Mivel a lakótelep 6 kilométerre volt a várostól, és csak nyári út kötötte össze vele, amelynek használata az időjárási viszonyoktól függött, a polgári esketés lebonyolítása szinte lehetetlen volt. A megye ellenszolgáltatás fejében kieszközölte a várostól a muzslyai

²⁴ *Torontál*, 1895. október.

községháza megépítését (megvásárolta a kincstártól a 60 holdas Farkas-tavat, amelyet átengedett a városnak, azzal a feltétellel, hogy a város kiépítteti a szóban forgó muzslyai községházát).

A polgári esketést az egyházi követte a templomban. A telepnek azonban temploma sem volt, így annak a megépítése is felmerült. Amint látjuk, mind a megyének, mind a városnak, de még a minisztériumnak is bőven lett volna mit építenie a felsőmuzslyai telepen, az ugyanis úgy-ahogy konszolidálódott, de olyan középületei nem voltak, amelyekkel akkoriban már minden település rendelkezett.

Azt is nyugtázni kell, hogy a városvezetés pontosan tudta, hogy milyen is a jelentősége az „új telep” kiépülésének a város és az ott élő magyar lakosság jelenét és jövőjét illetően. Akik a telepítést szorgalmazták (Hertelendy, majd Rónay főispán), morális kötelezettséget éreztek a muzslyaiak iránt. A muzslyaiak ellenszolgáltatása a különböző választások alkalmával a városiak által diktált személyekre való voksolás volt.

A telepések lelki életével, vallásával való foglalkozás tervét és a templom megépítését már az első évektől több szinten dédelgették: helyi, városi, megyei, sőt országos miniszteri szinten is. A templom kiépítésére egyházi és világi körben is gyűjtési akcióba kezdtek a kilencvenes évek derekán. Erről több cikkben a *Torontál* újság közölt híreket. Szinte az egész Csanád megye plébániái kisebb-nagyobb összegeket adományoztak a muzslyai templom megépítésére. A legnagyobb adakozó Csanád megye püspöke, Dessewffy Sándor volt, aki 2000 forinttal járult hozzá a templom megépítéséhez. A kincstár kötelezte magát, hogy a templom és a paplak épületét mielőbb tető alá hozza. Sajnos, a munkálatok anyagi és egyéb okok miatt elhúzódtak, mert az a hely, amelyet eredetileg az Isten házának terveztek, annyira lápos, mocsaras terület volt, hogy előbb a terület feltöltését kellett elvégezni. A munkálatok befejezésének utolsó szakaszában Csanád megye püspöke Sóka Ignác római katolikus plébánost nevezte ki Muzslya plébánosává, aki csak 1899 szeptemberében érkezett Muzslyára. Ekkorra már megépült a paplak.

A település története 1895 és 1920 között

A magyarok honfoglalásának millenniumára (896–1896) ország-szerte, így Torontál vármegyében is alkalmi ünnepeket szerveztek, amelyekre az előkészületek már jóval a központi (budapesti, nagybecskereki) ünnepség előtt megkezdődtek. A muzslyaiak is

részt vettek a felvonulásokon, az alkalmi ünnepségeken, kulturális rendezvényeken, miséken.

1896-ban a városi képviselő-testületi választásokon három muzslyai is bekerült a X. kerületből a város vezetőségébe. A képviselők minden igyekezetükkel a telepések érdekében agitáltak, kisebb-nagyobb sikerrel. Kieszközölték a telepések kamatának csökkentését, ami összegben is igen jelentős volt, különösen a szegényebb családok számára. Nagy vita kerekedett a városi képviselő-testület ülésén annak kapcsán, hogy Muzslya önálló községgé váljon-e. A városvezetés azzal érvelt, hogy a Nagybecskerek határáról szóló 1886-os törvény XXII. tc. 152. és 154. paragrafusa olyan követelményeket szab önálló községek létrejöttére, amelyeknek a muzslyaiak nem tudnak megfelelni. A cikkely előíranyozta, hogy az átalakulásra csak azok az egyének, közösségek jogosultak, akik, amelyek el tudják viselni a rájuk eső újabb terheket (adókat, illetékeket), amelyek az önállósulással lépnek majd hatályba. A városatyák azt is hangsúlyozták, hogy az elmúlt években igen sokat tettek a muzslyaiak javára: a közbiztonság céljából állandó jelleggel egy őrmesterből és két rendőrlegényből álló kirendeltség működött Muzslyán, a telepések egészségügyi felügyeletéről, orvoslásáról hetente kétszer orvos gondoskodott, amellet városi tisztségviselők oldogatták a telepések ügyes-bajos dolgait Muzslyán, mivel ők is gyakran az „új telepen” voltak.²⁵ A telepések jobb tájékoztatása, felvilágosítása érdekében több ízben kilátogattak Muzslyára a város legrangosabb képviselői, mint pl. Reiter Oszkár rendőrkapitány, Márton Áron gazdasági egyesületi titkár és Rehák Béla városi jegyző, a takarékszövetkezet megalakítása kapcsán. Az évszázad utolsó előtti évében jött létre Muzslyán a Hangya nevű hitelszövetkezet mint az országos hitelszövetkezet fiókintézete. Nagy volt az érdeklődés a helybeliek körében, amit a több mint száz jelenlevő is igazolt. A muzslyai tagok megállapodtak, hogy közösen vásárolnak egy cséplőgépet, így könnyítve a termés betakarítását mind az időt, mind a fizikai munkát illetően. A hitelszövetkezet inkább politikai, mint gazdasági szervezkedés volt. A Hangya szövetkezet székháza a mai községháza helyén álló házban működött. Emellett 1900-ban megalakult a magtárszövetkezet, amelyhez módosabb és szegényebb parasztok is csatlakoztak. Az ezredfordulón a földművelési minisztérium jóvoltából tenyészállatokat (mangalica anyaállatokat, kanokat, fajbikákat, csődöröket) kaptak közhasználatra, és azokat a bikaistállóban helyezték el. A földművelésügyi minisztérium ezekkel a fajállatokkal szeretett volna javítani a muzslyai állatállomány

²⁵ Uo. 1896. június.

²⁶ Uo. 1893. január.

minőségén. Az 1903-ban megalakuló Gazdakör a földművelők szerveződése volt, amelynek titkára, majd elnöke Szegfű Lajos állami tanító lett,²⁶ akinek a népszerűsége zavarólag hatott a helybeli konzervatív plébánosra, Sóka Ignácra és az iskolaigazgatóra, Gruisz Sándorra, akiknek a közbenjárására az oktatási tanfelügyelő felmondott Szegfű Lajosnak.

Emiatt mind a Gazdakörnek, mind az 1901-ben megalakult ifjúsági szervezetnek új elnököt kellett választania, de a munka ezután nem folyt olyan ütemben, mint addig.

1895-ben már a tűzoltók aktivitásáról, működéséről tudósít a helybeli *Torontál* napilap: „...Lukácsfalvára, ahol már ez idő tájt teljes működésben volt a tűz, a színhelyéhez közelebb eső Muzslya telep tűzoltósága.”²⁷ – ugyanis nagy tűz volt a szomszédos Lukácsfalván, és a szerencsétlenek segítségére siettek a muzslyai tűzoltók.

A helybeli tűzoltó-egyesület megalakulásának éve máig vitatott – többek szerint ez 1895, s itt a *Torontál* napilap cikkére hivatkoznak.

Egy másik esemény is a tűzoltóság létezéséről tanúskodik. 1899-ben megérkezik a faluba Sóka Ignác plébános, akit többek között Joó Pál is üdvözl, mégpedig a muzslyai tűzoltóság nevében.²⁸ 1901-ben, amikor a muzslyaiak elszakadásukért harcoltak a nagy terhekre hivatkozva, 8 pontba foglalták indoklásukat az elszakadás mellett. Az 5. pontban a következőket olvashatjuk: „...mert van földművelési gazdakörünk, önálló hitelszövetkezetünk, saját közbirtokossági háztartásunk, olvasóköriünk, tűzoltó-egyesületünk...” Mások szerint 1908 volt az önálló önkéntes tűzoltó-egyesület megalakulásának éve, és erre emlékeztek a közelmúltban, amikor a tűzoltótestület centenáriumát ünnepelték 2008-ban.

Ha azt vesszük figyelembe, hogy Muzslya 1905-ben szakadt el Nagybecskerek városától, és lett nagyközség,²⁹ akkor valójában önálló tűzoltó-egyesületről 1908-tól beszélhetünk. Tény azonban – más települések esetében is –, hogy a sűrűn előforduló tüzesetek miatt éppen a tűzoltótestületek voltak az első egyesületek egy-egy település életében. Vitába nem bocsátkozunk, de a muzslyai önkéntes tűzoltó-egyesület monográfiájának megírása választ fog adni erre a kérdésre is. Idővel ebből az egyletből nőtt ki a többi: a színjátszók egyesülete, a tánccsoport, a dalárda, a citerások, a zenészek egyesülete.

A várostól való elszakadás vágya elég korán megfogalmazódott a haladóbb gondolkodású, a városban is sűrűbben megforduló, módosabb telepeseiben. Mi is volt az oka annak, hogy megjelent

²⁷ Uo. 1895. április 26.

²⁸ Uo. 1899. szeptember.

²⁹ Uo. 1905. június 30.

a különválás gondolata? Mindenekelőtt a nagy terhek, az örökváltási szerződésből származó állandó, évenként fizetendő részlet, az erre kivetett kamat, az államnak járó adó és a városnak fizetendő pótdó. Ezeket a terheket a szó legszorosabb értelmében nyögtek a muzslyaiak. Voltak olyanok, akik minden jó szándékuk, akaratuk ellenére sem tudták fizetni mindezt, hisz a szűzföldek feltörése, a megmunkálásra való alkalmassá tétele hosszú éveket igényelt. A termésből nem termett annyi, hogy a fentebb említett kiadásokat fedezzék. Az adóbehajtók – a kincstár és a városi bankok is – könyörtelenül behajtották a helybeliek adósságát. A nincstelenektől a párnát, dunnát is elvitték a végrehajtók.

Amikor a gazdagabb muzslyai parasztokat Várady városi ügyvéd felvilágosította, hogy ha önállósulnak, akkor az államtól, mint önálló község, nagyobb támogatást kapnak majd, a város irányában pótdótot sem kell fizetniük, emellett kezükbe vehetik saját sorsukat, falujuk fejlesztésének irányítását, a muzslyaiakban érlelődni kezdett a várostól való elszakadás gondolata.

Az elszakadás igen körülményesen haladt. A muzslyaiak kérelme a városatyáknál nem talált megértésre. A kérelemben az elszakadás mellett az is belefoglaltatott, hogy a telepen anyakönyvvezetés sincs, és az esős, téli időszakban szinte lehetetlen bejutni a városba (eljutni a kórházba, bejelenteni az újszülötteket, a házasságkötéseket, az elhalálozottakat stb.), mivel a falut csak nyári út kötötte össze a várossal. Miután a muzslyaiak (1901 januárjában) a közgyűlésen (a falugyűlésen) megszavazták az elszakadásról szóló döntést, kézbesítették azt a város vezetőségének. A városatyák olyképpen méltányolták a kérelmet, hogy engedélyezték és megszavazták azt a lehetőséget, amelynek értelmében a nagybecskereki anyakönyvvezetésből különválasztották a felső-muzslyait. Ez azonban csak a falu különválása után lépett életbe. A muzslyai képviselők – Sóka Ignác plébános vezetésével – állandó harcot folytattak a városatyákkal az ügy megvalósítása során.

A segítségnyújtás és a törvényesség lehetőségeire dr. Várady Imre ügyvéd, politikus (országos parlamenti képviselő) mutatott rá a muzslyaiak számára. Az elszakadást illetően neki sokat köszönhetnek a helybeliek. A muzslyaiak kérelmét Várady személyesen vitte, és adta át Budapesten. A belügyminisztérium elfogadta a kérelmet, és egyértelmű válasza arról, hogy Felső-Muzslya engedélyt kapott a Nagybecskerek várostól való elszakadásra s önálló községgé való alakulásra, 1903 októberében érkezett meg a nagybecskereki városatyák címére.

A városvezetés sok mindent elkövetett, hogy megakadályozza a falu elszakadását. Mindennek ellenére 1905. június 30-án Muzslya különvált a várostól, és megalakult Muzslya község. A telepések álma valóra vált, hisz végre saját kezükbe vehették sorsuk, jövőjük irányítását. Megválasztották a község vezetőségét: bírónak Pópity Mártont, albírónak Fejes Jánost, jegyzőnek Benedek Zoltánt választották.³⁰ A város ezt sehogyan sem tudta lenyelni – emiatt bosszúból az 1905 utáni időkből származó nagybecskereki térképeken Muzslya mint település nincs is feltüntetve. Az élet minden területén beindult a Muzslya elleni kampány, amely évtizedeken keresztül fennmaradt: a muzslyai polgárokat minden tekintetben alsóbbrendűeknek tekintették. Muzslya a létrejötte után tizenöt évvel, tehát aránylag rövid idő után elnyerte önállóságát, szabadságát, s önállóságával a nagypolitika teljes nagyítója alá került. A politikusok szinte egytől egyig számítottak a társadalom legalacsonyabb rétegeiből származó tömegek szavazataira. A falu lakóinak több mint fele írástudatlan volt, nem sokat értettek ők a nagypolitikából, éljeneztek, amikor azt megkövetelték vagy elvárták tőlük. Az ismert politikusok közül sokan jártak Muzslyán, hogy szavazóbázist teremtsenek, vagy azt növeljék: Apponyi Albert, a Függetlenségi Párt egyik kiemelkedő vezetője, Makfalvy Géza, a földművelési minisztérium államtitkára, Várady Imre nagybecskereki politikus, aki 1905-től országgyűlési képviselő, az ellenzéki Függetlenségi Párt képviselője, valamint Rohonyi Gyula igazságügyi államtitkárjelölt is.

Az önállóvá vált község lakossága folyamatosan növekedett, új családok jöttek létre, de a kincstári házak nem szaporodtak, mivel az adásvételi szerződés azt nem engedélyezte. A telepésekkel kötött szerződés ugyanis nem tette lehetővé a telkek, földek felosztását az örökösök között, illetve sehogyan másképp sem, hiszen a telepek felosztásával a censusukat is elvesztették volna, ezzel együtt szavazati jogukat is, ami érzékenyen érintette volna a hatalmat gyakorló politikumot. Az önállósulást követően megindultak a falu bővítésére tett első lépések. 1911-ben újabb utcákat jelöltek ki és hoztak létre (Barátfalva, Kószófalva, Tasifalva, Hajnalfalva, majd az Újsor). Az új telkek tulajdonosai – megközelítőleg 60 család, akik lehetőséget kaptak a házépítésre – már a városhoz tartoztak. A tanyatelepek kiépítését az önálló nagyközség kezdeményezte a városnál, amit a város támogatott olyan értelemben, hogy a fentebb említett telektulajdonosok már a városhoz tartoznak, annak a harmadik kerületéhez, és a városnak is adóznak mint annak polgárai. Az önálló faluvezetés kezdeményezte a falu határában egy tanyatelep kiépítését is, hogy

³⁰ Uo.

a földtulajdonosok közelebb kerüljenek a falu határában levő munkálható földekhez. Ezzel az üggyel kapcsolatban a városnak már más volt a véleménye, s csak hosszas huzavona után engedélyezte 70 tanyatelep létrehozását 15 holdnyi földdel a tanya körül, csak kataszteri, és nem telekkönyvi átírással. Ami azt jelentette, hogy az 1700 holdnyi kincstári föld, amelyet elvileg kiszakítottak a város tulajdonából, továbbra is, törvényileg is a kincstár tulajdonát képezte. Itt is látható a városvezetésnek a telepesekhez való viszonya, hogy mennyire voltak atyaiak: hiszen az akkori törvények értelmében a telekkönyvileg nem rendezett adásvétel nem volt jogerős. Tudvalevő, hogy mindig is csak az anyagiak, az adó, a politikai hatalom biztosítása volt a városvezetés vezérfonala. Az új falvak kialakításakor ismét a törvényes cenzust alkalmazva 800 szögöles portákat vásároltattak a kirajzásra vágyó családokkal. Telekvásárláskor a nagycsaládokat részesítették előnyben (azokat, amelyekben ötnél több gyerek volt). Ezek az emberek elvileg a városhoz tartoztak, bár ízig-vérig muzslyaiak voltak, muzslyai szellemben éltek és cselekedtek, és minden helybeli megmozdulásból kivették részüket.

A település fokozatos alakulásával épültek meg a lakosság számára oly fontos középületek, mint az óvoda (1892-ben), az iskola (a központi 1893-ban), a paplak (1899-ben), a postahivatal (1902-ben), a templom (1902-ben), a parti iskola (1904-ben). Azt hiszem, minden felsorolt középület és a benne történő több évtizedes, a mai napig eredményesen működő ténykedés megérdemelne egy-egy monográfiát.

Az első világháború előtt 1911-ben végeztek népszámlálást a Magyar Királyság területén. A Nagybecskerekre és Muzslyára vonatkozó adatok az 1910. dec. 31-ei tényállásból derülnek ki. Ennek értelmében Felső-Muzslyának, amely ekkor nagyközségnek számított (1905), az összeírás szerint 3405 lakosa volt, akik 710 magánlakásban, házban éltek.³¹

A mindennapi ügyes-bajos dolgok annyira lekötötték a szántóvető parasztok idejét, hogy a nagyvilág ügyei nemigen foglalkoztatták őket. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a várostól való távolság megnehezítette a „nagy” dolgokról szóló hírek terjesztését. A város vezetése a kulturális élet fellendítése céljából olvasókörok létrehozását szorgalmazta. Az olvasókörok a muzslyai kocsmákban alakultak meg és működtek: fel-felolvastak az újságokból (*Torontál*), könyvekből, folyóiratokból. A telepesek többsége írástudatlan volt. Újságot nem olvastak, a munkából a kocsmákba betérő férfiak beszélgetésekből, politikai agitációból, gyűléseken informálódtak

³¹ Karl: i. m.
144–149.

világi és hazai dolgokról. A kocsmák, kocsmárosok voltak a hírszerzés forrásai, terjesztői. A lakosságot a telepre vonatkozó közérdekű hírekről a kisbíró értesítette: meghatározott utcasarkokon dobszóval hívta az utcára az otthon lévőket, és ekkor szóban vagy írott formában előadta a közölnivalót. Az ott tartózkodók a hallott híreket továbbmesélték, és így értesült a falu a hírekről, a községi és a városi vezetőség terveiről. Arra is odafigyeltek, hogyan találják a közölnivalót: mindenestre úgy, ahogy az a nagypolitikának, a hatalmi pártnak megfelelt. A huszadik század második évtizedében tornyosultak a fekete felhők Európa felett, amely ekkorra már két katonai tömbre polarizálódott. A nagyhatalmak addig feszítették a húrt, míg 1914-ben ki nem robbantották az első világháborút.

A muzslyaiak közt is elterjedt a háború kezdetének híre. A háború előtti békés világban évente 45–55 katonaköteles legényt, regrutát soroztak be a Monarchia hadseregébe.

1914 nyarán a kisbíró kidobolta, hogy a hadköteles férfiak jelentkezzenek másnap a községházán.

Mivel nincsenek pontos adataink, mennyien is jelentkeztek másnap, a fenti adatot véve alapul, megközelítőleg 200–300 katonaköteles férfit mozgósítottak helyben.³²

Évenként a helyzettől függően irányították őket, főként a keleti oroszok ellen (Galícia területére), majd 1915-ben az itáliai frontra. A déli, Szerbia, ill. Balkán elleni frontra nem merték őket irányítani, hisz a szomszédságban lévő szerbek ellen nem szívesen harcoltak volna, s a hatalom félt attól, hogy a hadban álló szerbekkel kiegyeznének, és megkötnék a saját békéjüket, amivel véget vetettek volna a háborúnak. A Monarchiának nem ez volt a célja, épp ellenkezőleg – háborút akart nyerni, és elégtételt szerezni a szarajevói merényletért.

A muzslyaiak számára óriási csapást jelentett a besorozás, hisz a fiatal, munkára alkalmas férfiakat mozgósították, és küldték a frontra. (Hallai öregapám, aki meg is sebesült, az orosz fronton egy életre való betegséget szedett össze, aminek az lett a következménye, hogy a háború után tíz évvel, 37 évesen meghalt. Borbély öregapám is kivette a részét a háborúból. Szintén gépfegyveresként harcolt a keleti fronton, majd orosz fogságba került. A borzalmasan nehéz hadifogságról, az éhezéstről, a tetűs világról sokat mesélt. Hat évéből négyet a háborúban szolgált, kettőt fogságban töltött. Mindig azt mesélte, milyen óriási szerencséje volt, hogy életben maradt. Az oroszok elleni szuronyos roham előtt rumot osztottak nekik, hogy bátorságot, kurázsit öntsenek a fejükbe, szívükbe. Ekkor szó szerint mészárolták egymást. Az oroszok rumért elcserélték a fegyverüket

³² Uo. 152–158.

és mindent, amijük volt. Borbély öregapám a háború befejezése után, 1920-ban elég kalandos úton került haza Muzslyára, amely akkor már egy másik országhoz tartozott.) Odahaza a nők, gyerekek és idősebbek maradtak. Mondani sem kell, milyen nehéz, ínséges időket éltek a hátorszáiban, különösen a szegények. A gyerekeket voltak kénytelenek dolgoztatni, különösen a nagyobb mezőgazdasági munkák időszakában. Ez jól kimutatható az iskolából való kimaradásokból. A munka nem volt haladós, a terméshozamok is kisebbek voltak, a férfimunkaerő hiányában a napszámok ára megnövekedett a háborús években.

Mindenki a háború végét várta, kivéve az antant országok katonai csúcsát, amelyek a végső győzelemig hajszolták a katonáikat. Az évek viszont múltak, az országok, emberek mindjobban érezték a háború előre nem látott következményeit, a nincstelenséget, a nélkülözést.

A háború utolsó napjaiban Muzslyán felütötte a fejét a kolerajárvány. Két hónap alatt húszan haltak meg, és néhány családot megtizedelt a szörnyű betegség (ebben az évben az elhalálozottak száma 107 volt, s ez jóval meghaladta a születettekét, ami ritkán történt meg). A város egészségügyi apparátusa beavatkozott – nehogy a betegség átterjedjen a városra –, s a kolerát november végére sikerült megállítani. A háborús években csökkent az esküvők és a született gyermekek száma. Ennek negatív hatása nyomon követhető és kimutatható a lakosság számbeli alakulását illetően a háborút követő években is.

A Monarchia érdekében a különböző frontokon megközelítőleg 45-50 muzslyai katona esett el. Ugyanannyian kerültek fogságba, bár közülük volt, aki visszatért (mindkét öregapám is), míg mások ott maradtak, miután családot alapítottak. Őket eltűntekké nyilvánították (az állam, s ha az nem tette, mert összeomlott, széthullott, akkor a családok), mivel nem érkezett hír róluk, csak a családtagok reménykedtek, hogy egyszer megkerülnek. A különböző harcterekről visszatért hadirokkantak száma több mint tízre tehető. Ezek a férfiak csak részben tudtak alkalmi munkát végezni, főleg a család támogatására szorultak. Az elesett katonáknak soha nem emeltek emléktáblát a temetőben, ahová nevüket kiírva, kegyhelyet hozva létre a családtagok, rokonok, jó barátok, bajtársaik, a hatalom képviselői méltóképpen emlékezhetek volna meg róluk virággal, gyertyagyújtással mindenszentek, halottak napján. A családtagok odahaza gyertyagyújtással és imával emlékeztek vissza nem tért családtagjaikra, mivel nem volt lehetőség virágot helyezni sírjukra, emléktáblájukra.

³³ Ránki György:
Magyarország története 1918–1945.
Budapest, 1978,
Akadémiai Kiadó,
99–101.

A frontokról visszatért katonák a vereség mellett a szerb csapatok előrenyomulását is hírül hozták, ami általános nyugtalanságot, bizonytalanságot keltett a lakosság körében. A község vezetősége Lukácsi Mátyás bíróval az élén alaposan felkészült a szerb csapatok fogadására. 1918 decembere elején a Lukácsfalva felől (déli irányból) érkező szerb alakulatokat a falu határában várták kenyérrrel és sóval (szerb szokásnak megfelelően), ezzel is kifejezve békés szándékukat, lojalitásukat az új hatalom irányában. Fegyverropogás, katonai incidens nélkül történt a szerbek bevonulása, a rendszerváltás és a hatalom átadása. A muzslyaiak tudták múltjukból, hogy a hallgatás (ne szólj szám, nem fáj fejem), a békés szándék célravezetőbb, mint az erőfitogtatás, az ellenségeskedés.

A világháború után Párizsban elkezdődtek a béketárgyalások a győztesek és a legyőzöttek között. Magyarországgal Trianonban 1920 júniusában aláírták a békediktátumot, amelynek értelmében

Muzslyai huszár
az első világháború
idején az Osztrák–
Magyar Monarchia
hadseregében

területének nagy részét elvették tőle, és így az SZHSZ Királysághoz csatolták a Délvidéket.³³ Muzslya is ekkor került szerb uralom alá. Az új szerb hatalom rögtön kimutatta a foga fehérjét, helyben is menesztették a magyar közigazgatást, amelyet szerb nyelvű közigazgatás váltott fel. A magyar latin betűírást cirillre változtatták. A muzslyaiaknak eddig is gondjuk volt az írás-olvasás tudományával, eddig sem sokat értettek a leírottakból, ezután még annyit sem. Ezért idegenkedtek a községházától, mert az ott dolgozók nyelvét sem értették. „Jobb oda nem mönni, ha nem hívnak” – mondták egymás között.

A muzslyaiak szórakozása egyedi, sajátos volt, s két fő formája különböztethető meg. A hagyományos szórakozás egyik formája rokonsági, baráti, ismerősi körben zajlott, s egy részük alkalmi munkákhoz kötődött: kukorica- és tollfosztás, dohányfűzés, disznótorok. Ezekre a téli időszakban került sor. A családfők (a „halljakendek”) előre megbeszélték a sorrendet, hogy mikor melyik családnál, milyen sorrendben végzik a munkát. Ekkor összejött a férfi- és a női nép, a fiatalok, a gyereksereg, és együtt dolgoztak. Az éneklés, a citerázás, mesélés, pletykázás, táncra perdülés a velejárója volt a munkának, közben főtt vagy pattogatott kukoricát, tökmagot, tányericát (napraforgót) csemegéztek. Az ilyen összejöveteleknek fontos szerepük volt a rokoni szálak erősítésében, a gyerekek itt tanulták meg, hogy családjukhoz melyik rokon milyen szálon kötődik, hogyan kell viselkedni, szót váltani, társasjátékot játszani. Ez a hely volt az, ahol a fiataloknak átadták a rokonság, a falu szokásait, hagyományait. A munka mellett a fiatalok elsajátították a különböző munkák folyamatait, emellett népdalokat tanultak, háborús történeteket is hallottak. Ezek az összejövetelek, munkák minden tekintetben közösség- és személyiségformáló, nevelő szerepet is betöltöttek.

A hagyományos szórakozás másik formája a vallási, templomi ünnepekhez kötődött: a vízkereszi, farsangi, húsvéti, Péter-Pálnapi, úrnapi, búcsú, karácsonyi ünnepekhez. Mivel minden telepés római katolikus felekezetű volt, így az egész falu egyként ünnepelt.

Ünnepéseik nem különböztek a más településbeliekéitől, csak a szegényebbjeinek ekkor is kevesebb jutott, ők szerényebb módon ünnepeltek. Ezeket az ünnepeket akkora tiszteletben, becsben tartották, hogy az állatok etetésén kívül semmilyen, a földhöz kötődő munkát nem végeztek. Ünnepezen a család apraja-nagyja a legszebb ruhájába öltözve ment a templomba. Ezeken a helyeken – a templomban, a templom előtti téren – is alkalma adódott a fiatalságnak a találkozásra, ismerkedésre, barátkozásra. A templom

megépítéséig (1902) az istentiszteleteket az iskola tantermeiben tartották vasárnaponként, ekkor a városi plébániáról jöttek a celebráló papok Muzslyára. Az első búcsút 1898-ban ünnepelték a muzslyaiak, ekkor, szeptember 11-én (vasárnap) a nagybecskereki Szabó Ferenc esperesplébános tartott keresztszentelést a Nagybecskerek felé vezető, a település végét jelentő út mellett (a mai egészségházzal átellenben lévő kereszt).

Ezenkívül a Mária nevét viselő jövődöbéli templom helyén megünnepelték a templomi búcsút, amely azóta már kinőtte a temp-

A muzslyai búcsú

lomi búcsú keretét. Szűz Mária lett a muzslyaiak oltalmazója, védelmezője. Azóta nagy tiszteletben tartják Jézus Krisztus édesanyját.

Búcsúkor alkalmi sátrakban, kocsmákban virradatig tartott a helybeliek és vendégeik mulatozása.

A vallási ünnepek mellett a családoknál a névnapok képezték a fontosabb ünnepek egyikét, főleg a családfő névnapja. Mivel a férfiak keresztnéve általában valamelyik szentéhez kötődött, ekkor a névnapon a komán kívül a rokonság is megjelent. A jókívánságok kinyilvánítása után a vacsorát hajnalig tartó multság követte. A patriarchális világban a családfő, az apa szerepe a domináns a családban, ezért az ő névnapja a család számára nagy jelentőséggel bírt, a család minden tagja (anya, gyerekek) a sajátjaként élte meg és ünnepelte.

A lakodalmak vitathatatlanul nagy jelentőségűek a település fejlődésében a helyi lakosság szórakozása, a közösségformálás szempontjából. Főleg az őszi és téli időszakban tartottak lakodalmakat, amikor a termést betakarították (volt ennivaló), végeztek az őszi munkálatok zömével, és időben is bővelkedtek. Az előkészületek hetekkel, hónapokkal előbb megkezdődtek, hogy a lakodalom hétében csúcsoodjanak ki. Házakban rendezték meg a lakodalmakat, az évszakra és az időjárásra való tekintettel, a szűkebb rokonság jelenlétével. A házakban korlátozott számú személyre számíthatnak, így egy-egy lakodalomba 15–20 családot hívtak meg. A múlt század negyvenes éveiben kezdtek lakodalmakat tartani a késő nyári időszakban (augusztus, szeptember) a családi ház udvarában felállított sátrakban. A meghívottak száma 50–65 családra (250–300 személyre) növekedett. A második világháború után a lakosság anyagi helyzetének javulásával, különösen a múlt század hetvenes éveiben, voltak olyan lakodalmak is, amikor a házigazda 200–250 családot is meghívott (800–1000 személy). A hetvenes-nyolcvanas években már a Petőfi MME és a galambászotthon (zártkörű) termeiben rendezték meg a lakodalmakat.

A világi szórakozás nem kötődött szorosan a vallásihoz, sőt, a multságok megtartásának ideje az egyházi ünnepekhez igazodott. Böjt idején és egyéb ünnepkor mindig kikérték a helyi plébános véleményét, és azt figyelembe véve tartották vagy nem tartották a multságokat.

A település kialakulásakor a kocsmákban mulatozgattak. Az első kocsmák (1892-ben) a Tavaszi- és a Klósz- (Karl-) kocsmák voltak, ezekben biliárdozni, kuglizni is lehetett. Ezek a „kocsmák” napközben jól ellátott szatócsboltokként működtek, a helybeliek

itt vásároltak mindent, amire szükségük volt. Vasárnaponként a délutáni órákban rendeztek gyerekbált citerazene mellett. Az ifjúság részére az esti órákban petróleumlámpa fénye világította be a kocsmákat. A fiatalság duhajkodott, féktelenül viselkedett, ami részben a különböző mentalitásból fakadt, de ehhez nagymértékben hozzájárult az alapkultúrájuk, műveltségük, társadalmi pozíciójuk is. Számtalan esetben fajult egy-egy táncmulatság verekedéssé, késeleléssé (a muzslyai bicskások messzi földön ismertek voltak). A *Torontál* újság több számban cikkezik a muzslyai bicskásokról. „Tilos a muzsikaszó. A muzslyaiak nemhiába magyarok, de könnyen lángra lobbannak és duhajkodnak is. Ha olykor megszólal a kocsmában a muzsika, hamar elfelejtik bajaikat, vérük felforr s ilyenkor vége-hossza nincs sikoltozásnak, csendháborításnak és verekedésnek.

A rendőrség, melynek persze a legtöbb bajt okozzák, már régóta figyelemmel kíséri őket s mivel most már meggyőződött arról, hogy az atyafiak többnyire tényleg a zeneszótól vadulnak úgy meg; hát jó időre betiltotta náluk a muzsikát. Most már majd csendben fognak mulatozni.”³⁴ Az idő múlásával újabb kocsmák nyíltak: a Deák-, a Kazi-, a Csincsák-kocsmá, ahol táncmulatságok mellett bálakat is szerveztek (Katalin-bál, Erzsébet-bál, szüreti bál stb.).

Az iskola létrejötte (1893) után megalakult a falusi „értelmi-ségi kör”, amelynek tagjai módosabb helybéli gazdák, legények és lányok voltak. A tagság részére az olvasóköriben alkalmanként az iskola könyvtárából kölcsönzött könyvekből vagy újságokból olvastak fel. Ily módon igyekeztek felkelteni a fiatalság érdeklődését a szépirodalom iránt, megszerettetni velük az olvasást. Az olvasóköri tagjainak Labanc János adott helyet, akinek a házában találkoztak a tagok, általában hétvégén, főleg vasárnap. Labanc maga is irodalomkedvelő, békés ember volt. A felolvasásokat hajnalig tartó, jó hangulatú táncmulatság követte.

Ha tudjuk, hogy a fiatalok (15–20 évesek) képezték a helyi lakosság több mint 10%-át, akkor ez több száz fiatal jelentett. A helyi állami iskola kiváló és aktív tanítójának, Szegfű Lajosnak a megérkezése (1892) után rálátása nyílt az állami felügyelet nélküli, patriarchális (apacentrikus) nevelésben részesülő, ám lobbanékony, lázadó természetű fiatalság gondjaira. Különösen a társadalom peremén lévőkben gyűlt össze a kilátástalan helyzetükből fakadó elégedetlenség, amit a család odahaza is generált. A fiatalok nem oszthatták fel az örökséget, az apák „kismiskaként” kezelték a legényeket. Asztalhoz nem ülhettek, míg meg nem nőültek, vagy felnőtté nem váltak. A gyerekek magázták a szülőket, a szegényebb

³⁴ *Torontál*, 1892. február 18.

családoknál a „legénykék” az istállóban háltak, mert a nagyházban nem volt hely, hiszen több család is egy fedél alatt élt. Az állatok bemelegítették az istállót, ami télidőben nem is volt jelentéktelen az ott alvók számára. A vert falú házakat télen kemencékkel fűtötték, a kemence melletti kuckó csak kisgyerekeknek adott helyet. A csecsemő helye a nagyházban, az ágy mellett lévő bölcsőben volt, közel az anyához, hogy éjszaka is gondoskodhasson róla. A gyerekek az ételből is kevesebbet kaptak a szegényebb családoknál. (Nagybátyám mesélte, hogy már 18 éves volt, de még nem ülhetett asztalhoz, csirke-, kacs- vagy libacombot csak álmában evett. Elhatározta, hogy búcsúkor élete árán is megkóstolja azokat a finom falatokat. Miután megérkeztek a vendégek a fogattal Lokról, nemsokára asztalhoz ültek. Ő is letelepedett a vendégekkel, hiába integetett apja a szemével, fejével, hogy kotródjon onnan, ő mégis ott maradt, és a leves utáni tálaláskor kikapta a tálból a libacombot... Másnap akkora verést kapott, hogy haláláig emlékezett rá – hiszen lerombolta apja tekintélyét a vendégek előtt.) A gyerekek tehát minden szempontból másodrendűek voltak a családban. Nos, a kocsmákban ezért is verekedtek, hogy megmutassák, ők is valakik, kinőtték a „kismiska” cipőt. Szegfű tanító ezt a muzslyaiak mindennapi életében tapasztalta, ezért igyekezett a fiatalokat felkarolni. Az értelmesebbeket bevonta az ifjúsági szervezet életébe – mindenekelőtt a szocializációt, a másság elfogadását szerette volna megvalósítani. Több előadást is szervezett. A városból hívott középiskolai tanárokat, ügyvédeket, hogy felvilágosító előadásaikkal iskolába járásra, tanulásra ösztönnözzék a muzslyai fiatalokat.

Szegfű tanító egyik fő feladatául az általános népnevelést tűzte ki. Gyorsan be tudta lopni magát az emberek, a fiatalok szívébe. Egyszerű, egyenes mondataival az írástudatlan muzslyaiakkal is megértette magát. Nyíltsága, őszintesége, a fiatalság iránti elkötelezettsége, népszerűsége azonban nem minden muzslyainak tetszett. Ezért akik szocialista agitátort láttak benne, gyorsan cselekedtek. Megvolt a módja akkor is, hogyan kell valakit leépíteni, félretenni, elűzni. Ez történt Szegfű tanítóval is. Helyét senki sem pótolta, nagy hiányát sokáig érezték a muzslyaiak, mindenekelőtt a fiatalok.

A lakosság számbeli változása a népszámlálások adataiból világosan kiolvasható. Torontál vármegyében 1890-ben 571 677 lakost számláltak, 1900-ban már 590 318-at, vagyis 18 641 fővel szaporodott a lakosság száma, ami 3,4%-ot jelentett tíz év alatt (évi 0,33%).³⁵ Nagybecskerek város lakosságát illetően is tekintélyes növekedés tapasztalható. Az 1890-ben számlált 21 934 lakoshoz

³⁵ Borovszky szerk.:
i. m. 497–504.

képest 1900-ban 26 407 lakost jegyeztek, ami 20%-os növekedés, tehát nagyobb a megyei átlagnál.³⁶ Népszámláláskor az 1–6 éves korú gyerekek az összlakosság 17,5%-át képezték, a 6–11 éves korúak a 15,7%-át. A népszámlálás adatai ékesen mutatják, hogy az 1–11 éves korú gyerekek a lakosság 33,2%-át képezték.

Ha Muzslyára vetítjük ezeket a paramétereket, láthatjuk, hogy itt is hasonlóan alakultak a számadatok. Muzslyára vonatkozóan nincs kimutatás az 1890-es népszámláláskor, hiszen akkor telepítették; 1900-ban, tíz évvel később 3834 lakosa volt a falunak. Kialakulásától kezdve folyamatos növekedésről számolhatunk be. A Magyar Királyság területén 1895-ben vezették be az anyakönyvezést, ami vidéken csak jóval később valósult meg. Anyakönyvvezetőket kellett kiképezni, ugyanakkor az anyagiakat is elő kellett teremteni, ami akkor is igen nehéz feladatnak bizonyult. Az anyakönyvezés bevezetése előtt csak az egyház végzett latin nyelvű bejegyzéseket: születés, keresztelezés, esküvő, elhalálozás esetén. A telepések „istenháza”, temploma csak jóval a falu kialakulása után (1902-ben) épült meg, így a rájuk vonatkozó egyházi bejegyzéseket a városi plébánián kell keresni, hisz 1905-ig a falu területileg is a város X. kerületét képezte. Muzslya egyházi bejegyzése 1899 szeptemberétől folyamatos, ettől az évtől lehet adatokhoz jutni.

A nehéz gazdasági, szociális, egészségügyi körülményekről, az orvosi ellátás hiányáról, az alultápláltságról tanúskodik az alacsony átlagéletkor, a nagyfokú elhalálozás, különösen a fiatal gyermekkorban. 1901-ben az elhalálozottak száma 60, az átlagéletkor 23,3 év volt (a 32 férfi átlagéletkora 18 év, a 28 nő átlagéletkora 29,5 év).³⁷ Azt gondolhatnánk, hogy az évek múlásával, az életviszonyok javulásával az elhalálozottak átlagéletkora növekedett, ennek ellenkezőjét tapasztaljuk mégis, például 1906-ban az átlagéletkor 24 év, 1907-ben 14,7 év, 1909-ben 11,6 év volt.³⁸ Mindenekelőtt az általános rossz társadalmi, gazdasági, egészségügyi viszonyokkal magyarázható az elhalálozottak évről évre megfigyelhető egyre alacsonyabb átlagéletkora.

A település kialakulása utáni időszakban több család elvándorolt, ki külföldre, ki másik településre, ki a városba. Bátran kimondhatjuk, hogy e családok a nehéz muzslyai életkörülményektől menekültek el. A kitelepedés újabb hulláma az első világháború (1918) után zajlott, amikor néhány újabb család távozott a faluból.

A munkáseszmék a „jobb, igazságosabb” társadalmi viszonyok létrejöttéért Muzslyán már a XIX. század utolsó éveiben jelen voltak. Ez az agrármegmozdulásokban jutott kifejezésre, mégpedig

³⁶ Čuk szerk.: i. m. 72.

³⁷ A muzslyai plébánia anyakönyveinek év végi jelentései 1895-től 2010-ig.

³⁸ Uo.

az aratások előtt és alatt, a magasabb részesedés, napszámok, bérek kiharcolásában. Amit a megállapodó felek szerződésbe foglaltak, az védte és kötelezte a munkaadókat és a munkásokat is. A munkások átlagos bére a következő volt: a búza learatásának egyharmad része vagy holdanként 50 kg búza; levágásra holdanként 5 koronától 5,60 koronáig; cséplésnél minden elcsévelt 100 kiló gabonából 2,8–3 kg. Ezenkívül minden kicsévelt 1000 kg után 20,40 korona vagy napszámként férfiaknak 2 korona, nőknek 1–1,20 korona járt. A földbirtokosok és a nagygazdák előre megegyeztek a béreket illetően. Nos, ezeket az árakat szerették volna a bandagazdák növelni, csak nem mindig jártak sikerrel a megmozdulások, mivel a szegényebbjeinek sok esetben ez volt az egyedüli bevétele, amit aratáskor, csépléskor kaptak.³⁹

Az első világháború után, amikor a Magyar Királyságnak új határt szabtak, az orosz fogságból hazaérkező muzslyai katonák hírül hozták, hogy Lenin vezetésével a nagy Oroszországban a munkások jutottak hatalomra, és a gyártulajdonosoktól elvették a gyárat. Ezen személyek agitálására igen gyorsan terjedtek a munkáseszmeék. Ebben a tekintetben Muzslyán Hunka Ferenc, Lendvai András, Kósa Mihály, Borbély Pál, Pópity Mihály és társai jeleskedtek. Ők nemcsak a mezőgazdasági munkásokat, hanem a gyári munkásokat is igyekeztek behálózni, beszervezni, kommunista eszmékkel megfertőzni őket.

A két világháború között

Az új viszonyokhoz (más ország, más nyelv, más értékek) a muzslyaiaknak is alkalmazkodniuk kellett. A trianoni határok meghúzásával (1920) határmódosításra került sor a két ország, Magyarország és az SZHSZ Királyság között. Ennek értelmében a Délvidék (Vajdaság) a SZHSZ Királysághoz, majd Jugoszláviához lett csatolva, így a Délvidékhez tartozó Muzslya is az anyaországon kívül maradt. Az új határ lehetőséget adott arra, hogy a határ mentén élő lakosság két ország között optálhasson. Ami magyarán azt jelentette, hogy a szerb családok, amelyek Magyarországon éltek, és az SZHSZ Királyságot választották új hazájuknak, kárpótlásul a Magyarországon hagyott földek ellenében átlagban 19 holdat kaptak az SZHSZ Királyság területén. A muzslyai tanyatelepek telekkönyvileg nem rendeződtek, így azok a kincstár tulajdonaként szerepeltek (állami tulajdont képeztek). Az új (szerb) hatóság gyorsan intézkedett, rendelettel kitelepítette a muzslyai tulajdonosokat, tanyatele-

³⁹ Karl: i. m. 90.

peseket, s a tanyájukat és földjüket, ami a tanya körül volt, a szerb optánsoknak és önkénteseknek adományozta. Mi lett a muzslyai volt tanyatulajdonosokkal? Ingóságukat szekérre rakták, és a rokonoknál, testvéreknél húzódtak meg, hogy aztán nincstelenekként vágjanak neki újra az életnek. Szidták is az előző városvezetést, hogy a tanya-telepek tulajdonjogát nem rendezték, nem írták telekkönyvileg is rájuk a tanyákat. Összesen 70 tanyatelep volt nyilvántartva, ezeket a muzslyai magyarok lakták és bérelték kataszteri, és nem telekkönyvi bejegyzéssel. A muzslyai határba 64 optáns és 17 „dobrovoljac” (szerb önkéntes) családot telepített a szerb hatóság. Nem volt elegendő tanyatelep az ide irányított szerb családok számára, ezért 11 optáns család csak földet kapott. Az idetelepített szerb optánsok és önkéntesek részére 1343 katasztrális hold és 1367 négyszögöl földet osztottak ki a muzslyai határból. A muzslyaiak ellenszenve úgy enyhült, ahogyan az újdonsült idetelepítettek közeledtek hozzájuk. Évek múlásával oldódott a viszony a muzslyaiak és a szerb telepések között. A muzslyaiak, meglepetésükre, megértették az idetelepített szerbeket, mivel a Magyarországról áttelepült szerbek jól beszélték a magyar nyelvet (Deszk, Makó környékéről érkeztek).

A szerb telepések éltek világukat, az első két évben a muzslyaiak, a volt tanyatulajdonosok kötelesek voltak feles viszonyban művelni a szerb telepések földjét.⁴⁰ Az 1920-as években az új SZHSZ Királyság agrártörvényének, -reformjának lényege, hogy a nagybirtokokat, az elhagyott grófi szérüket szétosztották a földnélküliek között. Muzslyán sem nagybirtok, sem elhagyatott grófi szérű nem volt, amit szétoszthattak volna. Ezért is nőtt a muzslyai zsellérek, napszámosok, béresek száma. A város gyáripára igényelte az olcsó munkaerőt, sok muzslyai ott keresett megélhetési lehetőséget. A szegény nagycsaládok leánygyermekai cselédként szolgáltak a gazdagabb városi családoknál, a faluban libapásztorok voltak, míg a szegény sorsú fiúgyerekek béresként keresték meg a kenyerüket a városban vagy a szomszédos német falvakban.

⁴⁰ Gaćeša, Nikola: *Agrarna reforma i kolonizacija u Banatu 1919–1941*. Novi Sad, 1972, Institut za izučavanje istorije Vojvodine – Matica srpska.

A gazdagabb, módosabb muzslyaiak gyerekei iskolába jártak vagy szakmát tanultak: cipész-, lakatos-, asztalos- vagy szabószakmát, kereskedőnek tanultak ki, vagy ún. polgári, közgazdasági iskolákba járatták őket, ami lehetőséget adott számukra, hogy a városban munkát vállaljanak, vagy főiskolán folytassák tanulmányaikat.

A gazdasági világválságról (1929–32) úgy értesültek a muzslyaiak, hogy amikor a parasztok bevitték a búzát vagy más gabonát a városba, a Búza térre eladni, úgy is vitték haza, még a helypénz árát sem tudták az eladásból fedezni, mert nem is adtak el semmit.

Az ipari termelés visszaesése nagymértékben érintette a mezőgazdaságot is. Csökkent a kereslet az alapanyagok, a mezőgazdasági termékek iránt.

A parasztcsaládok csak akkor jutottak pénzhez, ha eladtak valamit. Ebből fizették az adót, törlesztették a ház kölcsönrészletét, vásároltak valamit a házba vagy a családtagok részére. Ezekben az években nagy gondok voltak a termés eladásával, sok esetben a zsidók még áron alul sem vásárolták fel a gabonát. Nagy volt a nyomor, különösen a szegényebb családoknál. Az éhínség, a koplalás, a kilátástalanság jutott osztályrészül sok muzslyainak. Több család az elvándorlás mellett döntött. A gyári munkások helyzete is siralmas volt. Világviszonylatban az ipari termelés a túltermelés miatt sok esetben a felére csökkent, emiatt a válság ezt a régiót is behálózta, és itt is úgy jutott kifejezésre, mint másutt a világon. Csökkent a kereslet az ipari termékek iránt is, így a munkások munkajét sem igényelték oly mértékben (főleg a szakképzetlen munkásokét).

Nagybecskerek város gyáriparában lelassult, leállt a termelés, a gyárakban nem kellett az amúgy is olcsó munkaerő. Az alkalmi munkákra is mind kevesebb volt az igény, a napszám és a bérek értéke a felére csökkent. Általános pangás jellemezte a gazdaságot, a munkáscsaládok megélhetése veszélybe került, a nélkülözés volt az élet mindennapos velejárója. A népkonyhák szerepe különösen a téli időszakban volt jelentős. Ekkor az idénymunkások nem igényelhetek meleg ételt és tűzrevalót (naponta hasábfát a fűtési időszakban). Csak azok a munkások igényelheték ezt, akik jogosultak voltak a szociális törvény és a szakszervezet névjegyzéke értelmében (akik szakszervezeti tagok, állandó vagy éveken keresztül alkalmi bejegyzett munkások voltak). Az általános elégedetlenségben erősödtek a munkás-kommunista eszmék, szerveződések történtek a gyárakban. A munkások különböző eszközökkel próbálták érvényesíteni célkitűzéseiket (szabotázs, sztrájk, tüntetés), bár nem mindig sikerrel. Az SZHSZ Királyság területén működő politikai pártok semmilyen szerveződés formájában nem voltak jelen Muzslyán.

A húszas évek derekán megépült Muzslyán az első hengermalom (gőzmalom) a Barátfalva előtti vízenyős területen. Az üzemeltető Eck Mihály volt, aki néhány év után csődbe jutott, és kénytelen volt eladni a malmot. Wolf Henrick vásárolta meg 1928-ban. Henricknek egészen más életfilozófiája volt, értette a helyi lakosság nyelvét, kezdettől fogva sokat tett azért, hogy malma egy jól működő malommá váljon. A második világháború utáni időszakban a malmot állami tulajdonba helyezték.⁴¹

⁴¹ Karl: i. m. 166.

Meg kell jegyeznünk, hogy nem ez a malom volt az első a település történetében. A város irányában, a határ azon helyén, ahol a széljárás gyakoribb és erősebb volt, tehát a domborzat, a tengerszint feletti magasság szempontjából könnyebben kihasználható helyen rövid ideig működő szélmalmot építettek 1920 előtt, amelyet a helybeliek és a tanyatelep lakói használtak. A tulajdonosa egy Báló nevezetű személy volt. A krónikások, de magam sem találtam rá választ: miért is volt ilyen rövid életű? Ha nem a háborús évek gazdasági-társadalmi-politikai változásai miatt, akkor talán a tulajdonos csődbe jutott?

Az 1920-as években Muzslya határában létrejött szerb tanyatelepre a muzslyaiak válasza az volt, hogy új utcákat alakítottak ki, és a falu határában létrehozták a deonicai tanyatelepet. Muzslya ekkor (1930-ban) Gornja Mužlja néven (szerbül) szerepelt a térképeken és a helyi iratokban. Az új utca az Újsor volt, amelyet Barátfalva kötött össze a faluval. A falunak ez a része jóval alacsonyabban feküdt (körülbelül 1,5–2 méterrel), emiatt több alkalommal a felszíni és a talajvíz is veszélyeztette a házak, kertek, gyümölcsösök épségét. A falu peremén lévő ház sor lakói sokáig csak igen körülményes úton jutottak el a faluba, a városba (a sár elvágta őket a külvilágtól). A családok száma több mint százra nőtt. Ma már a falu leghosszabb utcái közé tartozik.

A gazdasági válság után (1929-től) a gyári munkások száma Muzslyán is fokozatosan növekedett. Több mint 280 munkás dolgozott nagybecskereki (amelynek nevét Petrovgradra változtatták) gyárakban, iparosoknál, vállalkozóknál.⁴²

Év	Munkás	Átlagbér
1935	6198	15,76 din
1936	6671	15,55 din
1937	7280	17,38 din
1938	7408	18,18 din
1939	7556	18,53 din

Ezek zömmel állandó munkások voltak (éves), de ugyanennyire tehető az idénymunkások száma is, akik ingáztak a mezőgazdaság (falu) és a gyár (város) között. A mezőgazdasági munkák dandárja után vállalták az alkalmi munkákat, mert az ilyen munkák elvégzése után kapták a fizetést, ami jól jött a nyári „pangás” idején, amikor a mezőgazdaságból nem volt nagyobb bevétel.

⁴² Čuk szerk.: i. m. 163.

A harmincas évek végén jelentkeztek a kubikusok – ez egy külön rétege a muzslyai munkásoknak. Sokáig így csúfolták a muzslyaiakat: „muzslyai bicskások, kubikusok”. Folyamatos és fokozott átállásról beszélhetünk. A muzslyai parasztok átvedlettek gyári munkásokká, különösen a földnélküliek vagy kevés földdel rendelkezők. Maga a falu is lassú változáson ment keresztül, növekedett a kisiparosok, kereskedők, kocsmárosok száma – már megközelítőleg 20-at tett ki. A mezőgazdasági munkások száma igen jelentős volt, és munkaigényük túlnőtte a muzslyai mezőgazdasági munkakereslet igényeit, ezért a városban és a környező falvakban vállaltak alkalmi munkákat: kapálást, aratást, cséplést, őszi termés betakarítását. Itt túlsúlyban a női munkaerőt alkalmazták. Úgynevezett csapatok, 18–24 tagú bandák szerveződtek. A csapatok kialakításánál sok szempontot vettek figyelembe, mindenekelőtt a fegyelmezett, odaadó, megbízható, munkabíró, csapatmunkára alkalmas személyek dolgozhattak a bandában.

A munkák időtartamától, a termés betakarításának tempójától függött, hogy hány csapat és meddig is dolgozott egy-egy munka során. Általában 3–8 csapat létezett. Ezeket a bandagazdák irányították, akik alkudtak a munkaadókkal a munkadíjat, a munka elvégzésének feltételeit illetően, ők állították össze a csapatot, osztották be és szét a munkásokat, az anyagi-termésbeli, pénzbeli juttatást. Az alkalmi munkák elvégzése után a csapatok a következő alkalmi munkáig feloszlottak.

A falu kialakulását követő években egy foglalkozás, a vályogverés jött létre, amelynek a kialakulására nagy befolyással voltak az itteni természeti-földtani viszonyok és a helybeli lakosság szűkös anyagi helyzete.

Akkoriban a faluhoz közel eső területen olyan agyagos földet fedeztek fel a helybeliek, amely megfelelt a vályogverésre, ami nemsokára igen népszerű foglalkozássá nőtte ki magát, hiszen több évtizeden keresztül több családnak biztosított megélhetést. Ugyanakkor változás történt a házak építésében: a vert falúakat (döngölteket) a vályogból készültek váltották fel, vagy ha átalakításra, hozzáépítésre került sor, akkor azt már vályogból építették. A vályogverés igazi szakmává fejlődött a családon belül vagy a település területén. Nem volt könnyű foglalkozás, kemény férfimunkaerőt igényelt. Itt nem kizárólag csapatokban folyt a munka, voltak, akik egyedül végezték az egész munkafolyamatot. A jól képzett, szakmai tapasztalattal rendelkező, komoly férfiak az ún. Vályogos területén átlagosan napi 400–1000 vályogot vertek, amit nemsoká

helyben értékesítettek, hanem a környező falvakba is szállítottak. A vályogverők hajnalban vagy az előző nap délutánján kidobták a gödörből a meghatározott mennyiségű földet, amelyet átdolgoztak, lábbal, kapával összegyúrtak polyvával, majd kelni, pihenni hagyták a vályogverésre előkészített földet.

Másnap nekiláttak, hogy ebből a földből kettős lyukú vályogvetőkkel elkészítsék a vályogot. Általában ketten dolgoztak. Az egyik a fából készült vályogvetőt kiöblítette vízzel, behintette polyvával (hogy könnyebben ki lehessen fordítani a vályogvetőből az agyagos földet – a vályogot), és megtöltötte a vályogvetőt sárral, a tetejét lehúzta vizes kézzel. A másik elhúzta a vályogvetőt az előzőleg elkészített egyenes terepre, hogy ott kifordítsa a földre. A vályog a napon száradt néhány napig (2–4 nap), időközben megfordították, hogy mindkét oldala egyformán száradjon. A megszáradt vályogokat háromszög alakú formákba rakták össze, és vályoggal befedték a tetejét, nehogy szétmossa a nyári zápor. Az eladásra szánt száraz vályogot darabszámba adták el, általában több százat, ezret. A komolyabb,

Vályogverés

jobb minőségű vályogokat készítőket megrendelésre dolgoztak. Egész nyáron előre eladták termékeiket. A vályogverés áprilistól szeptemberig tartott (ritkán fordult elő, hogy márciustól októberig folyt a vályogverés időszaka). Ez évtizedeken keresztül a jövedelmező foglalkozások egyike volt helyben. A hatvanas-hetvenes években a helybeli iskola tanári karának tagjai a nyári szünidőben több ezer jó minőségű vályogot készítettek naponta, és el is adták.

Az agrár- vagy a gyári munkások számának növekedésével nőtt a munkáseszmék, -mozgalmak gyakorlati létjogosultsága; az alapvető munkakörülmények javítása, a munkaidő tartamának csökkentése, a munkabérek növelése, egyéb szociális juttatás érdekében. A jól időzített, szervezett, irányított munkásszerveződések több esetben sikeresen tudtak fellépni egy-egy cél megvalósítása érdekében. A munkaadók jól tudták, hogy kivel állnak szemben, ezért ha a gazdák (a mezőgazdaság területén) az alkalmi munkák előtt megbeszélték, hogy egységes, általuk meghatározott, elfogadott bérek, napszámok mellett állnak ki, akkor általában – ha az idő nem szorította őket – következetesek is voltak. Az utolsó pontig kitartottak. A vállalkozók, gyártulajdonosok is érdekszerveződésekben keresztül védtek érdekeiket a munkásokkal szemben. Nem mutattak nagy hajlandóságot a munkások társadalmi helyzetén való javításra, ha csak a körülmények nem kényszerítették rá őket (a termék időbeli leszállítása, gazdasági, politikai változások hazai és nemzetközi téren). Az első világháború után a JKP (Jugoszláv Kommunista Párt) erősödésének hatására a muzslyai proletárok (munkások) körében is munkáseszmék terjedtek, pártsejtek alakultak. A munkások találkozásainak, eszméik terjesztésének színhelyéül a kocsmák szolgáltak. Az alkoholra szomjas muzslyai férfiak sűrűn betértek, hogy híreket halljanak. Ezt használták ki a pártagitálók, hogy a „megbízhatóbbakat” besorakoztassák csoportosulásukba, a pártba. Az ismertebb kommunista személyek Hunka János után Borbély Pál, Révész Antal, Tóth István, Sziveri János apó, Keszég Lázár voltak. Ezek az emberek kapcsolatban álltak a nagybecskereki, bánsági kommunistákkal (Szervó Mihály, Sulmán Rózsa, Žarko Zrenjanin stb.), s a tőlük kapott hírek, utasítások utat mutattak a helybelieknek egy-egy eset kapcsán, milyen álláspontot is képviseljenek. Az országban uralkodó állapotokról is tudomást szereztek, így fel tudták mérni a várható fejleményeket, szerepvállalásukkor meg tudták határozni, mekkora kockázattal is jár egy-egy aktivitás. Ők mozgatták, irányították a muzslyai munkások zömét, támogatásukról biztosították a sztrájkolókat, szabotálókat stb. A rendőrség és

az állambiztonság emberei éber figyelemmel kísérték a mozgalmat irányító vezéregyenységeket. Alkalomadtán le is csaptak, terhelő bizonyítékot próbáltak begyűjteni, hogy a fentebb említett személyeket bíróság elé állítsák, mivel a kommunista tevékenység törvényellenes cselekedetnek minősült (1929-től). A párt összejöveteleit, helyét és időpontját titokban tartották, mivel minden egyes leleplezett személy a csoport lebukását okozhatta volna. Az éberség és a megbízhatóság a két legfontosabb követelmény volt a tagok felvételénél. A harmincas években többen lebuktak, a rendőrség leleplezte őket, bíróság elé állították, és hosszabb vagy rövidebb börtönbüntetésre ítélték. Muzslya politikai szempontból kevésbé volt olyan veszélyes, mint a város, hisz aránylag távol esett a várostól (6 km). Nyár kivételével nehezen volt megközelíthető a nagy sár miatt, hisz kövesút nem létezett, és a nyári, kátyús utakon állt a sár, a víz, szinte alkalmatlanok voltak a közlekedésre. Gyalog, lóháton vagy parasztszekérrel, kordéval lehetett csak közlekedni rajtuk. A csendőrök is lóháton jöttek Muzslyára. Szervó Mihály, Žarko Zrenjanin többször megfordult Muzslyán a helybeli aktivisták megbízhatósága miatt. Tőlük informálódtak az országban uralkodó politikai eseményekről és a nagyvilági dolgokról. A világ újabb polarizálódása, a nagyhatalmak közti ellentétek felvezetőt képeztek az újabb világégésre.⁴³

A tanyavilág létrejöttétől 1970-ig

Miután kialakult az optáns-szerb tanyavilág, a muzslyai vezetőség, Fiser Mihály bíró irányításával, élve a törvényes lehetőséggel, megkezdte az önálló községtől – Muzslyától – 10 kilométerre egy tanyatelep kialakítását, amely a kincstári területekből lett kiszakítva 1930-ban. A határ legmagasabb platójára, Deonicára esett a választás több okból kifolyólag, és ez jó választásnak bizonyult. A rossz minőségű földeket elárverezték, oda látták a tanyavilág létrejöttét, hisz ezt a földet úgysem munkálták, mert ott a kamilán és a szikvirágon kívül a talaj magas sótartalma miatt más nem termett. A Tisza folyó közelsége (2 km) némi biztonságot adott, egyfelől a magas talajvíz ellen, másfelől egy esetleges árvíz ellen: e plató biztonságot nyújtott arra az esetre, ha netán a Tisza kilépne a medréből, és veszélyeztetné a tanyavilágot. A tanyán élők közelebb kerülhettek a földjeikhez. A muzslyaiak egyik nagy gondja az volt, hogy a földművelésre alkalmas földek több kilométeres távolságra voltak a falutól. A parasztok igen korán (hajnali 3–4 órakor) indul-

⁴³ Kecić, Danilo:
*Revolucionarni
radnički pokret
u Zrenjaninu
1918–1941.* III.
kötet. Zrenjanin,
1977.

tak, ha idejében el akarták kezdeni a munkát a határban. A határ megmunkálható földje a harmadik, negyedik minőségi fokozatba tartozott, így a parasztok minden szerszámot magukkal vittek a megmunkáláshoz. Ha sok eső esett, nem lehetett dolgozni a földön, ha szárazság volt, akkor csattogott az eke, az ekeka, a kapa. Idejében kellett minden mezőgazdasági munkát elvégezni, mert megtizedelhette a termést az időjárás, valamint a gyenge minőségű föld is. A tanyavilágban termett és eladásra szánt termés egy részét a Lujzánál lévő, Tisza menti kikötőn keresztül értékesítették, amely 3 kilométerre volt az új tanyateleptől, Deonicától. Maga a szó magyarul részvényt jelent, amit úgy is értelmezhetünk, mint a kincstári tulajdon részét, mivel a deonikai telepeket a kincstári földekből szakították ki. Összesen 35 telepet árvereztek el, amelyeknek a nagysága 1 hold volt. A telepek ára a föld minőségétől függött. A kikiáltási áron (200 dinár holdanként, ami egy átlagos fejőstehén ára volt) alul licitáltak a muzslyaiak, mert 170–185 dinár közötti áron került a tulajdonukba. A tanyatelepet csak a módosabbak vásárolták. Az új tulajdonosok az elkövetkező három év alatt önerőből fel is építették a tanyák zömét. Az eredeti terv (1930) egy iskolát is előíranyzott, amelynek a felépítéséhez az állam mellett a helybeliek is hozzájárultak. Az iskola 1936-ban nyitotta meg kapuit. A tanyavilágban élő gyerekek egy osztályba jártak: 30–40 tanuló elsőtől negyedik osztályig, délelőtti váltásban.

A deonikai iskola 1955-ig működött. A deonikai, tervszerű tanyatelep mellett a két világháború között több új tanya is létrejött a határ más-más részén, főleg a főutak mentén.

A tanyatelep lakói az iskolánál (deonikai búcsú, 1938)

Ezeket a tanyákat a tulajdonosaik a saját földjeiken építették (verték-döngölték). Voltak kétlaki családok is: a tél beálltaig a tanyán éltek, művelték a földeket, nevelték az állatokat, s a tél beállta előtt a faluba költöztek. Tavasszal minden indult előről. Összesen 72 tanya épült és létezett a tanyavilág fénykorában. Minden tanya udvarán ásott kút elégítette ki a tanyatelepi emberek és állatok vízszükségletét (a kút általában 3–5 méter mélységű volt, téglával kifalazva). A főutak mentén úgynevezett nagykutak léteztek a határban állatok itatására, itatókkal, vályúval ellátva. A falu évtizedeken keresztül karbantartotta a közfontosságú kutakat. Majd a hatvanas évek végén az ásott kutak átadták funkciójukat a fúrott kutaknak (a Háromfertyálnál, a Csinosnál, a Deonicánál, a Todornál). Ma ezek az elhanyagolt, a térképen nem szereplő, betömetlen ásott kutak fenyegető, alattomos veszélyt jelentenek mindenki számára.

A második világháború után, az ötvenes, hatvanas években a tanyavilágból a családok nagy része visszaköltözött a faluba. A parasztok gyári munkásokká váltak, mert a gyári munka kiszámíthatóbb volt, nem függött a természet viszontagságaitól, a fizetés

A Borsos-tanya

Ispánovity Mihály
az etnotanyájával

folyamatos volt, és biztonságosabb életet nyújtott. A tanyák lassan elnéptelenedtek és tönkrementek, megsemmisültek. Ma már csak a dombhelyek, a fák és a szél mesélnek egy-egy tanya múltjáról, az ott élők nem éppen mesés életéről, mindennapjairól. (Édesapám, aki részben tanyán nevelkedett, mindig ezt mondta: „A tanyán szép csikókat és buta gyerekeket nevelnek.”) Az utolsó tanyatulajdonos Hallai István volt, aki 1964-ben beköltözött a faluba. Az 1990-es években beindult egy újabb tanyai mozgalom a határban, amikor a helybeli földműves-szövetkezet a társadalmi tulajdonban lévő deonikai terepet kikapcellázta és elárverezte. Húszan jutottak 5 árnyi területhez. Kilencen épületet emeltek: Borsos I., Rózsa K., Karl J., Varga D., Restás Z., Hallai Z., Kovács H., Radulov S. és Horvát A. A telkek parcellázásakor ki lett hagyva kétparcellányi terület az etnoháznak és az azt kísérő objektumoknak a Borsos kútja mögötti területen. Ezen épületek mellett a következők léteznek a határban: Kenderesi Z., Borbély M., Gombos G., Német Z., Pakai I., Horvát I., Kaip T., Herttyán J., Pálincás P., Erdei F., Ispánovics M., Lénárt J., Kovács J., Pajdački S., dr. Eremić S., Hán I., Todor, Palatinus E., Nagy testvérek (József és Zoltán), Berbakov B., Buba J., Fejes J., Szőnyi Gy., Fülöp A., Debeli Rado, Kanász Gy. és Müller Gy. építménye. A Napsugaras-tó (homokos) környékén kiépült egy sor ház.

A második világháború alatti időszak

A háború előszelét már érezni lehetett a Jugoszláv Királyságban, különösen a Bánságban, ahol a lakosság egynegyedét németek (svábok) képezték. Ők kapcsolatban álltak a náci Németországgal, és a harmincas évek derekán megteremtették kulturális-politikai szerveződésüket, a Kulturbundot, amely nacionalista kilengéseivel kiváltotta a szerb kommunista hazafiak ellenszenvét. Több alkalommal került sor fizikai leszámolásra az ellenfelek között. Ahogy közeledett a háború kezdete, úgy nőtt az ellenszenv, a gyűlölet közöttük a városban (Petrovgradban – Nagybecskerekén), az idő múlásával pedig felforrósodott ez az állapot, s az összetűzések szinte mindennaposakká váltak. A városban dolgozó muzslyaiak az ott történeteket odahaza híreként terjesztették, amellet a falusi kocsmákban az esti órákban akkumulátoros rádiókészüléken, a hírekből értesültek a nagyvilági dolgokról. A nyugtalanságot a tartalékosok (katonák) behívása is fokozta (1939 őszén, 1940 tavaszán, őszén egy-egy hónapra). A kisbíró több csoport muzslyait dobszóval hívott a községházára, és őket az ország különböző városaiba irányították.

Erről beszélt az egész falu, a családoknál a besorozott férfiak miatt aggódtak. A háborús hangulatot fokozták azok is, akik Écskán járva azzal a hírrel traktálták a falu népét, hogy ott betonerődítményeket, bunkerokat építenek. Ebből a legtudatlanabbak is a háborúra következtek. A spekulánsok az élelmiszert, gabonát, kukoricát kezdték tartalékolni, így az árak is ehhez igazodtak, hisz megnőtt a kereslet mind az állam, mind a felvásárlók részéről. A munkás aktivisták, a kommunista szerveződések német- és olaszellenes agitációja világossá tette a katonai konfrontálódás elkerülhetetlenségét. Azt is, hogy e nagyhatalmi viaskodásba a kis országok is belekeverednek. Jugoszlávia sem maradhatott ki, hisz az országon belüli ellentmondások egyre inkább kidomborodtak. A szunnádó ellentétek percek alatt bontakoztak ki, és váltak perdöntővé, a további események meghatározóivá.

A márciusi események alapján rengették meg az országot, a katonai puccs, a kiskorú II. Péter király angolbarát politikája kiváltotta Németország (főképp Hitler) haragját, katonai intervencióját. Április 6-án Belgrád bombázásával a Jugoszláv Királyság belépett a II. világháborúba. A muzslyaiak szemtanúi lehettek egy légi csatának, amikor a Jugoszláv Királyság hatalomhű katonatiszje repülőgéppel légi csatába bocsátkozott a német légierő repülőivel. Mondani sem kell, hogy a jugoszláv katonai repülőgép tisztjének nem volt esélye a győzelemre, de próbálkozása a túlerő ellenére igen nemes, hazafias cselekedetként könyvelhető el, annak ellenére, hogy gépének kilövése után katapultált, és a muzslyaiaknak köszönhetően menekült meg a biztos haláltól – Vencel Antal húzta ki a pilótát a Begából.

A Jugoszláv Hadsereg áprilisi fegyverletétele (17-e) után felbomlott a királyi hadsereg. A muzslyai katonák is német fogságba kerültek, mivel a németeknek szövetségese volt Horthy Magyarország. A magyarok közbenjártak, hogy a Jugoszláv Hadseregben szolgálatot teljesítő magyar katonákat másmilyen bánásmódban részesítsék, s a muzslyai magyar katonákat hazaengedték. Megközelítőleg harmincan tértek haza – rövidebb-hosszabb időt eltöltve a fogolytáborokban – a magyar állam közbelépésének eredményeként. Az sem mellékes, hogy az áprilisi háború (11 nap) muzslyai vonatkozásban nem követelt emberáldozatot. A Jugoszláv Királyság területét a fasiszta országok szétdarabolták egymás között a németek, az olaszok, a magyarok és a bolgárok bizonyos megállapodása értelmében, területi igényeiket szem előtt tartva. A bánási magyarok is abban reménykedtek, hogy a Magyar Honvédség fog bevonulni a

területükre, mint Bácskában. Magyar zászlókat varrtak, gyakorolták a magyar dalokat, készültek a honvédség fogadására, a felszabadulásra. Nagy volt a meglepetés, amikor április 14-én (húsvét hétfőjén) Föhler őrnagy német SS-alakulatai Nagybecskerekén átvették a hatalmat az ideiglenes városi vezetéstől, miután a királyi hatalom és katonaság visszavonult, megadta magát.⁴⁴ Muzslyán ez alkalommal elmaradt a húsvéti locsolkodás, a fiatalok, a legények virtuskodása. Német alakulatok két szakasza birtokába vette a parti iskola tantermeit, amelyet rögtönzött laktanyává alakítottak. A községházán is megtörtént a hatalomváltás. Muzslyán aránylag kevés német élt, mindössze 8 család vallotta magát német származásúnak. A németek bejövetele után ők is színre léptek, megjelentek a községházán, és Márton Józseftől, a bírótól id. Mondesz Mihály (helybéli német) átvette a hatalmat. Ő osztotta be és szét a hatalom rendfokozatait az itteni németek között. Wolf Heirich helybeli gőzmalom-tulajdonos kapta a körzeti vezetői rangot (Ortsleiter). A megszálló németek a politikai hatalmat nem akarták, nem is merték a helybeli németekre bízni, félve, hogy nem lesznek következetesek a helybeliekkel, és nem lesznek lojálisak a német megszállókhoz, ezért a katalinfalvi S. Josephre esett a választásuk, aki nem ismerte a muzslyai körülményeket. Az albíró Martin Vencel, a jegyző Kovács József, míg a többi közhatalmi személy magyar nemzetiségű volt, Veszkov Radivoj aljegyzőt (aki szerb, de valójában bolgár származású volt) meghagyták, hogy betanítsa az „új hatalom” embereit. Egyébként Radivoj a magyar nyelvet idehelyezése (1936) óta már megtanulta, és a helybeliek jól kijöttek vele.

A falu nevét németesítették, Ober Muschlára változtatták (1941–44). A német katonák egy részének helybeli családok kellett, hogy szállást adjanak. (E rendelet értelmében lett két német katona beosztva Hallai öregapám házába. Édesapám is azt mesélte, hogy a német katonák végtelenül fegyelmezetten, tisztességesen viszonyultak a családhoz, szinte családtagként viselkedtek. Az oroszországi háború kitörése után, 1941 júniusában átvezényelték őket a keleti frontra.) A német katonák fegyelmezettségéről, példás magatartásáról, tisztaságáról az első naptól kezdve meggyőződtek a muzslyaiak is. Erőszakkal semmit sem vettek el (nem loptak), mindent a piaci áron fizettek a lakosságnak. A muzslyaiak többsége lojális volt az új hatalomhoz is, megszokták, hogy behódolással, az új állapotok elfogadásával elkerülik a konfrontálódást, ártatlan életüket menthetik meg. Az egyszerű paraszti észjárást követték, tudva azt, hogy a világ megváltása nem tőlük függ, igyekeztek az

⁴⁴ Čuk szerk.: i. m. 178–179.

események holdudvarán lenni. A német megszállás után sor került az önkormányzat átszerveződésére, területi átrendeződésére.

A jegyző többszobás lakását átalakították községházává. Az új jegyzőnek Kovács József helybeli lakost nevezték ki, aki helyben lakott, és háza egyik szobáját irodává alakították át – ez lett a község-háza –, ahol a helybeliek rendezhették gondolataikat. Érdekes módon nem sokan vették igénybe az új hatalom szolgáltatását. Idegenkedtek a példás, katonás, jól szervezett, németes faluvezetéstől.

A volt községházát Magyar Háznak nevezték el, és itt tartották a falubeliek számára a fontosabb összejöveteleket, rendezvényeket, kulturális megmozdulásokat.

A muzslyaiak észrevették a háború hozta első változásokat az üzletekben is, ahol hiánycikkeké váltak egyes termékek (főleg az élelmiszerek): a cukor, a só, az ecet, ezenkívül a petróleum, a gyufa stb. A következő hetekben a németek bevezették a jegyrendszert, ami azt jelentette, hogy megszűnt a szabad, korlátlan mennyiségben történő vásárlás; lehetett vásárolni a boltokban, de meg volt határozva az úgynevezett fejadag. A németek meghatározták, miből mennyit vásárolhatott a vevő, pl. kenyérből a háború kezdetén napi 0,5 kilogrammot személyenként, ami a háború zárószakaszában napi 15 dekára csökkent. Az új hatalom az esti órákban kijárási tilalommal korlátozta a lakosság mozgásszabadságát. Ezzel akarták ellenőrzésük alá vonni a fiatalság nemkívánatos kilengéseit, az esetleges esti szervezkedéseket. Szigorúan ellenőrizték a különböző egyesületek összejöveteleit, a tagságot, a táncmulatságokat, a vásárokat stb., ily módon akarták kiszűrni a felforgatásra hajlamos személyeket. A kommunistákat megkülönböztetett figyelemmel kísérték mindenütt, így Muzslyán is. A kommunista párttagok névsorának megszerzése volt egyik fő céljuk, ezeket a pártvezetőket és a zsidókat végezték ki elsőként a lakosság megfélemlítése végett, de ez a német hitleri ideológia megvalósításának részét is képezte. A városban az üzletek a megszállást követő néhány napig zárva voltak. A zsidókat sárga karszalaggal bélyegezték meg, üzleteiket elvették tőlük, fizikai munkára kényszerítették, megalázták őket.

Nem járhattak a járdákon, hanem a kocsiúton, alacsonyabb rangúként kezelték őket a németek. Később a hírhedt gyűjtőtáborokba hurcolták, és ott dolgoztatták, kínozták őket. Az üzletek nagy része zsidó tulajdonban volt: a gyárak, a műhelyek, a szállítóalkalmatosságok nagy része – magyarán a földi vagyon. Erre azért volt szükségük a németeknek, hogy a háborút pénzeljék, s emellett teljes legyen a tőke fölötti német egyeduradalom. Muzslyán nem éltek

zsidók, a helybeliek tehát nem voltak szemtanúi a zsidó atrocitásoknak, kivéve, ha a városban nem jártak, ahol az ilyen jelenségek mindennaposak voltak.

Muzslyán a megszállást követően a Magyar Házban megalakult a Levente nevű ifjúsági mozgalom, amely félkatonai, politikai jellegű szervezet volt. Tagjai egyenruhát is kaptak, magyar címerrel. Fiatalok, suhancok, kamaszkorban lévő fiúk voltak, akik úgy gondolták, hogy ezzel felnőttekké válnak, és minden élet adta lehetőséggel élhetnek, ezért kezdetben folyton nőtt a tagság száma. A leventék mindennap gyakorlatoztak a kora esti órákban, fizikai erőnlétüket fokozták a községháza udvarában. Mindemellett feletteseik iránti engedelmességre tanították őket, ami nem fért össze a muzslyai virtussal. Odahaza sem néztek jó szemmel a fiúgyerekekre, hogy az kezd felbátorodni, emellett a munkakiesés sem volt jelentéktelen a család számára. A tavasz kellős közepén, amikor a munka dandárja várta az embereket, a fiatalok gyakorlatozni jártak. A családfőknél gyorsan elégük lett a katonásdit játszó leventékből, hazainvitálták őket, és megtiltották a gyakorlatokra való járást.

Az aratást követően a termés nagy részét át kellett adni a német hatóságoknak. A helybeliek rejtettek el valamennyi gabonát, hogy azt Wolf Heinrich gözmalmában őröljék, aki a megszállást követő német eufória után visszavonult a politikai életből, mintha megérezte volna a végzet megidézését. Heinrich bácsi, ahogy a helybeliek nevezték, mindenben osztozott a muzslyaiakkal. Nem tett különbséget telepes, optáns, magyar, német, szerb között, számára csak az volt fontos, hogy ember legyen, és hallgasson, mert ha nem, akkor abból mindenkinek baja lehetett volna. És erre nagyon is vigyáztak a muzslyaiak. Wolf Heinrich helyére Csada Frigyes muzslyai vegyeskereskedőt ültették a háború végéig, ő lett a körzeti vezető.

A háborús világ pozitívuma a magyarság szempontjából, hogy Nagybecskereken megalakult a magyar főgimnázium és a polgári iskola. A tanári kart magyar tanárok képezték – részben helybeliek, részben Magyarországról érkezők. Nagybecskereken magyar piarista gimnázium működött 1920-ig, amikor a SZHSZ Királyság szerb gimnáziummá alakította. Működött ott magyar osztály, de kisebbségi szerepben, és sokkal kevesebb diákkal, mint Trianon előtt. A továbbtanulási lehetőséggel több muzslyai, módosabb szülő gyermeke élt, 40-50 diák járt a városi iskolákba. Ezekből lettek az első középiskolát végzett muzslyai egyének, akik számára alkalom adódott, hogy folytassák tanulmányaikat főiskolán, egyetemen. Az első egyetemet végzett muzslyai Csordás József lelkész volt, utána a

Muzslyai Levente
1943-ban

háború végéig húszan fejeztek be főiskolát, egyetemet, ők képezték a muzslyai értelmiséget, amit már nem kellett „külföldről behozni”. Muzslyán megalakult a Lehel Labdarúgó-egyesület. A pályájuk a községháza udvarában volt, a játékosok mezeit abból az ejtőernyőből készítették, amelyet a pilótával együtt kimentettek a Begából az áprilisi háború idején. A Lehel a háború alatt a magyar települések csapataival versenyzett 1944 őszéig, közepes sikerrel.⁴⁵

1941 őszétől tizenöt muzslyai fiataalt (köztük édesapámat is, aki akkor 18 éves volt) németországi kényszermunkára vittek, olyan falusi, tanyai családokhoz, amelyek nélkülözték a férfimunkaerőt, mivel a családok férfi tagjait besorozták a hadseregbe. A német családoknál főleg mezőgazdasági munkát végeztek, emellett a tanyán minden olyan munkát is, amihez értettek, vagy amit a tulajdonos megkövetelt. Emberként bántak velük, nem kértek lehetetlent. Családtagként kezelték apámat is, aki egy tanyán dolgozott két évig, mivel a gazdája fiát a keleti hadszíntérre vezényelték, aki közben el is esett '43-ban. Ekkor apámat örökbe akarták fogadni, amit ő visszautasított.

Az idő múlásával, a háború záró felvonásában a muzslyaiak mindjobban érezték a háború terhét, annak minden nehézségével, megszigorításokkal, fejadagcsökkentéssel, nagy árnövekedéssel, a mind nagyobb szegénységgel stb.

A kommunisták a megszállás első napjaitól nagy óvatossággal léptek színre, szervezkedtek, fegyvereket gyűjtöttek, propagandaanyagot ragasztottak, osztogattak, diverzáns akciókat, szabotázsakciókat hajtottak végre. Szervó Mihály, Žarko Zrenjanin, Žarko Turinski körzeti vezetők többször tanácskoztak a muzslyai pártaktivistákkal, Sziveri Jánossal (apó), Keszég Lázárral. A tanácskozások lényege a fegyveres ellenállás, a felkelés megszervezése volt. Sajnos már az első kommunista megmozdulások után (1941 nyarán) következtek a megszállók által irányított kivégzések, bebörtönzések, kínvallatások, újabb nevek begyűjtése. A muzslyai pártaktivisták egy része lebukott, börtönbe került (maga Sziveri apó is), Szervót, Zrenjanint kivégezték, a muzslyaiak közül a Tóth testvérek (József és György) életükkel fizettek. Ezek a veszteségek érzékenyen érintették a kommunista mozgalom további alakulását.

1942-ben a két legaktívabb és legismertebb kommunista egyén, Keszég Lázár és Révész Antal szintén lebukott, és ki is végezték őket.⁴⁶ A többi pártaktivista illegálisba vonult.

A katonapolitikai fejleményeket a háborúban lényegében Olaszország kapitulációja változtatta meg (1943 őszén). A falu

⁴⁵ Tápai András visszaemlékezése.

⁴⁶ Čuk szerk.: i. m. 190–191.

parti részében (a mai Felszabadulás utca, Kun Béla, Kossuth Lajos, Magyar kommun utcák közötti részen) a németek által lefegyverzett olasz katonáknak gyűjtőtábort létesítettek, a helybeli lakosságot kitelepítették, szögesdróttal körbekerítették a gyűjtőtábor, és ott több száz olasz foglyot helyeztek el néhány hónapra.

A muzslyaiak együtt éreztek az olasz foglyokkal, ősz lévén kukoricát dobáltak az éhezőknek a drótkerítésen keresztül. Vasárnaponként Jung Tamás helybeli plébános alkalmi misét szolgáltatott egy olasz fogoly lelkésszel a foglytábor lakói részére. Ilyen alkalomkor a muzslyaiak adományaiából több kosár kiflit, fonott kalácsot osztottak szét a foglyok között. Voltak olyan olasz foglyok, akik ezt sohasem feledték el, a háború után, a 60-as években visszatértek Muzslyára, hogy meglátogassák jótevőiket, és meghálálják a helybeliek önzetlenségét a háború időszakában.

A muzslyaiak egy rendkívüli eseménynek voltak szemtanúi, amikor a falu határában lezuhant egy amerikai repülőgép, miután a szomszédos écskai repülőtéren lévő német repülőgépeket bombázták. A 27 éves amerikai pilóta gépe felrobbant, és ő életét vesztette. A muzslyaiak plébánosa, Jung Tamás méltóságteljesen, emberhez méltóan, több száz helybeli jelenlétében temette el a muzslyai temetőben. A pilóta holttestét az 1950-es években kihantolták, és katonai tiszteletadással Belgrádba vitték, majd onnan az USA-ba szállították. Ekkor az amerikai nagykövetség köszönetét fejezte ki a muzslyaiaknak humánus cselekedetükért.⁴⁷

1944 őszén nagy volt a fejetlenség és zűrzavar az addig igen jól szervezett és működtetett német hadigépezetben. Ekkor a jól értesültek tudták, hogy a németek folytonos visszavonulása a háború elvesztéséhez fog vezetni. Ez abból is látszott, hogy a német lakosság felpakolt szekereire, és úgy vonult nyugatra, a Tiszán át Bácskába, onnan Németország irányába. A német falvak üresen maradtak, s ezekbe később Tito boszniai, hercegovinai, montenegrói telepesei költöztek.

Muzslyán 1944. október 2-án, miután a német karhatalom lemondott és elvonult, a faluvezetés emberei a kommunistákkal rokonszenvezőkből kerültek ki: Gombos János, Csonka János, id. Borbély Pál, Gombos Mátyás, Keszég József és mások. Október 4-én megérkezett a Vörös Hadsereg orosz altisztje két katona kíséretében, és felszabadították Muzslyát a német hatalom alól. Aznap megjelent a volt német hatalom vezetője, Csada Frigyes is, német egyenruhában, hogy méltóságteljesen átadja a hatalmat. Igazi német jellem volt: felfegyverkezve jelent meg a községházán az új hatalom

⁴⁷ Karl: i. m.
185–188.

előtt, hogy letegye a fegyverét, megadja magát, ami a német uralom végét jelentette. Csadát elvezették, többé nem is látták a helybeliek, a sorsa is ismeretlen.

Még jóformán meg sem alakult a partizán hatalom, létrejött az új katonai közigazgatás, amelynek vezetői az élet és halál fölötti uralmat jelentették és gyakorolták – már az első perctől kezdve kimutatták foguk fehérjét. Megkezdődött a büntelen, ártatlan magyar emberek bántalmazása, meghurcolása, agyonverése, kivégzése Muzslyán és környékén. Erről a helybeliek még évtizedek múlva, családi körben sem mertek beszélni. A félelem oly mély gyökeret eresztett, hogy azt csak a rendszerváltás (1989) tudta feloldani úgy-ahogy, fél évszázaddal később. *1944 ördögi napjai Muzslyán* címmel Ispánovics István helybeli publicista a kilencvenes évek elején a *Muzslyai Újságban* jelentette meg azon írásait, amelyekben a szemtanúk, családtagok elmondásai olvashatók arról, hogy mi is történt '44 őszén Muzslyán és a határban lévő tanyavilágban. Az elmondások alapján egyértelművé vált, hogy a muzslyai vérengzések áldozatai zömmel a falu határában lévő tanyavilág védtelen lakói közül kerültek ki. A tanyavilág lakóinak többségét magyarok képezték, a határ (a magyar és a német uralom között) a Tisza volt. A muzslyai határban élt néhány szerb család, a háború alatt is békességben a magyar családokkal, legalábbis azt gondolták a magyarok. A hármas számú gátörház öre, Stevo jeleskedett a vérengzésekben '44 októberében, amikor a németek visszavonulását követően megjelentek a partizánalakulatok. Az említett gátör a háború alatt több alkalommal szópárbajt vívott a falu csőszével, a gátörház közelében élő szomszédal, mivel állatai felügyelet nélkül lelegelték a szomszédos vetéseket. Budai József csősz több alkalommal figyelmeztette a gátőrt, amiért az állatai kárt tettek mások termésében, és 1944 őszén azért kellett életével fizetnie, mert Stevót figyelmeztette. Stevo a felfegyverzett partizánokkal együtt járta a falut, és összefogdosta azokat a magyarokat, akikre valami oknál fogva haragudott.

Az ártatlan magyarokat – Sörös Imre, Kovács József, a falu jegyzője is köztük volt – az écskai községhezára kísérték, közben arra kényszerítették őket, hogy Horthy-nótákat énekeljenek. Aki nem énekelt, azt puskatussal verték. Écskán rettenetesen megkínnozták, beismerő vallomásra akarták kényszeríteni az elfogottakat. Azt akarták rájuk bizonyítani, hogy a háború alatt a partizánok ellen ténykedtek, együttműködtek a fasisztákkal, hogy fegyverük volt, amit a partizánok ellen használtak. Ebből semmit sem tudtak rábizonyítani egyikükre sem, még házkutatások alkalmával sem

találtak náluk fegyvert vagy egyéb terhelő bizonyítékot. A tanya-világból Simon Dezsőt, Kanász Antalt és Márton Istvánt előbb a Drágó-tanyára vitték Simon Dezső fogatos szekerekkel. Ott a partizánok betértek italozásra, ekkor Drágó menyje jelentette a szekéren ülőknek, hogy meneküljenek, mert a bent iszogatók arról beszéltek, hogy kivégzik őket. Mivel a muzslyaiak nem érezték magukat bűnösnek, nem menekültek el, és ez lett a vesztük. Őket is Écskára hurcolták. Előbb megkínózták őket, s azokat, akik nem haltak bele a kínzásokba, agyonlőtték. A kivégzetteket a helybeli cigányokkal szekerekre dobáltatták, és az elhagyott écskai téglagyár gödrében földdel takarták le őket. Voltak, akik ebből a kivégzőtáborból a csodával határos módon megmenekültek. Masa Mihály az öccsét, Istvánt kísérte Écskára, mivel aznap nem voltak odahaza, amikor a felfegyverzett partizánok az öccsét keresték. Écskán egy felfegyverzett cigány figyelmeztette a haláltábor kapujában, hogy meneküljön, mert ő is életével fog fizetni, mint az a húsz muzslyai, aki ott volt. Futásnak eredt, a Bega melletti erdőben talált menedéket az őt üldöző partizánok elől. Így Masa István is elmenekülhetett, hisz a partizánok a menekült – a bátyját – célozták, és lövöldöztek utána.

Az écskai haláltáborba hurcolták Sörös Antalt is Imre öccsével együtt. Imrét lelőtték, miután a kínzások után életben maradt, Antalt is alaposan elverték, de a kivégzését az a katonai vezető állította le, aki épp megérkezett Écskára, és betiltotta a vérengzés folytatását. Az ott fogva tartott húsz muzslyait Nagybecskerekre kísérték, kényszermunkára kötelezték őket, majd egy rövid kihallgatás után hazaengedték a többiekkel együtt.⁴⁸

Az ártatlan áldozatok hozzátartozóinak évtizedekig nem volt alkalmuk mindenszentek, halottak napján virágot elhelyezni a sír- emlékeknél, mert az ártatlanul kivégzett muzslyaiak sírhelye nem volt megjelölve a közelmúltig. 2009-re készült el (a helyi közösség tanácsának kezdeményezésére, a nagybecskereki temetkezési vállalat engedélyével) az emlékmű, az áldozatok neveinek feliratával. Ettől az évtől kezdve helyezhetik el az áldozatok hozzátartozói a kegyelet virágait, gyűjthetnek gyertyát szeretteik sírhelyénél.

Akik viszont a vérengzéseket elkövették, sohasem állítottak bíróság elé, tetteikért nem feleltek. Azt, amit ezután folytattak a partizánok, fegyveresek '45 tavaszáig, a mai világban élő ember nehezen tudja felfogni, elhinni. Ezért hadd idézzek Ispánovics István írásából, amelyben az egyik forrásalany, Márton András, a kivégzett Márton István testvére nyilatkozik:

⁴⁸ Ispánovics István: 1944 ördögi napjai Muzslyán. *Muzslyai Újság*, VIII. évf. 2004. 74. sz. 6.

„A család többi, a tanyán maradt tagjainak elbeszélése alapján továbbra is látogatták őket időnként a fegyveres partizánok. Mindig kellett nekik valami, és rendszeresen el is vittek valamit, többek között lovat, kocsit, kukoricát, lisztet stb. Történt egyszer, hogy betoppant a tanyára egy fegyveres, éppen ebédkor, leült, megebédelt, és vigyorogva azt mondta, hogy: »Tudjátok meg, hogy személyesen én vertem agyon apátokat.« Senki sem mert moccanni. Ő megtörölte a száját, és elment.”

Az 1944 decemberében megalakult Petőfi brigádba a magyar kommunisták a JKP szervezésében Vajdaság minden magyarlakta helységében folytattak belépési agitációt. Muzslyán is beindult a petőfisták verbuválása, akik a NFH (Népfelszabadító Hadsereg) kötelékében harcoltak a bolmáni csatában ('45 tavaszán) és az ország végleges felszabadításában is. Több tíz muzslyairól van szó,

Tábla az 1944-es
áldozatok emlékére

akik „önként” kapcsolódtak be a fegyveres harcokba, és a vajdasági brigádokban harcoltak. A szlavóniai, horvátországi harcokban 5 muzslyai is életével fizetett a fasizmus feletti győzelemért. A népfelszabadító háborúban elesettek részére 1952-ben emlékművet emeltek a helybeliek. Az emlékmű a főutca elején áll, ahová egészen a rendszerváltásig (1989-ig) minden évben a harcosok napján (július 4-én) zászlós és fúvósfelvonulással érkeztek a falu vezetői a helybeli harcoszövetséggel, hogy elhelyezzék a kegyelet virágait. A népfelszabadító háborúban elesettek abban tűntek ki a muzslyai harcosok közül, hogy néhánynak a nevét utcák viselik: Tóth István, Kurunci Illés, Keszég Lázár, Révész Antal, Sziveri János apó.

Nem maradhatnak ki a krónikából azoknak a nevei sem, akik a muzslyai német családok fiúgyermekei voltak, és a német megszállást követően német túlbuzgóságból katonai uniformist vettek magukra. Vállalva a háború veszélyeit, fiatalságukat, életüket is feláldozták a náci Németország katonai-politikai elképzeléséért – az álmokért. Nem sokat tudtak ezek a fiatalok a világpolitikáról, többnyire a fegyelmezettségnek és a szép német egyenruhának nem tudtak ellenállni, meg aztán meg akarták mutatni, hogy ők is németek, és nem akármik a muzslyai viszonyok közepette. A németek besorozták őket, majd a katonai kiképzés után a frontra vezényelték, hogy ott meghaljanak. Íme a fiatal németek nevei: Martin János, Martin József, Martin Péter, Opelc Anton, Opelc Kristóf, Becker Péter, Meisner Heinrich, Mondesz Emil és Mondesz Miklós.⁴⁹

A háború befejezését (május 9-ét) követően kezdetét vette a béke, az ország újjáépítése.

Négy német család vagyónát (házát, ingóságát) vette el a partizán népfelszabadító bizottság, közvetlenül a háború után – a Kipper, a Csada, a Steigerwald és a Svarc családját. Házaikat helybeliek kapták el, vagyonuk egy részét pedig elvitték a partizánok.

A település története a második világháború után (1945–1961)

A háborút követő időszakban nagy változások elé nézett az ország, s ugyanúgy a muzslyaiak is. Szinte egy éjszaka folyamán új rendszerrel és hatalommal kellett szembesülniük. Nos, ez volt az, amit nem tudtak maradéktalanul elfogadni. Változás volt ez a javából, amilyenre még a legidősebbek sem emlékeztek. A német hatalmat a szerb partizán-kommunista váltotta fel. Ezt még megértették, hisz szerb hatalom volt a német előtt, de a szocialista gazdálkodás,

⁴⁹ Karl: i. m. 192.

a termelőszövetkezetbe való tömörülés még a felvilágosultabb parasztoknak is felfoghatatlannak, észbontónak tűnt. Kurunci Illés, a falu elöljárója (bírója), akinek példát kellett volna mutatnia a parasztszövetkezetbe való belépéssel, ellenállt, így megosztotta a muzslyaiakat. Voltak olyanok, akik kimaradtak az úgynevezett betagosodásból, azok húzták később (az obavezás világban) a rövidebbet. Az új hatalom helyben is a népfront volt, amelynek élén Sziveri János apó állt, aki maradéktalanul ki tudta szolgálni az államapparátus minden intézkedését. A német, zsidó, papi földekből lehetett igényelni (ingyen), azokból, amelyek a nagybecskereki földekhez tartoztak. Csak a bátrabbak és a vakmerők igényeltek ezekből a földekből, a bölcsebbek azt hangoztatták: „Visszajön a német a vagyonaért, nem kő az nekünk.” Az igénylők kötelezték magukat (8 helybeli igénylőről van tudomásunk) a szövetkezetbe való betagosodásra. A szövetkezet székháza a valamikori község háza volt, ami a háború alatt Magyar Házként működött. Az államosítás másik iránya, a termelőeszközöké (gyár, bánya, üzletek stb.) csak kevés muzslyait érintett, mert csak az üzletek és a malom államosítását foglalta magában. A háborút követően az úgynevezett néphatalomnak meg kellett szilárdítania magát, ezért '45 novemberében választást tartottak az egész ország területén. A népfront (JKP – Tito, köztársasági államforma) és a királyság (tőkés rendszer, királysági államforma) lehetőségek közül választhattak a szavazók. A választások eredményét országos viszonylatban ismerjük – a népfront (Tito) győzött. Muzslyai viszonylatban azonban más volt az eredmény, csakhogy az elvtársak, félve a gyenge agitáció és a vereség miatt, megfordították a szavazás eredményét. A király vereségét hirdették ki. Az ország újjáépítésében a fiatalság és a munkások oroszlánrészt vállaltak, a romok eltakarításában, a vasutak, közutak kiépítésében az ún. ifjúsági brigádoké (rohambrigádoké) volt a főszerep.⁵⁰

A muzslyai fiatalok is bekapcsolódtak az ország újjáépítésébe. Ezekben a brigádokban több tízen vettek részt. 1946-tól kezdve egész nyáron át dolgoztak ingyen – az ország újjáépítésének éveiben a tanév előbb véget ért, hogy minél tömegesebben kapcsolják be a munkába az ifjakat –, több éven keresztül, a nyári időszakban az ország különböző részein (főleg Boszniában, Szerbiában és Horvátországban).

A felszabadulás után általános nincstelenség, élelemhiány lévén, a spekulánsok fondorlatos árufelvásárlása elkerülése végett országon szerte bevezették a jegyrendszert, ami nem volt ismeretlen a háborús

⁵⁰ Čuk szerk.: i. m. 195–196.

időkből a muzslyaiak számára sem. A következő jegyek léteztek: D (dete) – gyerek, R (radnik) – munkás (ebből volt R 1, 2, 3, attól függően, hogy milyen fizikai munkát végeztek: bányász, gyári munkás, tanító), G (gospodin) – úr. Mindent csak jegyre lehetett vásárolni: ruhát, háztartási tárgyat, élelmiszert stb.⁵¹

A sorban állás mindennapos, általános, elfogadott jelenség volt az emberek életében. A parasztok nem kaptak élelmiszerjegyeket (bonokat), így feketézésre kényszerítette őket az állam. Amellett meg volt határozva, a parasztoknak mennyit kellett államilag megszabott áron átadniuk a terményeikből, főleg azoknak a parasztnak, akik nem léptek be a szövetkezeti szerveződésbe, ezért így akarták őket „jobb belátásra” kényszeríteni. Ezt az időszakot nevezték a muzslyaiak obavezás – terménybeszolgáltatásos éveknek (1948-tól ’51-ig).

Éppen ennek a következménye, hogy sokan kezdtek megszabadulni a földektől, a város felé irányultak, gyári munkásokká lettek. Egy olyan folyamatot indítottak el ezzel, amely a mai napig tart, felfokozott tempóban. Fokozatosan változott a falu és annak gazdasági összetétele, a falu kárára, hisz a városok elszívták a munkaerőt és a lakosságot is.

Apóék – Sziveri János és társai – nem tettek különbséget női és férfi parasztok között, aki nem adta át a követelt mennyiséget, azt akár három hónapos börtönbüntetésre ítélték. Több tíz muzslyai került börtönbe. Ha volt pénze, akkor feketén megvehette a követelt mennyiséget, és beszolgáltathatta. Így került börtönbe Hallai János nagybátyám is, aki a szegényebb parasztnak egyike volt. Rossz minőségű földje, távol a határban, nem termelt annyit, hogy eleget tegyen az „obavezának”. Ha volt pénze, feketén vásárolt (főleg Écskán, a román parasztoktól, mert ott jobb földek lévén maradt a termésből feketézésre is), ha nem, akkor fogta a pokrócot, és ment a községházára, onnan a börtönbe.

A háború utáni időben a falu újabb utcákkal bővült a város, vagyis észak irányában (többek között a mostani Szabadkai, Fehértemplomi, Verseci, Szervó Mihály utca). Ezek a házak is vert falból és vályogból épültek, de már nem kincstári házépítési terv szerint. Az utcák keskenyebbek lettek (20 méter helyett 10 méter szélesek), a telkek általában 300 szögöl területűek a valamikori 600 szögöl helyett (1 szögöl 3,8 m²). Az utcák kacskaringósak, nem nyílegyenesek, ellentétben a kincstári időszakban kiépült utcákkal.

A környező magyar falvakból (Magyarcsérnye, Lukácsfalva, Erzsébetlak, Torda, Szentmihály stb.) főleg fiatal családok települ-

⁵¹ Karl: i. m. 190.

tek be, és sorra építették az új házakat. Ez Muzslya lakosságának számbeli növekedését eredményezte.

Az informbirós politikának (1948) muzslyai szemszögből is volt következménye. Azok a személyek, akik nem értették a nagypolitikai változást Jugoszlávia és a Szovjetunió, valamint annak szövetségei között, a rossz felsorakozás miatt áldozatul estek, nem tudták elhinni, hogy a nagy Sztálin ellenséggé vált.

Akik nem a JKP, illetve Tito mellé sorakoztak fel, azokat közellenséggé nyilvánították, és értelmi, szellemi átnevelésre Goli otokra szállították. Hogy milyen módon bántak velük, azt csak feltételezhetjük. Az egyik elítélttel, Révész Antallal, aki megjárta a poklot, volt alkalmam beszélni. Megígérte, hogy élete vége előtt hívni fog, és nyilatkozik. Mellesleg 1949-ben népellenességgé nyilvánították verbális deliktum miatt, majd Goli otokra szállították. Ott raboskodott 1951-ig. Már súlyos beteg volt, s még akkor sem üzent, olyan félelmet sulykoltak beléjük. Magával vitte a sírba a titkait, amelyekről sohasem beszélt, még családi körben sem. A másik muzslyai Goli otok-os sem nyilatkozott, még nevét sem engedte közölni.

A falu életében a lényeges változást a villanyáram bevezetése jelentette az 1950-es években. Előtte akkumulátor vagy áramfejlesztő segítségével alkalomadtán volt egy-egy helyen áram, amit csak a tehetősebb családok engedhettek meg maguknak. Az áramfejlesztők a kocsmákban, bálókban biztosították egy ideig a világosságot. A szegényebbek petróleum- vagy karbidlámpával világítottak. A villamosítás is szakaszokban folyt, előbb a magasfeszültséget vezették be, és azt követte az alacsony feszültség. Először csak a községháza épületéig vezették be az áramot, majd onnan fokozatosan az egész faluban állítottak villanypóznákat, amire később az utcai világítást is rákapcsolták. A középületekbe, így a községházára, az iskolába, az óvodába, a postára, a templomba az ötvenes években vezették be az áramot. A mellékutcák lakói önerőből vezethették be a háztartásukig a villanyáramot. A rokonság ezekhez a családokhoz sűrűbben járt, hogy meggyőződjön a villanyvilágítás előnyeiről. 1953-ban indult el az a folyamat, amelyet infrastruktúrának nevezünk. Elkezdődött a műút építése a város irányában, igaz, ekkor még csak macskaköves útépítésről beszélhetünk, de már ez az út is biztosította a folyamatos közlekedést az időjárási viszonyoktól függetlenül. A muzslyaiak közelebb kerültek a városhoz időben, térben. Mivel a munkálatok lassan folytak, és mindössze 2 kilométerre futotta az összegyűlt pénzből, a műút első szakasza a községházától a hídkanyarig épült. Tervben volt a híd kiépítése a

Bega folyón, ennek megvalósítása 1954-ben kezdődött, és egy éven belül el is készült a hídhoz felvezető töltés, amely a híd lábánál 6 méter magas volt, ezért sok időt és munkát igényelt. A töltés földmunkálatainak elhúzódnása (pénzhiány) késleltette a híd átadását a forgalomnak, amire csak 1958-ban került sor. A híd átadását népünnepély kísérte, hisz a muzslyaiak számára a híd megépülésével megoldódott a városba való bejutás problémája. Megszűnt a komp használata, amelyért fizetni is kellett. Ezt több muzslyai úgy oldotta meg, hogy a sárgatöltésig gyalogolt, és ott a vashídon kelt át, hogy ne fizessen féldináros kompdíjat. Amikor megépült a műút a hídig, gyakorlatilag megteremtődtek a feltételek a buszjárat beindítására a város és Muzslya között. Ezzel a muzslyaiak is bekapcsolódtak a város közlekedési vérkeringésébe.

A helybeliek civilizációs igényei megnövekedtek, amihez a szükséges pénzt az úgynevezett pótagóval tervezték előteremteni.

A falu vezetőségének nem volt pontos nyilvántartása arról, hogy hány muzslyai is dolgozik a város gyáraiban, ezért csak a földműveseket pótagóztatták 2%-kal. A befolyt pénz nem volt elegendő nagyobb tervek véghezvitelére. A pótagót csak fokozatosan terjesztették ki, előbb azon munkásokra, akik helyben éltek, dolgoztak, majd a városban dolgozókra is.

Ez hozta meg a forradalmi áttörést, mert hónapról hónapra több és több pénz folyt be a falu kasszájába, ami a falu fejlődésének óriási lendületet adott, lehetőséget nyújtott a merész álmok megvalósítására. Ennek eredményeit a hatvanas évektől már mindennapi életükben tapasztalhatták a helybeliek. Büszkélkedtek is. Ugyanakkor a falu az áttelepülést illetően mágnesként vonzotta a környező települések lakóit.

A muzslyaiak 1961-től folyamatosan fizették a helyi járulékot, a munkások havi fizetésük 2%-át, a földművesek a kataszteri jövedelmük évi 4%-át fordították erre. Kisebb megszakítással 2009-ig fizették az ún. 2%-os helyi járulékot, amelynek 1%-át a közművesítésre, a másik 1%-ot a társadalmi épületek karbantartására és az ott működő társadalmi szervezetek tevékenységére fordították.

A település státusa is a vitatott témák egyike. Mióta képezi a város egyik helyi közösségét a falu? A háború után Muzslya katonai közigazgatás irányítása alatt volt ('45), utána a népfelszabadító bizottság gyakorolta a hatalmat 1946-ig, amit a népbizottságok váltottak fel 1947 végéig.⁵²

1948-tól 1950-ig a városhoz tartozott a falu, majd önállósult Muzslya néven 1950 és 1954 között. Közigazgatásilag visszacsatol-

⁵² Karl: i. m. 199.

ták a városhoz. Csak egy helyi iroda működött, de telekkönyvileg önálló maradt, és politikai viszonylatban is helyben választott testület irányította a falut. 1961-ben közigazgatásilag és politikailag is a városhoz csatolták. Ettől az évtől a város helyi közösségét képezi, és megszűnt önálló településnek lenni. Muzslya történetének nagy részében a nagypolitika érdekeinek volt kitéve. Sok esetben csak a szavazatokra volt szükség, amit a muzslyaiak rendre biztosítottak. Ami a beruházásokat illeti, Muzslyát itt mindig mostohagyermekként kezelték az elmúlt fél évszázad alatt. A helyi járulékra való támaszkodás egyfajta politikai önállóságot is nyújtott a településnek. Ha nem is kapott a falu – helyi közösség – támogatást (általában nem kapott), saját bevételeiből fejleszthette saját infrastruktúráját helyben, élhette a maga kisközségi kulturális, önazonossági életét, tervezgethette jövőjét.

A település története 1961-től 2010-ig

A helyi közösség fejlődésében ez a korszak volt a legdinamikusabb. Igen gyors tempóban fejlődött az elmúlt ötven év alatt, s erre minden szinten felfigyeltek. A rendszerváltásig (1989) Muzslya „fogalom” volt a környező falvak, mindenekelőtt a magyar települések számára, több vonatkozásban is. Olyan peremvárosi részét képezte Nagybecskereknek, amelyben minden, a városra jellemző infrastruktúra megtalálható. A falu ivóvízellátását a hatvanas évek derekán 15 pumpás, 70–100 méter mély kút biztosította. A hetvenes években (1973-tól ’78-ig) az egész település területét behálózó vízvezetékrendszer épült ki itt, összesen 55 kilométer hosszúságban. Ezáltal 4500 háztartás, középület, intézmény, sportobjektum kapott lehetőséget a központosított, állandó nyomásos rendszerre való rákapcsolásra. A település egész területén beindult egy folyamat, a fürdőszobák kiépítése a házakban, ami új tisztálkodási kultúra létrejöttének adott lehetőséget. Ennek a nem kis befektetésnek az anyagi hátterét a helyi járulék fedezte. Évente helyi járulék címen több tízezer márka ellenértékű dinár folyt be a helyi közösség számlájára. A falu határában 12 sekély kutat fúrtak, sajnos ezeket nem tartották karban rendszeresen, ezért a kilencvenes években újabb két kutat fúrtak (25–30 méter mélyeket).

A hetvenes évek derekáig csak 2,5 kilométer hosszú műút kötötte össze a falu központját a várossal. Macskaköves út volt ez, amelyet 1973-ban aszfaltoztak le. Ahogy befejeződött a vízvezeték-hálózat kiépítése, kezdetét vette az utcák aszfaltozása. A munkálatokat

1979-ben kezdte a Vojvodinaput állami vállalat, és 1988-ig (tíz év alatt) 53 kilométer aszfaltút épült ki. A helyi közösség a határba vezető út melletti homokbányát 30 évre odaadta a Vojvodinaputnak, amely ennek fejében ingyen építette be a kibányászott homokot az utcák aszfaltozásakor. A határban a Deonicáig 12 kilométernyi aszfaltút épült. Így nemcsak hogy közelebb kerültek a megművelhető földek a faluhoz, hanem az aszfaltút megvédte a földművelők gépeit a sártól, portól. Elődeink mennyit szenvedtek a rossz réti utak miatt! A falu három utcájában a fentebb említett időszakban nem épült meg az aszfaltút. Ezekben az években az évi bevétel a helyi járulékból 150 ezer márkának felelt meg. A településen a további nagyberuházások egyike a gázvezeték kiépítése volt, amelyet a helyi Naftagas vállalat végzett el a falu minden utcájában. Ki kell emelni, hogy minden háztartás telke előtt a gazda saját kezűleg ásta ki az árkot, ahová az utcai gázvezetéket lefektették. A rákapcsolást a háztartások önerőből fedezték – 3000-en (a lakosság 70%-a) éltek ezzel a lehetőséggel. A helyi közösség az általa támogatott társadalmi épületeket (ÖTT, Lehel, Petőfi, Piros Csizma – Magyar Ház, nyugdíjasotthon, galambásotthon) rákapcsoltatta a gázvezetékre, így oldotta meg a középületekben a fűtést.⁵³

A telefonszolgáltatást a település kialakulását követő években (1894) a város kezdeményezte, mindenekelőtt az információ gyorsabb terjesztése végett. Az egyvonalas vezetéket a községhezig vezették, onnan kapcsolták rá az iskolát, a postát. Évtizedek múltak el, és az induktoros-vonalas telefon, öt rákapcsolási lehetőséggel, kielégítette a falu igényeit 1980-ig, amikor a világ már az ún. atomkorszakban élt. Muzslyán a telefonálás úgy zajlott akkoriban, hogy a polgár előbb tárcsázta a postaközpontot, megkérte a postáskisasszonyt, hogy kapcsolja a keresett személyt, számot. A kisasszony sűrűn belehallgatott, vagy egyszerűen félbeszakította a beszélgetést, ha úgy ítélte meg, hogy fontosabb hívása van. 1982-ben korszerűsítették a telefonálást ikerszámokkal (1700 szám). Így oldották meg a lakosság (3400 család) telefonszükségletét. Ebben a rendszerben az volt a baj, hogy a két ikerszamos közül egyszerre csak az egyik telefonáló használhatta a vezetéket. 1998-ban a muzslyai és a Sava Kovačević helyi közösségek összefogásával Muzslyán kiépült egy digitális telefonközpont, amely megszüntette az ikerszamos telefonálást, és minden háztartás egyedi számot kapott, korlátlan telefonálási lehetőséggel. Ez a telefonálási rendszer lehetőséget adott az internetre való rákapcsolódásra.⁵⁴

⁵³ A muzslyai helyi közösség jegyzőkönyvei 2010-ig.

⁵⁴ Uo.

A kilencvenes években kirobbanó délszláv testvérháborút a gazdasági válság, a hiperinfláció, az élelmiszerért, a benzinért stb. való sorban állás vezette fel. A háború Muzslyát sem kerülte el. Több száz behívót kézbesítettek a futárok az esti vagy az éjszakai órákban, főleg a fiatal magyar férfiaknak. Ekkor egy történelmi korszak vette kezdetét. Sok fiatal család, nőtlen férfi a háború borzalmait, a behívók elkerülése végett külföldre vándorolt. Boldogulást egy új, ismeretlen, de ilyen veszélyektől mentes világban kerestek – szinte előről kezdték az életet. „Mindenüket” (a vagyonukat, ami egy-két táskába beleférhetett) magukkal vitték. Személygépkocsival vagy vonaton utaztak el hirtelen, hogy sikerüljön átkelni a határon, amíg azt le nem zárják. Megközelítőleg 400-500-an hagyták itt fészüküket (egyesek szerint jóval többen), vállalva mindent, ami ilyen alkalmakkor kijár azoknak, akik a megpróbáltatásoktól sem riadnak meg. Nagy vérveszteség volt ez a lakosság számát illetően, s még nagyobb olyan értelemben, hogy az elvándorlók zöme a családalapításra, a gyermekvállalásra alkalmas fiatalok közül került ki.

A település nemzeti összetétele is megváltozott – növekedett a nem magyar ajkú lakosok száma. A 2011-es népszámlálás csak alátámaszthatja a lakosság nemzeti összetételének megváltozását – eddig 70%-os magyar többségű volt a nem magyarokhoz képest. Az ingatlanok (ház, telek, földművelésre alkalmas földek) ára ebben az egy évtizedben 50-60%-kal csökkent, és ezeket vásárolták fel azok a nem magyarok, akik idetelepültek Bosznia, Horvátország, Koszovó területéről.

A délszláv testvérháborúban a muzslyai szülőknek is volt kit elsíratniuk, mivel hárman is életükkel fizettek azért a háborúért, amely nem is volt az ő háborújuk. A három elesett közül a legfiatalabb Balázs Tibor volt, 20 éves, 1991 őszén esett el mint a JNA (Jugoszláv Néphadsereg) katonája, a másik két elesett a helybeli Túró Ottó (37 éves) és Visi János (41 éves) volt.

Az 1999. március 24-ei NATO-bombázások a helybeli lakosságban is félelmet, bizalmatlanságot, szorongást, stresszes állapotot idéztek elő, ekkor is többen hagyták el a falut, vándoroltak külföldre, főleg Magyarországra, majd onnan a befogadótáborokból (Bicske) a szélrózsa minden irányába tovább, keresve az új hont. Az újabb kivándorlás tovább csökkentette a lakosság számát. Ismét házak maradtak üresen, várták az új gazdákat, esetleg a visszaköltözőket. A helybeli postások adataiból szerzett információk alapján ezekben a háborús években 70–100 ház maradt üresen, gazda nélkül. Ezt az újabb vérveszteséget kellett ennek a közösségnek túlélnie, talpon

maradva helytállnia az itteni kihívásokkal, politikai elvárásokkal, társadalmi változásokkal szemben. Hála istennek, az itt maradtakat a nehézség, a nélkülözés még jobban összeforrasztotta, talpon tartotta.

Az itt maradt emberek, családok mindennap megvívják a maguk harcát a magyarságukért és a betevő falatért. Azokat az értékeket, amelyeket elődeiktől örököltek, továbbra is féltve őrzik.

2009 végén lejárt az előző időszakban 4 évre kiírt helyi járulék, amely nemcsak a falu zavartalan fejlődését biztosította, de lehetőséget adott a helyi kultúra és a sportélet tervszerű fejlődésére (az ifjúsággal való folyamatos foglalkozásra), a civil tulajdonban levő épületek fenntartására is. A település tanácsa úgy döntött, hogy megpróbálja az újabb négy évre szóló helyi járulékról való népszavazást megszervezni a további falufejlesztés érdekében, a gazdasági nehézségek ellenére is. Az újabb időszakra szóló helyi járulékról való népszavazás nem járt sikerrel, mivel az erről szóló törvény szerint a szavazásra jogosult lakosság több mint a felének (50% + 1 személy) kell pozitívan szavaznia, hogy a népszavazásra bocsátott terv érvényt nyerjen a következő időszakban. A sikertelenség egyik oka, hogy a nagypolitika is megtett mindent annak érdekében, hogy a polgárok távol maradjanak, bojkottálják a titkos szavazást. A lakosság 18%-a járult az urnákhoz, s többségük a helyi járulék újbóli bevezetésére szavazott, ám ez közel sem volt elegendő. A szavazásra jogosult muzslyai polgárok száma ekkor 6735 volt.⁵⁵

⁵⁵ Uo.

■

■